

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

VLIV RODINNÉHO PROSTŘEDÍ NA NAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Vypracoval: Blanka Hylánová

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jiří Kressa, Ph.D.

České Budějovice, 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 30. června 2022

Blanka Hylánová

Poděkování

Děkuji Mgr. et Mgr. Jiřímu Kressovi, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, Mgr. Jiřímu Procházkovi za umožnění výzkumu mezi klienty výchovného ústavu a jednotlivým respondentům za jejich vstřícnost a otevřenost.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá problematikou rodinného prostředí mladistvých, kterým byla nařízena ústavní výchova. Cílem práce bylo zjistit, zda má toto prostředí vliv na chování, které vede k nařízení ústavní výchovy v zařízení pro děti a mladistvé s poruchami chování. V teoretické části jsou definovány základní pojmy vztahující se k tématu rodiny, vývoje osobnosti, funkce rodiny a náhradní výchovy. V praktické části je pomocí smíšeného výzkumného šetření vytvořeno osm případových studií mladistvých a mladých dospělých, kteří jsou v současné době umístěni ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy. Tyto případové studie jsou zaměřeny na popsání a porovnání konkrétních shodných oblastí rodinných prostředí různých respondentů. Na tyto oblasti je nahlíženo optikou těchto respondentů a zároveň je předloženo vyjádření odborníků, kteří rozhodli o nařízení ústavní výchovy, a umístění do školského zařízení pro výkon ústavní výchovy pro děti a mladistvé s poruchami chování. V diskuzi a závěru je toto porovnávání analyzováno a předloženo doporučení pro cílenou práci s mladistvými s nařízenou ústavní výchovou.

Klíčová slova:

Rodina, delikventní chování, náhradní výchova, školská výchovná zařízení

Abstract

The Batchelor's thesis deals with the issue of family environment of adolescents to whom institutional care was ordered. The aim of the work was to find out if this environment has an effect on the behaviour which leads to the regulation of institutional education in facilities for children and adolescents with behavioural disorders. The theoretical part defines the basic concepts related to the topic of family, personality development, family function and alternative education. In the practical part, there are eight studies of adolescents and young adults, who are currently placed in a school facility with institutional care. These studies are focussed on description and comparison of specific areas of family environments of different respondents. These areas are viewed by the eyes of these respondents and at the same time an expert opinion is submitted (the experts who decided about regulation of institutional education and placement into the school facility with institutional care for children and adolescents with behavioural disorders). In the discussion and conclusion, this comparison is analysed and recommendation is submitted for targetted work with adolescents with institutional care.

Keywords:

family, deliquent behaviour, substitute upbringing, school educational facilities

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. RODINA	10
1.1 <i>Současná česká rodina</i>	11
1.2 <i>Rodiny z hlediska jejich funkčnosti</i>	13
1.2.1 Rodina stabilizovaně funkční	14
1.2.2 Funkční rodina s přechodnými problémy	15
1.2.3 Rodina problémová	15
1.2.4 Rodina dysfunkční	18
1.2.5 Rodina afunkční	18
1.2.6 Rodina klinická	18
1.3 <i>Etnicky odlišné rodiny</i>	20
2. VÝVOJ OSOBNOSTI V DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ	23
2.1 <i>Prenatální období</i>	23
2.2 <i>Novorozenec</i>	23
2.3 <i>Kojenec</i>	24
2.4 <i>Batoletí věk</i>	24
2.5 <i>Předškolní období</i>	24
2.6 <i>Mladší školní věk</i>	25
2.7 <i>Adolescence</i>	25
3. DELIKVENTNÍ CHOVÁNÍ MLADISTVÝCH	27
4. NÁHRADNÍ VÝCHOVA	30
4.1 <i>Osvojení</i>	30
4.2 <i>Pěstounská péče</i>	31
4.3 <i>Ústavní výchova</i>	32
4.3.1 Ústavní výchova v ČR	32
4.3.2 Ústavní výchova v Norsku	33
4.3.3 Ústavní výchova v Rumunsku	34
5. ŠKOLSKÁ VÝCHOVNÁ ZAŘÍZENÍ	35
5.1 <i>Diagnostický ústav</i>	35
5.2 <i>Dětský domov</i>	35
5.3 <i>Dětský domov se školou</i>	35
5.4 <i>Výchovný ústav</i>	36
6. ORGÁN SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	37
7. DALŠÍ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLADISTVÉ	38
7.1 <i>Dětský domov pro děti do tří let</i>	38
7.2 <i>Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc</i>	38
7.3 <i>Středisko výchovné péče</i>	38
PRAKTICKÁ ČÁST	40
8. <i>ÚVOD DO VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU</i>	40
9. CÍL VÝZKUMU	41
9.1 <i>Výzkumné otázky</i>	41
10. METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	42

10.1 Charakteristika prostředí šetření.....	42
10.2 Sběr dat.....	43
10.3 Výzkumný soubor	43
10.4 Kvantitativní část šetření.....	44
10.5 Kvalitativní část šetření	44
11. POPIS KAZUISTIK.....	46
11.1 Jakub	46
11.2 Matěj Ř.....	46
11.3 Jan	46
11.4 Marek	47
11.5 Matěj K.....	48
11.6 Mirek	48
11.7 David	49
11.8 Tomáš.....	50
12. VÝSLEDKY ŠETŘENÍ	51
12.1 Výsledky kvantitativní části výzkumného šetření	51
12.2 Výsledky kvalitativní části výzkumného šetření.....	53
DISKUZE.....	66
ZÁVĚR.....	68
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	70
SEZNAM PŘÍLOH.....	73
PŘÍLOHA Č. 1: DOTAZNÍK.....	73
PŘÍLOHA Č. 2: KAZUISTIKA JAKUB.....	73
PŘÍLOHA Č. 3: KAZUISTIKA MATĚJ Ř.	73
PŘÍLOHA Č. 4: KAZUISTIKA JAN	73
PŘÍLOHA Č. 5: KAZUISTIKA MAREK	73
PŘÍLOHA Č. 6: KAZUISTIKA MATĚJ K.	73
PŘÍLOHA Č. 7: KAZUISTIKA MIREK	73
PŘÍLOHA Č. 8: KAZUISTIKA DAVID	73
PŘÍLOHA Č. 9: KAZUISTIKA TOMÁŠ	73

ÚVOD

„Některé děti se chovají tak, jako kdyby neměly rodiče. To proto, že někteří rodiče se chovají tak, jako by neměli děti.“

(Leonid Nikolajevič Andrejev, 1871 - 1919)

V současné době je jedním z diskutovaných témat v naší zemi existence a fungování zařízení pro výkon ústavní výchovy. Mnozí z laické veřejnosti mají zjednodušený a často zkreslený pohled na zařízení pro výkon ústavní výchovy jako taková, na jejich způsob práce a přínos pro společnost. I odborná veřejnost často vede polemiky o nutnosti, resp. potřebnosti těchto zařízení. Zaznívají hlasy, i z akademických míst, vyzývající ke zrušení výchovných ústavů. Naproti tomu zároveň existuje mnohaletá snaha pracovníků těchto zařízení o aktualizaci zákona, kterým se ústavní výchova v České republice řídí.

Nepopiratelnou skutečností však je, že zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy existují, děti a mladiství jsou v nich umístěni a do nich umisťováni, a pracovníci těchto zařízení se věnují jejich resocializaci. Existence zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy má i v současné době v české společnosti svůj oprávněný důvod a práce s mladistvými v těchto zařízeních je smysluplná.

Zvolené téma se snaží o vhled do rodin dětí a mladistvých, kteří jsou v těchto zařízeních na základě soudních rozhodnutí umístěni. Pokud totiž existují konkrétní rizikové faktory, které vedou k tomu, že je dítěti nařízena ústavní výchova, bylo by vhodné cílit práci odborníků na pomoc ohroženým rodinám tak, aby výchova a vývoj dítěte nebyly narušeny nebo ohroženy a k nařízení ústavní výchovy tak vůbec nedocházelo. Zároveň je vhodné tyto rizikové faktory znát a při reedukaci v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy s nimi pracovat.

Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části jsou definovány základní pojmy důležité pro celkové pojetí tématu bakalářské práce. Pojmy jako rodina, pěstounská péče, adopce, delikventní chování, ústavní výchova, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

V praktické části jsou pomocí smíšeného, převážně biografického výzkumu uvedeny příběhy konkrétních mladistvých a mladých dospělých, kteří jsou v současné době

umístění ve výchovném ústavu. Jsou zde popsána prostředí rodinných zázemí, tak jak jsou percipována samotnými mladistvými, a zároveň tak, jak je uváděno ve spisových dokumentacích jednotlivých mladistvých. Jedná se o různá rodinná prostředí, od matek samoživitelek, přes doplněné rodiny až po rodiny úplné. Také o rodiny osvojitelské a pěstounské.

TEORETICKÁ ČÁST

Pro to, aby bylo možné zabývat se otázkou vlivu rodiny na nařízení ústavní výchovy je nezbytné nejprve na základě odborné literatury definovat základní pojmy, které s touto otázkou souvisejí. V první řadě rodinu jako takovou, specifikaci typů současných rodin s důrazem na pohled z hlediska jejich funkčnosti, etnické odlišnosti a sociokulturního postavení. V této souvislosti také jednotlivé etapy vývoje osobnosti v dětství a dospívání a delikventní chování mládeže. Dále náhradní rodinnou péči v současné legislativní úpravě ČR. Definovat je potřeba také zákonnou úpravu ústavní výchovy, včetně zařízení pro její výkon. Pro srovnání je uvedena také legislativa některých jiných evropských států.

1. Rodina

Často užívaným výrokem, předávaným již po generace je to, že rodina je základ státu. I když by tento výrok mohl být považován za zprofanované heslo komunistického režimu, faktem je, že soudržnost či nesoudržnost rodin a jejich uspořádání má vliv na fungování celé společnosti. V tomto duchu se vyjadřuje i Helus (2015a), když uvádí, že rodinu je nutno považovat za jednu ze základních složek ve struktuře společnosti, především v oblasti zajišťování péče o děti. Rodina má díky tomu, jakým způsobem o své potomky pečuje, zásadní vliv na vytváření prvních předpokladů rozvoje osobnosti dětí v jejich socializačním procesu. Podobně definuje rodinu také Vágnerová (2014), při hodnocení vlivu rodiny na jedince. *Rodina je důležitá sociální skupina, která svým členům poskytuje potřebné zázemí, uspokojuje jejich potřeby a zprostředkovává zkušenosti, které nelze získat jinde. Každý jedinec v ní má určité role, které se stávají součástí jeho identity. Každá rodina má svůj hodnotový systém, jenž ovlivňuje postoje a chování jejích členů a vede k preferenci určitých strategií řešení problémů* (s. 537).

Pro správný vývoj osobnosti dítěte jsou rozhodující první roky jeho života a prostředí, ve kterém dítě tyto roky tráví. V této etapě života se jedinec, dítě, tzv. připoutává. Teorie citového připoutání, z anglického attachment, se zabývá dopady chybějící blízké osoby nebo nesprávně fungující blízké osoby, v tomto vývojovém období, na vývoj osobnosti jedince.

Winnette uvádí statistická data o počtu dětí vyrůstajících v různých typech citového připoutání. Tyto typy definovala na základě svých výzkumů Ainsworthová. V běžné populaci vyrůstá více než polovina dětí, až 65 %, v jistém citovém připoutání, kdy dítě může vyjadřovat směrem k rodičům své potřeby a ti na ně reagují a umí je správně naplnit.

Zároveň velká skupina dětí vyrůstá v nejistém citovém připoutání. Až 15 % dětí v jeho rozporuplném typu, kdy jsou potřeby dětí naplňovány jejich pečujícími osobami podle toho, jak se v danou chvíli cítí sami rodiče. Ti se nechávají ovládat svými pocity, dávají jim průchod i před dětmi, které ale v tomto raném vývojovém stupni nejsou schopné takové jednání chápat. Děti vyrůstající v takovém prostředí jsou zpravidla díky přístupu jejich rodičů úzkostné. A až 30 % dětí v jeho vyhýbavém typu, který se projevuje citovou neangažovaností rodičů. Rodiče nejsou k projevům potřeb svých dětí vnímaví, reagují na

ně odmítavě, dokonce projevují až odpor. Děti, které v tomto prostředí vyrůstají, se naučí nevyhledávat blízkost svých pečujících osob, postupně je začnou ignorovat.

Žádné citové připoutání si nevytvoří děti, které byly již na počátku svého života opuštěné a v prvních třech letech žily v ústavním prostředí.

V psychiatrických diagnostických manuálech je možné se setkat také s pojmem reaktivní attachment, kterým je myšleno vážně narušené citové pouto (Winnette, 2010).

Předpoklady hovoří o tom, že první rodiny existovaly již v době kamenné. V průběhu historie lidstva se však rodinné uspořádání proměňovalo. Od rodin patriarchálního typu, přes tradiční předindustriální rodiny po současné, moderní postindustriální rodiny (Matoušek, 2003a).

1.1 Současná česká rodina

Na našem území se dá mluvit o současné rodině zhruba v období po 2. světové válce do současnosti. Tak jako celá společnost i rodina v tomto, bezmála osmdesátiletém období, prošla vývojem v několika různých etapách, jejichž specifika mají vliv na vývoj rodinného uspořádání až do současné podoby.

V první etapě byly rodiny poznamenány samotnou válkou, mnoho lidí ztratilo některé členy svých rodin, ale zároveň v této době docházelo k prohloubení prožívání hodnot rodiny jako místa pevné sounáležitosti v těžkých dobách. Ekonomická situace neumožňovala prostorné bydlení, často bylo problematické i zajištění tepla a jídla. V rodinných vztazích bylo velkou hodnotou trávit čas mezi svými, a to především díky tomu, že v průběhu války byli lidé často nuceni různými okolnostmi trávit čas v anonymních davech. Rodina se tak přirozeně stala základní hodnotou a jistotou (Helus, 2015b).

V druhé etapě, která probíhala zhruba od 60. let 20. století, se stal určujícím trendem v životě rodin nárůst významu materiálního zabezpečení rodiny. Toto se nezřídka projevilo až kalkulačním uvažováním. Ruku v ruce se zvyšující se zaměstnaností žen se zvyšovala jejich emancipace, a od mužů začalo být vyžadováno větší zapojení do chodu domácnosti. Společnost podporovala kontrolu porodnosti, např. rozšířením užívání antikoncepce, což vedlo k výraznému snížení porodnosti. I když politiky bylo podporováno zvýšení porodnosti, a v 70. letech vznikla generace tzv. „Husákových dětí“,

ke stabilizaci rodin to nevedlo. Oproti předchozí etapě klesla sňatečnost, ale naopak stoupla rozvodovost. Zvyšoval se počet dětí vyrůstajících pouze s jedním z rodičů, zpravidla s matkami. Také se zvyšoval počet alternativních forem společného života mužů a žen, rodičů a dětí. Nesezdaná partnerství přestala být záležitostí bezdětných párů. Někteří odborníci toto období označují jako období krize rodiny (Helus, 2015c).

Ve třetí etapě, která začala na přelomu 80. a 90. let 20. století, a trvá do současnosti, se ještě více prohloubily tendence a problémy z předchozí etapy. Vzniká díky tomu mnoho problémů v životech rodin. Charakteristickým problémem tohoto období je pokračující nárůst rozvodovosti. V souvislosti s tím vznikají pro děti náročné situace. Těmi je např. vyrůstání pouze s jedním z rodičů, nebo soužití v doplněných rodinách, které vznikají uzavíráním dalších manželství jejich rozvedených rodičů. Stále větší množství dětí vyrůstá mimo pevný a trvalý rodinný svazek, v proměnlivém a nestabilním prostředí. Musejí se tak vyrovnávat s problémy, které jsou touto situací způsobené. Může docházet ke konfliktním situacím v doplněných rodinách obou biologických rodičů, případně k nutnosti vytváření vztahů s nevlastními a polorodými sourozenci. Oslabením tradičních rodinných svazků, kdy děti vyrůstají se svou matkou (příp. s matkou a sourozenci), vzniká problém s možností chlapců identifikovat se v běžném denním životě s mužským genderem a s nalézáním bezprostředně se nabízejících mužských vzorů. Případně docházelo a dochází ke konfrontaci různých genderových vzorů jak pro chlapce, tak pro dívky v doplněných rodinách. Do prarodičovských rolí dorostla generace, která už byla postižena oslabenými a proměnlivými rodinnými svazky, a vnoučatům tak nedokáže nabídnout možnost přímé zkušenosti s hodnotami tradice rodinné semknutosti. Z pohledu tradičního pojetí rodiny lze tento stav považovat za ohrožující až katastrofický. Nicméně v kontextu proměny celé společnosti tyto změny zcela nezbytně přinášejí nový význam hodnoty rodiny. Rodinné svazky se stávají otevřenější vůči svému sociálnímu okolí, než dříve tradičnější uzavřené a do sebe pohroužené rodiny. Svou roli získává svět přátel, známých a dalších vzájemně si vypomáhajících lidí, kteří nahrazují oporu tradičnějšího rodinného zázemí. V této souvislosti je téměř filozofickou otázkou vycházející ze zmiňovaného výroku „rodina je základ státu“ to, zda za tím, jaká je současná rodina stojí vliv současné

společnosti, nebo zda současná společnost je důsledkem toho, jaká je současná rodina. Budoucnost ukáže, zda tyto změny budou pro jednotlivce prospěšné, protože děti vyrůstající v tomto prostředí budou díky tomu otevřenější a aktivnější v mezilidských vztazích, vynalézavější a schopnější čerpat ze života vše zajímavé a nečekané, co přináší. Nebo zda je naopak celoživotně poznamenají, a povedou k dalším a hlubším krizovým situacím, které nebudou schopné řešit. Zcela nesporně bude rozhodujícím faktorem resilience každého jednoho jednotlivce vyrůstajícího v současných rodinách (Helus, 2015d).

Mimo výše uvedené neúplné nebo doplněné rodiny existují v současné době také další, méně častá, rodinná uspořádání. Jedná se o rodiny polyamorní, tedy životní styl, kde jedna dospělá osoba žije v několika milostných vztazích, a v tomto soužití může vychovávat své děti. Toto soužití je založeno na toleranci a akceptaci dalších vztahů. Nebo homosexuální svazky, ve kterých mohou dospělí společně vychovávat děti jednoho nebo obou partnerů.

1.2 Rodiny z hlediska jejich funkčnosti

Rodina má naplňovat základní biologickou, tedy reprodukční funkci, jejímž cílem je jednak pokračování rodu a jednak pokračování společnosti. Výrost uvádí, že aktuální základní funkce rodiny jsou:

- Podpora fyzického vývoje zabezpečením základních materiálních potřeb členů rodiny, tedy funkce sociálně-ekonomická.
- Výchova dětí, zabezpečení jejich vzdělání a socializace, tedy funkce socializačně-výchovná, která ovlivňuje to, jakým způsobem se děti začlení do společnosti. Rodina je jejich první přirozenou socializační skupinou, která je zároveň vychovává.
- Uspokojování emocionálních potřeb, tedy funkce emocionální, která má uspokojovat potřeby náklonnosti, sounáležitosti, lásky a sebehodnocení. Předpokladem pro úspěšné plnění této funkce je osobnostní zralost rodičů.
- Uspokojování potřeb ochrany, bezpečí a péče, které má zajistit jednak dožití se dospělosti, a jednak péči o členy rodiny, kteří již nejsou schopni uspokojit všechny své potřeby svými vlastními silami.

- Vytváření vhodného prostředí pro uspokojování sexuálních potřeb partnerů.
(Výrost et al., 2019)

Funkční rodina je pojem, který je užívaný výzkumníky i praktiky pro rodiny, jejichž systém je jak adaptibilní, tak hierarchicky uspořádaný. Dětem je v závislosti na jejich vývoji umožňována vlastní míra autonomie. Taková rodina má své vlastní tradice, které určují její hodnotovou orientaci, ale zároveň je otevřená možnostem obohacování stávajících hodnot. Hranice rodinného systému jsou přiměřeně propustné. Charakteristickým znakem těchto rodin je silný, harmonický partnerský vztah mezi rodiči, projevující se především pevnou aliancí ve vztahu k dětem a jejich výchově, kdy vztahy obou rodičů k dětem jsou vyrovnané. Pro všechny členy rodiny jsou nastavena jasná a všem srozumitelná pravidla a také hierarchie odpovědnosti jednotlivých členů rodiny. Důležitým jednotícím prvkem je existující otevřená komunikace. Její členové dovedou udržovat rovnováhu mezi potřebami soukromí a sdílení. Taková rodina je charakteristická také schopností adaptability, která je stěžejní v situacích vyžadujících řešení problémů, které se v každé rodině vyskytují. Vliv na zvládnutí každodenních nároků kladených na rodinu, ale i mimořádných stresových situací má míra resilience rodiny. Resilience je vlastnost rodiny umožňující udržet si zavedené vzorce fungování i v rizikových situacích (Sobotková, 2007). Rodina, kterou by bylo možné označit za funkční však není zdaleka většinovou realitou, každá rodina se setkává s problémy, které je nutné nějakým způsobem řešit. Některé rodiny naopak nejsou schopné se ze svých problémů nikdy zcela vymanit. Závažným důsledkem problematičnosti rodinného života je to, že vše má vliv na děti, které v těchto rodinách vyrůstají.

Z hlediska funkčnosti rodin vzhledem k dítěti definuje Helus pět základních kategorií rodin.

1.2.1 Rodina stabilizovaně funkční

První kategorií je rodina stabilizovaně funkční. Je to rodina, které plní všechny své funkce ve vztahu k dětem a spolehlivě jim zajišťuje kvalitní socializační podmínky (Helus, 2015e).

1.2.2 Funkční rodina s přechodnými problémy

Druhou kategorií je funkční rodina s přechodnými, více či méně vážnými problémy. Jedná se o rodinu, která si je vědoma problémů, které má, a dokáže je společně řešit a vyřešit. Díky tomu se posouvá, upevňuje své vnitřní vazby a pozitivně se rozvíjí. Problémy, se kterými se tento typ rodin potýká, jsou způsobené vnějšími okolnostmi, různorodostí povah jejích členů nebo náporu událostí, které přináší život. Motivací pro řešení problémů bývá pocit ohrožení funkce rodiny, proto se její členové dokáží společnými silami podílet na vyřešení krizových situací (Helus, 2015f).

1.2.3 Rodina problémová

Třetí kategorií je rodina problémová. Tedy rodina, kde plnění funkce rodiny je problematické a hrozí její rozpad. Jednotliví členové této rodiny mohou vyhledávat pomoc, aby krizi zvládli, když jsou si vědomi toho, že vlastními silami na vyřešení problému nestačí. Tato pomoc však bývá často účinná pouze dočasně. Nezřídka dochází nakonec stejně k rozchodu a ukončení partnerství, zároveň však také ze strany rodičů k hledání způsobu uspořádání věcí tak, aby tím děti trpěly co nejméně (Helus, 2015g).

Odhlédneme-li od první kategorie, rodiny stabilizovaně funkční, je možné u druhé a třetí kategorie, tedy u rodin s přechodnými problémy a u problémových rodin, jak uvádí dále Helus, sledovat několik charakteristik, které lze považovat za společné.

Jedná se o **nezralost rodiny**, která se projevuje tím, že v době, kdy se rodiče stávají rodiči, jsou sami ještě příliš nezralí a nezkušení na to, aby zvládali rodičovství ve všech žádoucích aspektech, aby dokázali naplňovat očekávané funkce rodiny. Skutečností, že mají dítě, jsou často nepříjemně zaskočení a vnímají jej jako článek, který je zahání do situace, ze které už nemohou uniknout. Tento pocit mívají především matky. Postupem času se tento pocit a postoj rodičů upraví, ale původní ambivalentní chování k dítěti v raných fázích života, má nepopiratelný vliv na vývoj dítěte.

Další charakteristikou je **přetíženost rodiny**, ve které jsou na první pohled všechny funkce rodiny naplněny, přesto však dítě nemá uspokojovanu řadu svých potřeb. Je-li některých z rodičů, nebo oba dva, přetížen, snižuje se tím psychologická funkčnost rodiny ve vztahu k dítěti, které v rodině vyrůstá. Obvyklými zdroji, které vedou k přetíženosti rodiny, jsou konflikty, narození dalšího potomka, starosti způsobené nemocí v rodině, citové strádání nebo ekonomické problémy. V jednotlivých rodinách

je možné pozorovat různou míru frustrační tolerance vůči této zátěži, proto stejné zdroje přetíženosti mohou v různých rodinách vyústit v různou míru problémů.

Další z charakteristik je ***ambiciózní rodina***, která také zdánlivě plní své funkce, ale ve skutečnosti jsou rodiče natolik pohlceni potřebami vlastního sebeuplatnění, seberealizace nebo kariérního růstu, že odsouvají potřeby svých dětí do pozadí, což se projevuje na rozvoji osobností jejich dětí. Takoví rodiče své děti zahrnují materiálními hodnotami a sami si nepřipouštějí, často ani neuvědomují, že své vlastní potřeby uspokojují na úkor svých dětí. Přestože děti v těchto rodinách mají zdánlivý dostatek všeho potřebného pro život, bývají nespokojené a nedokáží definovat proč. Jednostranným dostatkem až přebytkem materiálních hodnot bývají na jednu stranu zhýčkané a druhou stranu neustále nespokojené, protože mají touhu mít ještě více. Strádají trvalou nespokojeností, která může vést k problémovému chování. Ve skutečnosti je však problém těchto rodin v tom, že dětem chybí pozornost, soucit, láska, pocit sounáležitosti nebo jistota stability domova.

Dále se může jednat o ***perfekcionistickou rodinu***, kde jsou děti permanentně pod tlakem na podávání vysokých výkonů, snahou být vždy nejlepší. Perfektní výsledky jsou od dětí očekávány bez ohledu na specifické možnosti, schopnosti, předpoklady nebo zájmy těchto dětí. Jsou tak vystaveny neustálé zátěži, která je vyčerpává. Často pociťují úzkost, což nezřídka vede k selhávání. Pokud k selhání dojde, vnímá rodina i samotné dítě, tuto situaci jako katastrofu. V rodině dochází k nesouladu ve vztazích mezi rodiči a jejich dětmi, což u dětí vede ke snížení jejich sebejistoty a sebedůvěry. Může tak být narušeno citové zázemí dítěte a v neposlední řadě také jeho řádný vývoj.

Další typ, ***autoritářská rodina***, se projevuje tím, že vztahy mezi rodiči a dětmi jsou omezeny na příkazy, zákazy a dirigování dospělými, bez ohledu na potřeby dětí. Není tak dětem umožněno se samostatně rozhodovat a spolu s tím nést odpovědnost za svá rozhodnutí, projevovat svou spontaneitu, mít nárok sdělit svůj názor, který by byl brán v úvahu, nebo pociťovat určitou míru osobní autonomie. Děti tak jsou frustrovány nemožností uspokojení svých potřeb. Jejich frustrace se pak navenek může projevovat např. sklonem k apatii, impulzivními výbuchy nahromaděné averze vůči poměrům panujícím v rodině, nebo celkovým asociálním nasměrováním vývoje jejich osobnosti.

Jednou z charakteristik je také **protekcionistická rodina**, která má tendenci dětem vždy a za všech okolností vyhovět. Děti mají v takové rodině sice spolehlivou oporu a bezpečné zázemí, ale nemohou se naučit nést zodpovědnost samy za sebe, umět přiznat svůj omyl nebo nedostatek, umět dát za pravdu druhým, nebo překonat samy sebe, což opět vede k nesprávnému rozvoji osobnosti.

Existují také **rodiny nadměrně liberální a improvizující**, ve kterých děti nemají dostatek řádu a programu, rodiče nedokáží vytyčit jasné výchovné cíle. Svůj výchovný styl argumentují tím, že dítě je schopno si samo zvolit to, co mu podle jeho osobnosti nejlépe prospěje. V těchto rodinách však chybí pocit jistoty zázemí, který bývá tvořen právě jasným řádem. Pro vývoj osobnosti dítěte je rizikem to, že v přemíře volnosti nemá možnost navyknout si na principy, kterými je nutné se řídit a podléhá sklonům, které mohou být ve svém důsledku nebezpečné. Jako je lenost, asociální sdružování, egoismus, sobectví. Rodina problémy, které takto vznikají, buďto přehlíží nebo podceňuje, případně řeší nejednotně reaktivní improvizací. Děti v těchto rodinách si často svých rodičů neváží, vymykají se kontrole.

V neposlední řadě je to **disociovaná rodina**, kde jsou vážně narušeny důležité vztahy nezbytné pro psychologickou funkčnost rodinného prostředí. Narušení funkčnosti takové rodiny se projevuje buď její izolovaností od vnějšího okolí, nebo konfliktností při styku s vnějším okolím. Děti v těchto rodinách nemají možnost se správně socializovat s vnějším okolím a nemůže se tak správně vyvíjet jejich osobnost.

Charakteristikou problémové rodiny je také **odkládající rodina**, která má tendenci děti někomu svěřit kdykoli je to možné, místo aby se jim věnovali jejich rodiče. Toto chování je vážně problematické, pokud rodiče své děti svěřují kdykoli a komukoli, kdo je jen trochu ochoten péči o děti převzít. Díky častému střídání pečujících osob a nedostatečnému společnému času se narušuje osa citového zrání dětí a je tím ohroženo harmonické vytváření sociálních návyků. Může dojít až ke vzniku deprivčního syndromu. Z celkového počtu rodin vykazuje velmi vysoké procento tyto uvedené charakteristiky (Helus, 2015h). Pokud nedokáže rodina na tyto charakteristické problémy včas a adekvátně reagovat, nebo jí není poskytnuta odborná pomoc, jsou děti z těchto rodin vážně ohroženy ve svém vývoji a tím i nařízením ústavní výchovy.

1.2.4 Rodina dysfunkční

Čtvrtou kategorií je rodina dysfunkční. Rodina, v níž jsou některé její funkce narušeny vážně a dlouhodobě. Její členové problémy nezvládají řešit a situací jsou již vážně ohroženy děti. V těchto případech jsou nutné zásahy vnějších institucí, jejichž opatření rodina někdy ani nechápe, a ne vždy dokáže uplatnit jejich rady. Rozchod rodičů v těchto případech bývá pro děti traumatizující a zanechává na nich dlouhodobé následky (Helus, 2015i).

1.2.5 Rodina afunkční

Pátou kategorií je rodina afunkční. Jedná se o typ rodiny, která nejen že neplní své funkce a svůj účel, ale navíc dokonce dítě ohrožuje. Objevují se nejrůznější patologické projevy. Děti čelí nezájmu rodičů přerůstajícímu až v nevraživý či nenávistný postoj vůči nim. V těchto případech je nezbytné hledat řešení mimo rodinu, protože náprava v rodině samotné je neúspěšná (Helus, 2015j).

1.2.6 Rodina klinická

Spolu se čtvrtou a pátou kategorií rodin z hlediska jejich funkčnosti, tedy rodinami dysfunkčními a afunkčními, je možné také zmínit Matouška, který charakterizuje rodiny označené jako klinické. Jsou to rodiny se specifickými problémy a potřebami, ohrožené závadami a poruchami v plnění svých základních funkcí.

Klinické rodiny mohou být rodiny se zanedbávaným, případně týraným dítětem (syndrom CAN), kdy za týrání se považuje nepřiměřené fyzické trestání a zanedbávání je myšlena rodičovská nevšímavost vůči podstatným potřebám dítěte. Děti v takových rodinách nemají dostatek příležitostí k tomu, aby se naučily základním civilizačním dovednostem, chybí jim dostatek podnětů k rozvíjení jejich intelektu. Týrané děti se projevují ustrašenějším, ale také agresivnějším chováním než jejich vrstevníci, ale mohou jim být vyrovnání ve vývoji rozumových schopností. Zanedbávané děti se projevují nedostatečným soucitem s ostatními, pokud provedou něco proti obecným morálním zásadám, necítí vinu. Zároveň se však v kolektivu snadno stávají obětními beránky. Když zažijí neúspěch a frustraci, bývá jejich obvyklá reakce agresivní.

Dále rodiny s postiženým členem, kde postižení člena rodiny může být rozděleno na mentální nebo tělesné postižení, buď dítěte, nebo i dospělého. Narodí-li se do rodiny dítě s mentální retardací, prochází často rodina šokem, postižení ohrozí všechny

hodnoty, které dítě pro rodiče představuje. Zpracování traumatu je těžší pro rodiče vzdělané, je u nich vyšší pravděpodobnost, že tuto skutečnost budou před svým sociálním okolím tajit. Přestože více traumatizované bývají matky, jsou zároveň těmi, které situaci dokáží lépe zpracovat a zvládat. U otců mentálně postižených dětí, podobně jako u otců vážně nemocných dětí, stoupá tendence k řešení rodinných problémů rozvodem. Nicméně i u rodin, kde se podaří tuto skutečnost zvládat společně, bývá pro její jednotlivé členy obtížné zachovat si k postiženému členu rodiny vyrovnaný postoj, který je uprostřed mezi extrémů přílišného hýčkání a naprostého odmítání.

Za klinické jsou označovány také rodiny mladistvého delikventa, o kterých se tradičně soudí, že jsou sociálně slabé, případně i rozpadlé. Čím dál tím častěji však mladiství delikventi pocházejí i z dobře situovaných a na první pohled dobře funkčních rodin. Charakteristickým znakem většiny těchto rodin je menší soudržnost a konfliktní atmosféra, vyskytuje se v nich rozštěpená dvojná vazba. Historicky i v současné době lze konstatovat, že neúplné rodiny, zejména ty, ve kterých chybí otec, jsou statisticky častějším rodinným zázemím u delikventních mladistvých.

Dalším typem jsou rodiny svobodných matek, kde je nutné rozlišovat mezi velmi mladými svobodnými matkami a matkami, které se rozhodly mít dítě za svobodna v pozdějším věku. Zatímco mladé matky zpravidla otěhotněly neplánovaně, starší matky se vědomě rozhodly pro mateřství, obvykle v dlouhodobém vztahu. U obou se vztah s partnerem, který je otcem dítěte, stává konfliktním a vede k ukončení partnerství, tím se dostávají do role svobodných matek. Již samotná těhotenství bývají komplikovanější. Po narození dítěte trpí matky osamělostí a odmítavým postojem otce dítěte k osobě matky i k dítěti. Tyto děti téměř nikdy nemají sourozence, vyrůstají s matkou, a tak se mezi nimi vytvoří velmi silná vazba. Bývá nepochybně ovlivněna matčíným záporným postojem k mužům. Tyto matky mají tendenci obracet se na sociální instituce a hledat u nich pomoc ve větší míře, než v jaké to čekají od svých rodinných sítí.

Také rodina se závislým členem je ohrožena ve svých funkcích. Nejčastější a zároveň společensky nejškodlivější je závislost na alkoholu. Problémové závislosti jsou však také na drogách a hracích automatech. Problematika alkoholismu je především v tom, že užívání alkoholu je společensky tolerováno a považováno za normální. Výzkumníci

a terapeuti se ve snaze pomoci takto zasaženým rodinám zaměřují více na partnerský kontext pijáctví, než na vztahy alkoholika s celou rodinou. Z jejich výzkumů vyplývá, že více ohrožena je rodina, ve které má problém s alkoholem žena, než rodina, ve které pije muž.

Za klinické jsou považovány i rodiny, které prošly rozvodem a následnou rekonstrukcí rodiny. V nich již rozvod samotný je trauma, které se často projevuje generalizovaným nepříznivým názorem na příslušníky opačného pohlaví. Takto se chovají jak ženy, tak muži, přestože častěji rozvodový návrh přichází z podnětu žen, které jsou více emočně angažovány, a proto neuspokojivým rodinným soužitím více stresovány, než muži. Rozvodem rodiny něco ztrácejí všichni účastníci rozvodu. Dospělí partnera, děti přicházejí o stálou přítomnost jednoho z rodičů, někteří účastníci musí v souvislosti s rozvodem změnit bydliště, pravidlem jsou ekonomické ztráty. Po nějaké době většina mužů a značná část žen znovu navazuje vztah nebo vstupuje do manželství, jejich rodina se tím rekonstruuje, doplňuje. Doplněná rodina se ale zákonitě musí potýkat s mnoha potížemi vzniklými z nutnosti denního nebo občasného soužití osob z několika různých původních rodin. Stojí a padá na schopnosti zvládat střety zájmů, na vzájemné toleranci a na projevování ochoty k nalézání kompromisů (Matoušek, 2003b).

1.3 Etnicky odlišné rodiny

Na území našeho státu žijí i etnicky odlišné rodiny, které mají jiný životní styl, jiné rodinné vazby. Jedná se především o romské a uprchlické rodiny.

Romské rodiny na našem území žijí dlouhodobě. V období mezi světovými válkami žila na území dnešní České republiky málo početná menšina, která z velké části nepřežila nacistické pogromy. Většina Romů žijících v současné době v Čechách a na Moravě jsou potomci Romů, kteří byli z rozhodnutí tehdejších politiků přestěhováni po 2. světové válce z území Slovenska do sudetského pohraničí a průmyslových center měst Kladno, Ostrava a Plzeň. Jejich předci přesídlením přišli o svůj tradiční způsob obživy, kterým byla zemědělská činnost, a záhy se stali spodinou městských společností. S touto stigmatizací vyrůstají další a další generace Romů v Česku. Žije zde nejméně 16 různých romských kmenů, které ani mezi sebou vzájemně nejsou považovány za jednotlé etnikum. Etnografové považují rivalitu mezi těmito jednotlivými kmeny za vážný sociální

problém, na stejné úrovni závažnosti, jako jsou napjaté vztahy mezi romskou minoritou a majoritní společností.

Objektivním problémem romského etnika je skutečnost, že většina Romů má jen základní vzdělání, proto mohou zastávat pouze málo kvalifikované práce. Tato skutečnost pak vede k tomu, že mají nízké příjmy a mnoho z nich tak žije pod hranicí nebo na hranici životního minima. Další volí cestu získávání prostředků na obživu ze sociálních dávek a práci ani nehledají. V rodinách, kde nemají vzdělání a kvalifikaci rodiče, nefunguje motivovanost dětí pro školní výuku, dokonce ani pro školní docházku. Celá romská populace vykazuje navíc ve všech věkových skupinách větší nemocnost, více zdravotních a smyslových vad, dokonce i vyšší úmrtnost než většinová populace. Díky vrozeným vadám i odlišnému životnímu stylu romské děti často nevyhoví nárokům základní školy a navštěvují školy speciální. Testy úrovně rozumových schopností však nejsou zpravidla přizpůsobené romské mentalitě, a tak výstupy těchto testů nemusí být v souvislosti se školní zralostí správně vyhodnoceny (Matoušek, 2003c). Dalším problematickým vlivem na vzdělání je skutečnost, že především ve vyloučených lokalitách, kde žije větší množství romského etnika, dochází k segregaci školství. Romské děti jsou jednak demotivovány svými rodinami a jednak omezeny v možnosti navštěvovat kvalitní výuku na základní škole, a mít tak motivaci a možnost pokračovat ve studiu alespoň v rámci učebních oborů (Prokop, 2020).

Výrazným prvkem rodinného soužití je velká soudržnost i širší rodiny a výrazná patriarchálnost. V rodinách spolu běžně žijí tři i čtyři generace. Na výchově dětí spolupracují ženy. Rodina je v současné době pro Romy vyšší hodnotou, než pro většinovou populaci. Pro ženy je největším úkolem mít děti, nejlépe chlapce. Schopnost mít děti zvyšuje hodnotu ženy, naproti tomu bezdětnost nebo malý počet dětí jsou vnímány jako ostuda ženy. Muž od ženy očekává co největší a nejdřívejší plodnost. Z tohoto důvodu často dívky otěhotní, jakmile jsou pohlavně zralé, tedy i dříve, než je to v souladu s legislativou našeho právního řádu. I mezi romským etnikem však dochází k rozpadům rodin a k rozvodům. Jejich stabilita je narušována také nepřítomností dospělých, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody, nebo nepřítomností dětí, které jsou umístěné v ústavní péči, kam bývají často umísťovány především za záškoláctví, ale i za trestnou činnost (Matoušek, 2003d).

V naší zemi existuje také uprchlická minorita, z většiny se jedná o uprchlíky z postsovětských zemí, nebo ze zemí bývalé Jugoslávie. Část uprchlíků, kteří se nacházejí v České republice, neměla původně Českou republiku jako svůj cíl, vnímali ji pouze jako tranzitní zemi. V současné době se výrazně zvýšil počet uprchlíků z Ukrajiny, kteří vnímají Česko jako svou cílovou zemi, nejsou si však sami jisti časovým horizontem, po který budou mít potřebu uprchlického statusu. Uprchlické rodiny mohou vyvolávat napětí ve většinové společnosti svými požadavky na vzdělávání svých dětí, řešením bydlení a žádostmi o pracovní místa, to vše zároveň při požadavku na udržování a rozvíjení jejich vlastní kultury. Toto napětí může v některých případech, které jsou dokonce podněcovány některými politickými představiteli, vyústit do projevů xenofobie vedoucích až k projevům násilností (Matoušek, 2003e). Děti uprchlíků mohou být ohroženy nařízením ústavní výchovy z důvodu absence rodičů, nebo vzniku projevů poruch chování, které mohou být ovlivněny i rozdílností kultur.

2. Vývoj osobnosti v dětství a dospívání

Pro správný vývoj osobnosti dítěte je nezbytné, aby rodinné prostředí poskytovalo dětem a mladistvým adekvátní podporu i s ohledem na jejich potřeby v jednotlivých vývojových obdobích. Již výše bylo zmíněno, že období do tří let věku je klíčové pro vytvoření jisté vztahové vazby. Svá specifika a důležitou roli ve vývoji harmonické osobnosti však mají i další období.

2.1 Prenatální období

Již v tomto vývojovém období může mít rodinné prostředí vliv na vývoj dítěte. Vše, co prožívá matka, ovlivňuje i dítě, matčiny pocity mají na vývoj dítěte vliv. Pokud je matka v tomto období vystavena stresu, je stresu vystaveno i dítě. Byla prokázána souvislost v prožívání stresu matky v těhotenství s většími obtížemi v chování dětí v předškolním věku. Někteří výzkumníci zdůrazňují potřebu tzv. primární prevence, která se vztahuje k době plánování rodičovství, početí i těhotenství samotnému (Thorová, 2015a). Thorová (2015b) cituje Vernyho: *Narození dítěte není cvaknutí vypínače, kterým vývoj začíná. Dítě má za sebou bohatou životní zkušenost, která již ovlivnila vývoj jeho mozku. S absolutní jistotou můžeme říct, že dítě na konci druhého trimestru, ne-li dříve, je senzitivní, cítící, uvědomující si, učící se a pamatující si lidskou bytostí* (s. 317).

Nevhodné chování matky v těhotenství může mít vliv na vývoj plodu. Velkou skupinou látek s teratogenním vlivem jsou návykové látky. Jejich užívání může zapříčinit např. fetální alkoholový efekt, který se projevuje poruchami chování a oslabenými kognitivními funkcemi bez dalších známek fyzického nebo mentálního postižení (Thorová, 2015c).

2.2 Novorozenec

Novorozenec je zcela závislý na pečující osobě, zpravidla na matce. K navázání vztahu používá například diferencovaný pláč, reakce na lidský obličej a hlas. Některé děti vyrůstají v nevhodném rodinném prostředí, kde je matkou nebo i celou rodinou jejich pláč vnímán jako rušivé obtěžování, matky na něj nereagují způsobem, který je důležitý pro zdravý vývoj osobnosti, což může vést k pozdějším poruchám v chování (Langmeier & Krejčířová, 2006a).

2.3 Kojenec

Za kojenecké období je označován věk od ukončeného prvního měsíce do jednoho roku života. V tomto období se dítě učí vyjadřovat a vnímat emoční projevy a získává tak první zkušenosti s okolím. Typ zkušeností, které takto získá, má značný vliv na jeho další rozvoj v oblasti bezpečí. Začíná si také osvojovat první zkušenosti v souvislostech sociálního chování. Sociální stimulace získává v tomto období na významu, uspokojuje již základní potřeby dítěte. Jde také o období základního uvědomování si sama sebe (Vágnerová, 2012a).

2.4 Batolecí věk

V období mezi prvním a třetím rokem života dochází k výraznému rozvoji mnoha schopností, dovedností i osobnosti dítěte jako takové. Díky schopnosti lokomoce se začíná dítě samo podílet na uspokojování svých potřeb. Zároveň tím stimuluje reakce rodičů, v jejichž očích tak dosahuje vyššího sociálního statusu. Dítě se také již dokáže dorozumět se svým okolím řečí. Vytváření slovní zásoby může být ovlivněno nevhodným rodinným prostředím, které může být nepodnětné a slovní zásoba je pak chudá, nebo si dítě již v tomto věku může začít osvojovat používání vulgarismů. Tento věk je rozhodující pro rozvoj rovnováhy mezi pocity lásky a nenávisti, dítě se učí ochotě spolupracovat a zároveň hledat rovnováhu mezi negativistickým odmítáním. Učí se udržovat v rovnováze emoční prožitky, k tomu však potřebuje plnou podporu od rodiny. Role rodiny je stěžejní také v socializaci, pomáhá dítěti rozvíjet kontakty a vztahy s dalšími lidmi, umožňuje dítěti pozorovat vztahy mezi rolemi jednotlivých členů širší rodiny, a zároveň má poskytovat bezpečné teritorium domova (Vágnerová, 2012b).

2.5 Předškolní období

V předškolním období zůstává rodina základním socializačním prostředím pro dítě. Zajišťuje jeho postupné zapojování do společenství lidí. Tento proces v sobě zahrnuje vývoj sociální reaktivity, tedy diferencované emoční vztahy k lidem, vývoj sociálních kontrol, především vytváření norem a hodnotových orientací, a osvojení sociálních rolí, očekávaného chování. V tomto období se dítě učí respektu k autoritám mimo rodinu a postoj rodiny k těmto autoritám je pro vývoj očekávaného chování stěžejní (Langmeier & Krejčířová, 2006b).

2.6 Mladší školní věk

Období od zahájení školní docházky do 12 let věku. Nástup do školy je velkým zvratem ve vývoji dítěte. Formuje se sebepojetí, genderová identita, a především postoje ke vzdělávání a přístup k povinnostem. Dítě si musí zvyknout na plnění školních povinností, zároveň najít svou roli ve školním kolektivu, emočně zvládnout to, že je vystaveno zřetelnému hodnocení autority učitele. Role rodinného zázemí je v hledání rovnováhy mezi vhodnou mírou dohledu a pomoci. Důležitá je také správná míra mimoškolní činnosti, kterou rodiče dítěti zajišťují. Mimo rodičů a učitelů se významnou autoritou stávají i spolužáci, děti začínají více inklinovat k vrstevnickým vztahům, přestože centrem jejich života je stále rodina. Začínají podléhat tlakům vrstevníků. V kolektivu bývají oblíbené spíše děti sociálně průbojné, sportovně zdatné, děti s dobrými školními výsledky, děti vstřícné a pomáhající. Opět je v tomto důležitá role rodinného zázemí, které může být podporou, zejména pro děti, kterým se ve vrstevnických vztazích nebo ve školních výsledcích příliš nedaří (Thorová, 2015d).

2.7 Adolescence

V období po 12. roce života do dospělosti nabývají pro dítě, ze kterého se stává mladistvý, na významu vrstevnické vztahy. V posledních letech je stále častější navazování vrstevnických vztahů ve virtuálních komunitách. Tato skutečnost byla nepřímo podpořena omezeními v souvislosti s pandemií covid-19, kdy se život (nejen adolescentů) mnohem více přesunul do virtuálního prostředí. Na dospívající jsou okolím kladeny stále vyšší sociální požadavky, díky tomu bývají často vystaveni stresu. Hledají svou vlastní originální identitu, směřují k autonomii a začínají odmítat dosud respektované autority. Díky nízké míře životních zkušeností často razantně odmítají dospělé a vzhlíží k vrstevníkům, jsou tak velmi ohroženi negativním působením okolí. Přestože v tomto období rodiče odmítají, velmi je potřebují. Se zdravým vývojem adolescenta souvisí pozornost a výchovná pomoc ve formě povzbuzování k úspěchu, podpora při rozhodování, sdílení hodnot, vysvětlování hranic stanovených rodiči a společností. Důležitá je role společně tráveného času, např. stolování. Monitorování aktivit adolescenta musí probíhat v citlivé atmosféře a mít své hranice. Adolescent může kontrolu rodičů vnímat jako zasahování do jeho osobní svobody, která je pro něj velmi významná. V tomto období mohou rodiče zúročit fakt, pokud se jim v předchozích

obdobích podařilo vybudovat si se svými dětmi vřelé vztahy. Pokud adolescenti cítí od rodičů emoční podporu, jsou ochotnější s nimi sdílet informace. Adolescenti díky rychlejšímu dozrávání emočních funkcí, než kognitivních funkcí mívají sníženou sebekontrolu a snáze podléhají pocitům bezmoci či frustrace, mohou tak být náchylní k vulgaritě až agresivitě (Thorová, 2015e)

3. Delikventní chování mladistvých

Za delikventní chování je považováno chování, které porušuje normy platné a uznávané v daném čase v dané společnosti, způsobující újmu společnosti nebo jednotlivci. U mládeže se využívá také k označení její trestné činnosti. Je to problematický jev let minulých i současné společnosti. Může být jedním z důvodů, pro které je nařízena ústavní výchova. V zájmu společnosti, rodin dětí ohrožených delikventním chováním, a v neposlední řadě také v zájmu ohroženého dítěte či mladistvého je, aby byla včas rozpoznána možnost vývoje delikventního chování a zároveň, aby toto nebezpečí bylo eliminováno. Spolehlivá predikce takového chování je však nesnadná, protože chování samo o sobě má, především v obdobích dětství a dospívání, relativně nízkou stabilitu v čase. Při snaze o realizaci úspěšné predikce delikventního chování je nutné vycházet z extrémních projevů chování (Matoušek & Matoušková, 2011a).

Již dříve bylo zmíněno, že rodina, respektive rodičovský přístup v jednotlivých fázích vývoje má vliv na možné poruchy chování. Nedostatečné uspokojování potřeb dětí v raných fázích vývoje vede u těchto jedinců k deprivaci. Bývají následně označováni jako deprivanti, tedy lidé, kteří nedosáhli lidské normality ze socio-kulturních nebo psychologických důvodů, nebo o tuto normalitu přišli. Jsou svým okolím v tomto smyslu zmrzačení a jejich chování bývá často delikventní (Koukolík & Drtilová, 2006).

Ministerstvo vnitra ČR již ve své zprávě z roku 1998 (MVCR, 1998) k návrhu systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy konstatuje, že kriminální delikvenci předchází celá řada signálů a negativní vývoj je determinován mírou rizikových faktorů, které na delikventně se chovající jedince působily zejména v dětství a dospívání. Cituje závěry výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci z let 1997 až 1998 „Názory expertů na charakter a dynamiku závadového chování mládeže“, který potvrdil, že dětští a mladiství delikventi se rekrutují převážně z rodin ve kterých již je kriminální zátěž, dále z rodin rozvrácených a z rodin socio-kulturně dezintegrovaných. Naopak tímto výzkumem nebyla potvrzena obecně tradovaná hypotéza, že v ústavních zařízeních přibývá dětí z rodin společensky výše postavených.

Další faktory, které mohou mít vliv na rozvoj poruch chování, uvádí Blažek:

- *Biologické faktory*, ke kterým patří pohlaví, kdy častěji k poruchám chování dochází u mužů. Dále věk, kdy se za riziková období považuje věk pět let a období pubescence a adolescence. Také vrozené temperamentové dispozice, kdy vyšší pravděpodobnost vzniku poruch chování je u osob, které jsou zvýšeně dráždivé, mají nižší míru frustrační tolerance a naopak vyšší impulzivitu.
- *Psychické faktory*, ke kterým patří nižší úroveň mentálních schopností. Dále význam motivace spojený s potřebami jedince, který může mít potřebu zvýšené až abnormální stimulace. Častá je také nuda a neuspokojené základní emocionální potřeby.
- *Sociální faktory*, ke kterým patří již výše zmiňovaná rodina a otázka její funkce či dysfunkce. Významný je také vliv vrstevnických skupin. Nezanedbatelný je i faktor prostředí, kde vyšší anonymita a nižší sociální kontrola ve větších městech, nebo městských částech jsou považovány za rizikové (Blažek et al., 2019a)

Blažek také shrnuje některé osobnostní charakteristiky delikventní populace, když uvádí, že často mívají negativní emoční ladění, nebývají citově angažovaní, příčinu svého chování spatřují téměř výhradně ve svém okolí. V jejich způsobu myšlení je patrná rigidita spolu s leností uvažovat. Jejich životní postoje nejsou trvalé, nechávají se snadno ovlivňovat aktuální situací. Zároveň je pro ně typická nezdrženlivost ve způsobu saturace potřeb, často nejsou schopni odložit uspokojení (Blažek et al., 2019b)

Matoušek ve své knize shrnuje, že delikventní chování vede k umisťování do výchovných ústavů a z rodin jsou tam umisťováni mladiství, kteří jsou obtížně vychovatelní a spáchali nějaký druh trestné činnosti. Často se jedná o děti či mladistvé s deprivací zážitky z jejich orientační rodiny, kteří zároveň mívají osobnostní výbavu zvyšující sklon k sociálnímu selhání (Matoušek, 2007).

Jedlička uvádí, že ve školských výchovných zařízeních, která budou v této bakalářské práci podrobněji specifikována později, lze potkat pět kategorií dětí:

- oboustranní sirotci,
- děti ohrožené sociálně patologickými jevy v jejich nejbližším okolí,

- děti s výchovnými problémy a rizikovým chováním,
- děti, které mají výchovné problémy na základě psychické či neurologické poruchy,
- děti, které mají zkušenost s kriminalitou.

Uvádí výsledky analýzy anamnestických údajů 330 dětí se spíše antisociálními projevy chování, které byly umístěny ve výchovných ústavech. Analýza probíhala v období mezi roky 2010 a 2011. Výslednou zprávou bylo odhaleno, že důvody pro umístění do výchovného ústavu byly následující skutečnosti:

- trestná činnost,
- záškoláctví,
- potulka,
- závislosti,
- dysfunkce rodiny.

Umístění mladistvů pocházeli ze 6 % z plně funkčních rodin, ze 13 % z úplných, ale dysfunkčních rodin, ze 17 % z úplných rodin a z 64 % z neúplných rodin (Jedlička et al., 2015a).

Ve zprávě Veřejného ochránce práv s názvem „Standardy péče o ohrožené děti a jejich rodiny“ z roku 2013 se uvádí, že neexistují efektivní nástroje prevence, které by předcházely nařízení ústavní výchovy. Nejčastějším důvodem nařízení ústavní výchovy jsou po výchovných problémech sociální důvody (Varvařovský, 2013). V tomto se shoduje s Jedličkou, který za základní složku řádné socializace považuje včasnou terapeutickou intervenci zaměřenou na rodinu již v raném věku dítěte. Takto zaměřená prevence by pomohla předcházet poruchám chování ve škole a na to navázanému sociální selhávání až výskytu sociální patologie v období dospívání. Nicméně konstatuje, že až na výjimky není v naší zemi realizována (Jedlička et al. 2015b).

4. Náhradní výchova

Za náhradní výchovu je považována taková výchova, kdy na základě soudního rozhodnutí dojde ke svěření dítěte do výchovy někomu jinému než rodičům. Lze rozlišovat dva základní druhy náhradní výchovy. Výchova, která je realizována v rodinném prostředí v jiné než orientační rodině dítěte, je náhradní rodinná výchova. Institucionální náhradní výchova je označována jako ústavní výchova (Plecitý, 2001). S účinností od 1. ledna 2014 je v České republice rodinné právo upravováno Částí druhou Občanského zákoníku. Jako formy náhradní výchovy jsou definovány poručenství, opatrovnictví dítěte, svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství a ústavní výchova. Samostatně je pak definováno osvojení. Blíže budou definovány tři formy náhradní výchovy, a to osvojení, pěstounská péče a ústavní výchova.

4.1 Osvojení

Osvojení neboli adopce ve svém významu znamená „přijetí cizího dítěte za vlastní“ (Petráčková & Kraus, 1997). Osvojením získávají rodiče k dítěti stejná práva a také stejné povinnosti, jako by byly jeho vlastními rodiči. Zároveň tímto zanikají práva a povinnosti původní rodiny vůči dítěti. Při rozhodování o osvojení se dbá na to, aby rodina osvojitele byla prověřena tak, aby osvojení bylo dítěti ku prospěchu a také, aby mezi osvojitelem a dítětem byl přiměřený věkový rozdíl. Osvojiteli si přejí být zpravidla lidé, kteří nemohou mít děti přirozenou ani lékařsky asistovanou cestou. Osvojeny mohou být osiřelé děti (které obvykle bývají osvojeny širší rodinou) nebo děti, jejichž rodiče dali souhlas k osvojení, případně byly splněny zákonné podmínky pro osvojení bez souhlasu rodičů (Kolouchová et al., 2002). Osvojitelé by měli být dostatečně poučeni o zátěži, kterou tyto děti mohou mít, ať už se jedná o zátěž genetickou, biologickou nebo způsobenou prožitým traumatem. Zejména pak na možnost vzniku posttraumatické stresové poruchy (PTSD), při které dochází ke zpožděné reakci na prožité trauma nebo traumatickou událost. Při PTSD se projevuje neurobiologická nevyváženost, která má vliv na psychické prožívání. Jedinec s PTSD se může v různých sociálních situacích a různých sociálních prostředích projevovat nestandardně (Doležalová et al., 2017).

4.2 Pěstounská péče

Je definována Občanským zákoníkem (zákon č. 89/2012), který uvádí: *Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi. Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. O pěstounské péči může soud rozhodnout na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat. Má povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Má povinnost umožnit styk rodičů s dítětem, ledaže soud stanoví jinak. Pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak jeho zletilostí* (www.zakonyprolidi.cz, § 958 – 970).

V České republice má pěstounská péče tradici již z období před Sametovou revolucí, kdy byla vykonávána především altruisticky orientovanými rodinami. Děti v pěstounské péči se stávaly součástí jejich rodin a jejich zletilostí vztah a péče s rodinou pokračovaly. Státem nebyla pěstounská péče téměř podporována, a to ani finančně. V letech po roce 1989 bylo možno na tuto situaci navázat, existoval kvalitní základ systému pěstounské péče s velkou mírou stability pro děti. Novelou zákona o rodině v roce 1998 bylo zavedeno právo dítěte vyjadřovat se ke všem záležitostem týkajícím se jeho osoby, tedy i případné pěstounské péče. Při rozhodování o pěstounské péči byla soudům stanovena jako zásadní podmínka zájem dítěte. V roce 1999 byl přijat samostatný Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který blíže upravoval výkon pěstounské péče. Tento zákon byl v roce 2013 novelizován a k další novelizaci došlo s účinností od 1. ledna 2022. Díky těmto změnám funguje v současné době v naší zemi institut jednak dlouhodobé pěstounské péče a také přechodná pěstounská péče, která má za cíl především umožnit vyrůstání a výchovu v rodinném prostředí dětem, které bývaly umísťovány do kojeneckých ústavů a dětských domovů (Pazlarová, 2016).

Přestože v současné době funguje systém přípravy pěstounů na výkon pěstounské péče a pěstouni mají k dispozici klíčové pracovníky, kteří je doprovázejí a poskytují jim další služby, dochází v některých případech k selhávání pěstounské péče. Výzkumná zpráva společnosti Lumos (2020) se zabývá předčasným ukončením pěstounské péče v České

republiky. V případě dlouhodobé pěstounské péče uvádí, že k předčasnému ukončení typicky dochází ve chvíli, kdy se dítě dostává do puberty (průměrný věk dítěte v okamžiku předčasného ukončení je 13 let). Důvody, které v těchto případech bývají uváděny, jsou většinou výchovné a vztahové problémy v náhradní rodině. Nejedná se z hlediska dlouhodobé pěstounské péče o marginální problém, protože k předčasnému ukončení dochází přibližně v 10 % dětí umístěných v pěstounské péči. Selhání pěstounské péče zpravidla vede k umístění do ústavní péče. Z celkového počtu těchto ukončených pěstounství je pak 8 % dětí, tedy zhruba 15 dětí ročně, přemístěno do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

4.3 Ústavní výchova

Ústavní výchova je jednou z forem institucionální péče o dítě. Institucionální péče bývá realizována, pokud není možné dítěti zajistit jinou formu náhradní výchovy. Pokud je nařízena, slouží preventivně výchovným účelům. V různých obdobích ji realizuje většina států. Budeme se zabývat především legislativní úpravou ústavní výchovy v České republice a pro srovnání v dalších dvou evropských státech.

4.3.1 Ústavní výchova v ČR

Každé dítě má právo na to, aby s ním bylo zacházeno v zájmu jeho harmonického rozvoje. Není-li toto možné zajistit rodinnou péčí nebo náhradní rodinnou péčí, je podán podnět k nařízení ústavní výchovy. V legislativě ČR je upravena Občanským zákoníkem, zákonem č. 89/2012 Sb., který specifikuje důvody pro nařízení ústavní výchovy. Tyto důvody nastávají: *jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit* (www.zakonyprolidi.cz, § 971).

Nařízení ústavní výchovy nastane rozsudkem soudu místně příslušného trvalému bydlišti dítěte, který zároveň ve výroku uvede zařízení, do kterého má být dítě pro výkon ústavní výchovy umístěno. Při rozhodování soudu bývá přihlédnuto k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Umožňují-li to okolnosti, je vhodné, aby dítě před rozhodnutím o umístění do konkrétního zařízení pro výkon ústavní výchovy absolvovalo diagnostický pobyt v diagnostickém ústavu, který následně

doporučí soudu nejvhodnější zařízení s ohledem na specifické potřeby dítěte. Specifickými potřebami mohou být vzdálenost od bydliště rodičů, motivovanost k pokračování ve studiu a dostupnost vhodného učebního oboru, ale také případné zdravotní potřeby dítěte.

Návrh na nařízení ústavní výchovy zpravidla podává orgán sociálně-právní ochrany dětí, který je na základě Zákona č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí, s účinností od 1. ledna 2000, zřizován při Obecních, Městských a Krajských úřadech, když předtím vyčerpá další možnosti zajištění řádné výchovy dítěte. V případech, kdy existují vážné důvody, pro které nejsou rodiče schopni zajistit řádnou péči o své dítě, bývá zpravidla umístěno pro výkon ústavní výchovy do dětského domova. V případech, kdy dítě vykazuje závažné poruchy chování, bývá ústavní výchova realizována v dětském domově se školou nebo ve výchovném ústavu.

Ústavní výchova bývá nařízena a následně prodlužována na období nejvýše tří let, přičemž bývá každých šest měsíců vyhodnocováno příslušným soudem, zda plní svůj účel.

4.3.2 Ústavní výchova v Norsku

Pro srovnání s praxí v naší zemi je Norsko vhodným státem. Jedná se o evropskou zemi, ve které je na zájmy dětí a jejich výchovu nahlíženo jinak než v České republice. Např. fyzické trestání dětí je zakázáno. V Norsku existuje od roku 1992 úřad Barnevernet, obdoba českého Orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Jeho cílem je zajistit dětem a mladistvým, kteří žijí v podmínkách, které by mohly poškodit jejich řádný vývoj poskytnutí včasné a nebytné pomoci (www.wikipedia.cz). Nejčastěji řeší situace, kdy jsou z pohledu tohoto úřadu děti ohroženy. Tento úřad se především snaží o pomoc ohroženým rodinám. Zpravidla je na názor dítěte brán tímto úřadem velký zřetel. Při nedostatečné rodičovské péči bývá v Norsku upřednostňována náhradní rodinná péstounská péče nebo adopce. Přesto, pamatuje zákon i na případy, kdy je problémem chování dětí. V případě, že děti vykazují vážné problémy s chováním, mohou být opatření zaměřená na úpravu takového chování realizována i bez souhlasu dítěte. Pro děti s poruchami chování existuje síť zařízení dětských domovů, státních center pro rodiče a děti, soukromých a obecních institucí pro rodiče a děti, výchovných nebo léčebných ústavů a pečovatelských center pro nezletilé. Důvodem pro umístění

a zadržení v ústavu bez souhlasu dítěte je závažný nebo opakovaný trestný čin, přetrvávající zneužívání návykových látek, popř. jiné důvody. Umístění bývá obvykle nejprve na dobu až čtyř týdnů, lze jej prodloužit o další čtyři týdny. Pokud je pravděpodobné, že výchovné působení ústavu bude nutné dlouhodoběji, může být dítě umístěno na dobu jednoho roku, tato doba může být prodloužena až o dalších dvanáct měsíců. Každých šest měsíců je výchovné působení sledováno a přehodnocováno (www.lovdata.no).

4.3.3 Ústavní výchova v Rumunsku

Rumunsko bylo podobně jako Česká republika dlouhodobě pod vlivem východoevropského postoje k institucionální výchově. V Rumunsku se delikventní chování mládeže a následná práce s dětmi a mladistvými s výchovnými problémy nahlíží z pohledu trestního práva. Trestní odpovědnost mladistvých je od 14 let věku. Za delikventní chování spáchané ve věku mezi 14. až 16. rokem života jsou mladiství odpovědní pouze, pokud se prokáže, že čin spáchali úmyslně. Výchovná opatření bývají nařizována podle míry závažnosti provinění. Jsou rozlišována na vazební a nevazební. Mezi nevazební výchovná opatření patří stáž občanské výchovy, nařízený dohled probační služby, dohled o víkendu, každodenní dohled. Mezi vazební opatření zbavení svobody patří umístění ve vzdělávacím centru, umístění v detenčním ústavu. Tento druh opatření je mladistvým nařízen v případě, že se jedná o trestný čin, který by podle trestního zákona byl trestaný odnětím svobody na 7 a více let, nebo pokud se jedná o čin spáchaný jako další v době, kdy již bylo dříve uloženo nevazební výchovné opatření (www.lege5.ro).

5. Školská výchovná zařízení

V současné době je v České republice činnost školských výchovných zařízení poskytujících náhradní výchovnou péči při výkonu ústavní nebo ochranné výchovy upravena zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ze dne 5. února 2002, ve znění pozdějších předpisů, především zákona č. 383/2005 Sb. Tímto zákonem jsou definována zařízení pro výkon nařízené ústavní nebo ochranné výchovy, zřizovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jsou to Diagnostický ústav, Dětský domov, Dětský domov se školou a Výchovný ústav. Do školských zařízení jsou umísťovány děti ve věku od tří let. Zařízení jsou pro umístění dětí a mladistvých diferencována podle věku, mentální úrovně, zdravotního postižení, stupně obtížnosti výchovy nebo také podle pohlaví (Jedlička et al., 2015c).

5.1 Diagnostický ústav

Úkolem diagnostického ústavu (DÚ) je především práce výchovně vzdělávací, terapeutická a diagnostická. Během zpravidla osmitýdenního diagnostického pobytu vyhodnotí nejvhodnější opatření pro dítě či mladistvého a s tím spojené případné umístění do některého dalšího školského zařízení. Zároveň zajišťuje metodické vedení a s ním spojenou kontrolu při výkonu náhradní výchovné péče v dalších školských zařízeních (Jedlička et al., 2015d).

5.2 Dětský domov

Dětský domov (DD) je zařízení pečující na základě soudního rozhodnutí o děti a mladistvé bez vážných poruch chování. Děti a mladiství navštěvují běžné základní, střední a v některých případech i vysoké školy. Dětské domovy v naší zemi mohou být státní i soukromé (Jedlička et al., 2015e).

5.3 Dětský domov se školou

Dětský domov se školou (DDŠ) je zařízení, do kterého jsou umísťovány děti s vážnými poruchami chování. V rámci nařízené ústavní výchovy plní svou povinnou školní docházku přímo v DDŠ. Bývají zde umístěné děti do 15 let věku, které mají závažné poruchy chování a nemohou tak být umístěny v dětském domově. Za závažné poruchy chování je považováno dlouhodobé nepřijímání, ignorování a porušování obecně

uznávaných norem spolu s nepociťováním viny ve vztahu k důsledkům vlastního jednání, kdy vývojová specifika morálního vývoje způsobí nežádoucího chování prohlubují (Jedlička et al., 2015f).

5.4 Výchovný ústav

V databázi MŠMT je v současné době možné najít na území ČR celkem 25 výchovných ústavů (VÚ). Některé z nich jsou s ochranným režimem, tedy pro výkon ochranné výchovy. Některé z výchovných ústavů jsou zároveň i školou, která umožňuje umístěným mladistvým pokračovat ve studiu i po ukončení povinné školní docházky. Některé jsou určeny pro mladistvé, kteří nejsou motivovaní, nebo z nejrůznějších důvodů nejsou schopni ve studiu pokračovat. Tato zařízení mají pracovní, případně léčebný program. Výchovné ústavy jsou určeny pro mladistvé ve věku od 15 do 18 let, s možností prodloužení na základě nařízení soudu o prodloužení ústavní nebo ochranné výchovy do 19 let, zpravidla z důvodu možnosti ukončení přípravy na povolání (Jedlička et al., 2015g). V individuálních případech lze pobyt prodloužit se zletilou osobou také na základě smlouvy o prodlouženém pobytu, mezi ředitelem zařízení a touto osobou, na dobu po ukončení soudem nařízené ústavní výchovy do ukončení přípravy na povolání.

Svěřenci jsou ve výchovných ústavech rozděleni do výchovných skupin, obvykle podle jejich zařazení do vzdělávacího nebo pracovního-léčebného programu. Bývají také zřizovány samostatné skupiny, cvičné byty, které mají vést k co největšímu rozvoji kompetencí pro následný samostatný život, podle vzorců chování osvojených během pobytu v zařízení. V rámci ČR existuje v některých Výchovných ústavech také oddělení pro mladistvé matky s dětmi (Matoušek & Matoušková, 2011b).

6. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) je zřizován při Obecních úřadech, Obecních úřadech obcí s rozšířenou působností a Krajských úřadech. Jeho činnost je definována zákonem č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. *Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu; ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění; působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny; zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině* (www.zakonyprolidi.cz, § 1).

Standardy práce OSPOD zahrnují poskytování ochrany práv nezletilých. S tím souvisí sledování nepříznivých vlivů, které mohou na děti působit a činění opatření k omezování tohoto působení. Dále poskytování pomoci rodičům při řešení výchovných a dalších problémů souvisejících s péčí o jejich dítě. Orgán sociálně-právní ochrany dětí provádí šetření v prostředí, ve kterém se dítě pohybuje, vyhodnocuje situaci dítěte a vytváří individuální plán ochrany dítěte. Sleduje také dodržování práv dítěte umístěného ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy. Účastní se jednání o úpravě poměrů dítěte, trestního a přestupkového řízení proti mladistvému, oznamuje orgánům činným v trestním řízení podezření ze spáchání trestného činu proti dítěti. Rozhoduje o uložení povinnosti rodičům o využití odborného poradenského zařízení. Rozhoduje o uložení výchovného opatření dítěti. Podává k soudu návrhy a podněty na nařízení ústavní výchovy, její prodloužení nebo zrušení. Také návrhy na svěřeni dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Standardy pro veřejnost, 2021).

Orgán sociálně-právní ochrany dětí zřizovaný při Krajských úřadech podává soudu návrhy a podněty na svěřeni dítěte do péče osoby, která se má stát pěstounem nebo osvojitelem.

Pracovníci tohoto orgánu, kteří pracují s dětmi a mladistvými, kterým byla nařízena ústavní výchova, bývají označováni jako sociální pracovníci nebo jako kurátoři pro mládež.

7. Další zařízení pro děti a mladistvé

7.1 Dětský domov pro děti do tří let

Toto zařízení, dříve nazývané kojenecký ústav, mělo ustálenou podobu od roku 1989. Již ze samotného názvu vyplývá, že se jedná o institucionální péči o děti mladší tří let, kterým není možné zajistit náhradní výchovu. Zákon č. 372/2011 Sb., Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, definuje: *V dětských domovech pro děti do 3 let věku jsou poskytovány zdravotní služby a zaopatření dětem zpravidla do 3 let věku, jejichž zdravotní stav vyžaduje poskytování zdravotní péče ve formě lůžkové péče a které nemohou vyrůstat v rodinném prostředí, zejména dětem týraným, zanedbávaným, zneužívaným anebo dětem zdravotně postiženým. Zaopatřením se rozumí stravování, ubytování, ošacení a výchovná činnost* (www.zakonyprolidi.cz, § 43)

V současné době se v naší zemi péče o děti v tomto věku postupně přesouvá do pěstounské péče. Nicméně v institucionální výchově je stále umístěno mnoho dětí a mladistvých, kteří první roky svého života prožili v těchto zařízeních.

7.2 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Činnost zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) upravuje zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který definuje: *zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva* (www.zakonyprolidi.cz, § 42).

V těchto typech zařízení mohou být děti umístěny zpravidla na dobu nepřesahující 6 měsíců. Umístění do tohoto typu zařízení bývá na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření, které je vydáváno do 24 hodin od podání návrhu na vydání předběžného opatření. Ohroženým dětem tak může být poskytnuta pomoc v krátkém čase. Mezi tato zařízení patří např. Klokánek.

7.3 Středisko výchovné péče

Činnost střediska výchovné péče (SVP) je vymezena zákonem č. 109/2002 Sb., Zákonem o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Služby, které

poskytuje klientům, jsou poradenské, terapeutické, diagnostické, vzdělávací, speciálně pedagogické, výchovné a sociální a také informační. Služby mohou být poskytovány v ambulantní, celodenní, terénní nebo internátní formě. Pobyt v internátní formě je omezen na dobu nejdéle osmi týdnů. Spolupráce rodiny a střediska výchovné péče je na základě uzavřené smlouvy. (www.zakonyprolidi.cz)

PRAKTICKÁ ČÁST

8. Úvod do výzkumného problému

V České republice je v letošním roce v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy umístěno více než šest tisíc dětí a mladistvých, jak vyplývá z dat Statistické ročenky školství (<https://statis.msmt.cz/rocenka>). Každé z těchto dětí pochází z nějaké rodiny. Tato bakalářská práce přibližuje rodiny osmi z těchto mladistvých, tak jak jsou vnímány institucemi pracujícími s dětmi a mladistvými, a především pak samotnými mladistvými. Oblasti, na které je zaměřena vycházejí z informací obsažených v teoretické části bakalářské práce.

9. Cíl výzkumu

Ve výzkumu jsou cílovou skupinou mladiství, konkrétně chlapci, kteří jsou v současné době umístěni ve výchovném ústavu ve Středočeském kraji. Pro účely výzkumu je sledovaným časovým obdobím doba, která předcházela nařízení ústavní výchovy, resp. doba předcházející umístění těchto mladistvých do zařízení pro děti a mladistvé s poruchami chování. Jedná se o období po narození těchto chlapců, jejich dětství, případně začátek dospívání, tedy období rané socializace. Byly hledány odpovědi na to, zda na následné nařízení ústavní výchovy a umístění do zařízení pro výkon ústavní výchovy pro děti a mladistvé s poruchami chování, má přímý vliv rodina, resp. rodinné prostředí, ve kterém vyrůstali.

Cílem tohoto výzkumu na skupině chlapců ve věku 15 až 20 let, kterým byla nařízena ústavní výchova, je zjistit, zda jsou v prostředích, ve kterých vyrůstali, shodné rysy. A následně zjistit, zda tyto rysy mohou mít vliv na problémové chování vedoucí k nařízení ústavní výchovy v zařízení pro děti a mladistvé s poruchami chování.

9.1 Výzkumné otázky

Výzkum je definován následujícími výzkumnými otázkami:

- Jaké bylo složení rodiny, ve které respondent vyrůstal?
- O jaké typy rodin se jednalo z hlediska jejich funkčnosti?
- Jaké bylo v rodině sdílení a využití společného času?
- Jak naplňovala rodina své základní funkce?
- Co bylo zásadním zlomem v životě respondentů?

10. Metody výzkumného šetření

Šetření probíhalo pomocí smíšeného výzkumu. Smíšený výzkum kombinuje určitým způsobem kvantitativní i kvalitativní výzkum, tak aby přinesl co nejpřesnější závěry. Při výzkumném šetření byly využity některé z postupů obou typů výzkumných strategií a jejich příslušné metody tak, aby bylo možné získávat na položené otázky spolehlivější a relevantnější odpovědi (Hendl, 2005a).

Při výzkumu byl použit dotazník jako prostředek kvantitativního výzkumu a strukturovaný rozhovor, biografické vyprávění a zkoumání dokumentace jako prostředky kvalitativního výzkumu.

10.1 Charakteristika prostředí šetření

Výchovný ústav, ve kterém šetření probíhalo, se nachází v menší obci ve Středočeském kraji. Kapacita zařízení je 43 mladistvých s nařízenou ústavní výchovou, kteří mají ukončenou povinnou školní docházku. Jedná se o školské zařízení, ve kterém se mladiství vzdělávají i po ukončení povinné školní docházky. Mají možnost získat vzdělání a vykonat závěrečné zkoušky ve dvouletých učebních oborech Práce ve stravování a Stavební práce, nebo závěrečné učňovské zkoušky ve tříletých učebních oborech Truhlář a Zedník.

Rozdělení jsou do pěti výchovných skupin a dvou cvičných bytů. Na výuku jsou rozdělení podle jednotlivých oborů a ročníků. Ve všední dny probíhá v dopoledních hodinách výuka, v odpoledních hodinách pak reedukační činnost v rámci jednotlivých výchovných skupin. O víkendech probíhá buď činnost na jednotlivých výchovných skupinách, nebo tráví dovolenky ve svých rodinách.

Mladiství jsou do tohoto výchovného ústavu umisťování zpravidla přemístěním z DDŠ, méně často pak z rodin po předchozím diagnostickém pobytu v DÚ. Ve výjimečných případech jsou umisťování přímo z rodin nebo z DD. Ústavní výchova bývá nařízena do 18 let věku, v některých případech je rozhodnutím soudu prodloužena do 19 let věku. Je také možné na základě žádosti uzavřít smlouvu o dobrovolném pobytu i po uplynutí soudně nařízené ústavní výchovy. Důvodem pro prodloužení nařízené ústavní výchovy i pro uzavření smlouvy o dobrovolném pobytu bývá možnost dokončit vzdělání i po 18. roce. V současné době jsou v tomto výchovném ústavu z celkového počtu mladistvých

umístění tři mladiství s prodlouženou ústavní výchovou po 18. roce a další čtyři mají uzavřenou dohodu o dobrovolném pobytu.

10.2 Sběr dat

Sběr dat pro výzkum probíhal v průběhu školního roku 2021/2022 v uvedeném výchovném ústavu.

V kvantitativní části šetření byly postupně navštíveny jednotlivé třídy, kde byl mladistvým představen výzkum a následně jim byl předán k vyplnění dotazník. K návštěvám tříd došlo po předchozí domluvě se zástupcem ředitele pro školu, a následně po domluvě s jednotlivými třídními učiteli při třídnických hodinách jednotlivých tříd. Při představování výzkumu a vyplňování dotazníků nebyli třídní učitelé ve třídách přítomni.

V kvalitativní části šetření byly vedeny rozhovory s mladistvými. Nejprve byly vedeny strukturované rozhovory a s odstupem jednoho až dvou měsíců druhé rozhovory, při kterých byli respondenti vyzváni k biografickému vyprávění. Oba rozhovory byly vždy po předchozím souhlasu respondentů zaznamenávány na diktafon, následně došlo k jejich transkripci.

V poslední části výzkumu byly prostudovány spisové dokumentace těchto respondentů.

10.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl stanoven po kvantitativní části šetření. V daném čase a místě bylo možné dotazníky předat celkem 28 mladistvým. Z tohoto počtu bylo odevzdáno 27 vyplněných dotazníků, které bylo možné považovat za validní. Z nich pak v 17 případech byla kladná odpověď na otázku, zda je dotazovaný ochoten sdělit další informace v osobním rozhovoru. Z nich následně bylo vybráno 8 respondentů.

Při vyhodnocování dat z dotazníků byli dotazovaní mladiství rozděleni do čtyř skupin, podle typu rodinného uspořádání. Na rodiny úplné, neúplné, doplněné a náhradní. Výběr konkrétních respondentů pak byl nenáhodný kriteriální. Z každé skupiny bylo vybráno více respondentů, aby bylo možné porovnat výsledky výzkumu nejen mezi jednotlivými skupinami, ale i v rámci těchto skupin. Byli vybráni tři respondenti z typu uspořádání úplná rodina. Dva respondenti z typu uspořádání neúplná rodina. Jeden

respondent z typu uspořádání doplněná rodina. Dva respondenti z typu uspořádání náhradní rodinná péče.

10.4 Kvantitativní část šetření

Pro získání kvantitativních dat byla použita metoda dotazníku. Jednalo se o dotazník vlastní konstrukce¹. Chráska uvádí, že dotazník je soustava otázek, které jsou předem připravené a pečlivě formulované a seřazené, na které dotazovaný odpovídá písemnou formou (Chráska, 2016). V dotazníku byly použity filtrační položky, uzavřené a polouzavřené otázky. Poslední otázka dotazníku byla zároveň informovaným souhlasem se zařazením mezi možné respondenty.

Přestože otázky byly formulovány s ohledem na cílovou skupinu, při vyplňování dotazníku bylo zjištěno, že je nutné při jeho prezentaci zároveň upřesnit význam některých v dotazníku používaných pojmů. Např. pojmy „anonymní“ nebo „biologický otec“.

Vyplnění dotazníku včetně jeho prezentace trvalo asi 20 minut v každé jednotlivé třídě. Všechny dotazníky byly vyplněny během jednoho týdne.

10.5 Kvalitativní část šetření

Pro získání kvalitativních dat byly využity případové studie. Jak uvádí Švaříček, případová studie si klade za cíl co nejdetailněji zkoumat a porozumět vybranému případu, případně několika málo vybraným případům, k nimž je nezbytné získat konkrétní data. (Švaříček & Šedová, 2014a). Vzhledem k tomu, že výzkumným souborem bylo 8 respondentů, jedná se o mnohonásobné případové studie neboli o kolektivní případové studie. Jde o typ výzkumu, ve kterém se pro získání vytyčeného cíle realizuje šetření u většího množství případů, minimálně však u dvou. Jejich výsledky se navzájem porovnávají. Zpravidla je tento přístup považován za více vypovídající o stavu zkoumané problematiky (Švaříček & Šedová, 2014b). Sběr dat pro mnohonásobné případové studie probíhal pomocí strukturovaných rozhovorů, biografického vyprávění respondentů a zkoumání spisové dokumentace.

¹ Dotazník je přílohou č. 1

Rozhovory probíhaly ve volném čase respondentů v prostorách výchovného ústavu tak, aby bylo zajištěno naprosté soukromí. Při rozhovorech byl po předchozím souhlasu respondentů pořizován zvukový záznam. Termín každého z rozhovorů byl předem domluven s konkrétním respondentem. Respondentům bylo nabídnuto občerstvení.

První strukturované rozhovory trvaly asi 40 minut. Hendl (2005b) uvádí, že *tento typ rozhovoru se používá, když je nutné minimalizovat variaci otázek kladených dotazovaným. Redukuje se tak pravděpodobnost, že se data získaná v jednotlivých rozhovorech budou výrazně strukturně lišit. Základním účelem tohoto typu interview je co nejvíce minimalizovat efekt tazatele na kvalitu rozhovoru* (s. 177, 178). Otázky pro rozhovor byly strukturovány tak, aby pomohly zjistit, zda se v rodinách respondentů objevují charakteristiky typické pro problémové rodiny.

Při druhých rozhovorech byli respondenti vyzváni k biografickému vyprávění o jejich rodinách, od nejzazších vzpomínek po umístění do školských výchovných zařízení, konkrétně do umístění do DDŠ nebo VÚ. Tyto rozhovory probíhaly s odstupem měsíce až dvou po prvních rozhovorech. Druhé rozhovory trvaly 1 až 2 hodiny.

Po pořízení transkripce obou rozhovorů jednotlivých respondentů byla zkoumána jejich spisová dokumentace. Vzhledem k tomu, že cílem bylo získat vhled do vnímání rodinných prostředí samotnými respondenty, neproběhlo zkoumání spisové dokumentace dříve než rozhovory, aby nebyly otázky, nebo případné usměrňování biografického vyprávění, ovlivněny závěry odborníků. V dokumentaci bylo nahlíženo na zprávy OSPOD, SVP, ZDVOP a také na rozsudky o nařízení ústavní výchovy.

11. Popis kazuistik

11.1 Jakub

Jakub² je šestnáctiletý mladík vyrůstající v úplné rodině jako mladší ze dvou sourozenců. Jakubův bratr je o 9 let starší, v současné době již žije samostatně. Matce bylo při Jakubově narození 32 let, otci bylo 39 let. Ve třech měsících věku byl operován s rozštěpem rtu. Jakub má diagnostikovanou vrozenou dědičnou poruchu srážlivosti krve, leidenskou mutaci. Oba rodiče jsou pracující. Bydlí v obecním bytě s dispozicí 3+kk. Ústavní výchova byla Jakubovi nařízena v patnácti letech. Umístěn byl do dětského domova se školou. Z rozsudku o nařízení ústavní výchovy vyplývá, že důvodem pro nařízení ústavní výchovy bylo výrazně zhoršené chování Jakuba, domácí krádeže, experimentování s alkoholem a návykovými látkami, stýkání se se zavadovou partou.

11.2 Matěj Ř.

Matěj³ je šestnáctiletý mladík vyrůstající v úplné rodině jako starší ze dvou sourozenců. Matějův bratr je o 4 roky mladší. Dále má dva starší, již dospělé, polorodé bratry ze strany otce. Matce bylo při Matějově narození 30 let, otci bylo 43 let. Má diagnostikovanou poruchu pozornosti s hyperaktivitou (ADHD). Oba rodiče jsou pracující. Bydlí v bytě 3+1.

Ústavní výchova byla Matějovi nařízena v patnácti letech, umístěn byl do výchovného ústavu. Z rozsudku o nařízení ústavní výchovy vyplývá, že důvodem pro její nařízení bylo neplnění školních povinností, nerespektování rodičů a pravidel, závislost na hraní PC her, nerespektování autorit.

11.3 Jan

Jan⁴ je sedmnáctiletý mladík, který se narodil do úplné rodiny spolu se svým bratrem, dvojčetem, jako nejstarší z celkem pěti sourozenců společných rodičů. Jan má dvojče bratra, o 4 roky mladší sestru, o 5 let mladšího bratra a o 8 let mladšího dalšího bratra.

² Jakubova kazuistika je v příloze č. 2

³ Matějova kazuistika je v příloze č. 3

⁴ Janova kazuistika je v příloze č. 4

Dále má staršího polorodého bratra ze strany matky. Matce bylo při Janově narození 31 let, otci bylo 37 let. Jan má diagnostikovanou poruchu pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) a poruchy chování (disociální a antisociální). Ostatní sourozenci mají diagnostikováno lehké až těžké mentální postižení. V současné době již žije pouze matka, která nepracuje. Otec zemřel v Janových patnácti letech, před smrtí nepracoval. Matka žije na ubytovně.

Ústavní výchova byla Janovi poprvé nařízena ve čtyřech a půl letech. Umístěn byl do dětského domova. Důvodem pro nařízení ústavní výchovy byla skutečnost, že rodiče psychicky nezvládali péči o Jana a vyhrožovali sebevraždou.

Podruhé byla Janovi ústavní výchova nařízena ve čtrnácti letech. Umístěn byl do dětského domova se školou. Důvodem pro nařízení ústavní výchovy bylo nerespektování autorit, problémové chování ve škole, trestná činnost, výtržnosti a agrese.

11.4 Marek

Marek⁵ je dvacetiletý muž, který se narodil z mimomanželského vztahu, jako druhý z celkem čtyř sourozenců. Marek má o 6 let starší polorodou sestru, o 2 roky mladšího bratra a o 7 let mladšího polorodého bratra. Matce bylo při Markově narození 32 let, otci bylo 42 let. Má výraznou logopedickou vadu, jejíž napravení bylo v dětství zanedbáno. Byla mu diagnostikována nižší frustrační tolerance a celková emoční nevyrovnanost. V současné době již žije pouze matka, která pracuje. Otec zemřel v Markových jedenácti letech, před smrtí pravděpodobně pracoval. Matka žije v městském bytě určeném pro sociálně potřebné.

Ústavní výchova byla Markovi nařízena v sedmnácti a půl letech, umístěn byl do výchovného ústavu. Z rozsudku o nařízení ústavní výchovy vyplývá, že důvodem pro nařízení ústavní výchovy bylo užívání návykových látek, záškoláctví, špatné školní výsledky, domácí krádeže, nerespektování pravidel.

⁵ Markova kazuistika je v příloze č. 5

11.5 Matěj K.

Matěj⁶ je šestnáctiletý mladík, který se narodil z družského vztahu, který se rozpadl v jeho dvou letech. Vyrůstal v doplněné rodině jako starší ze dvou sourozenců, spolu se svým polorodým bratrem ze strany matky. Matějův bratr je o 6 let mladší. Dále má dva mladší, polorodé sourozence ze strany otce a nevlastní sestru. Matce bylo při Matějově narození 20 let, otci bylo 28 let. Oba rodiče v doplněné rodině jsou pracující. Bydlí v celoročně obyvatelné chatě.

Ústavní výchova byla Matějovi nařízena v patnácti letech, umístěn byl do dětského domova se školou. Z rozsudku o nařízení ústavní výchovy vyplývá, že důvodem pro nařízení ústavní výchovy bylo matčino podání návrhu, na nařízení ústavní výchovy, z důvodu nerespektování pravidel návratů domů, špatný školní prospěch, užívání alkoholu, krádeží, vulgarity a agresivity.

11.6 Mirek

Mirek⁷ je téměř osmnáctiletý mladík romské národnosti, který se narodil z mimomanželského poměru. Mirek má dvě starší sestry, jednu vlastní o 1 rok starší, jednu polorodou ze strany matky. Matce bylo při Mirkově narození 30 let, otci bylo 36 let. Oba rodiče byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, právo styku s dětmi jim bylo zachováno.

Ústavní výchova byla Mirkovi nařízena ve třech letech, umístěn byl do dětského domova. Důvodem byla skutečnost, že matka zanedbávala své rodičovské povinnosti, Mirkův život a příznivý vývoj byl vážně ohrožen a narušen.

V Mirkových čtrnácti letech došlo ke změně umístění, kdy byl Mirek z dětského domova přemístěn do dětského domova se školou. Důvodem pro přemístění byly problémy v chování Mirka, kdy ve škole byl klasifikován sníženou známkou z chování, byla projednávána šikana učitelky, krádeže, agresivní chování vůči mladším žákům,

⁶ Matějova kazuistika je v příloze č. 6

⁷ Mirkova kazuistika je v příloze č. 7

neomluvené hodiny. Byl hodnocen jako temperamentní a výbušný s dlouhodobými potížemi s respektováním autorit. Jeho chování bylo řešeno i policií.

11.7 David

David⁸ je osmnáctiletý mladík, který se narodil z mimomanželského poměru. David má jednu starší polorodou sestru ze strany matky, která vyrůstala v dětském domově a v současné době již založila vlastní rodinu. Dále má další čtyři mladší polorodé sestry a dva mladší polorodé bratry ze strany matky. Z toho dva sourozenci žijí s matkou, tři v dětském domově a jedna, o 2 roky mladší, sestra vyrůstala společně s Davidem v pěstounské péči. O sourozencích ze strany otce nejsou informace. Matce bylo při Davidově narození 27 let, otci bylo 39 let. Oba rodiče byli zbaveni rodičovské odpovědnosti.

Ve třech letech byla Davidovi poprvé nařízena ústavní výchova, umístěn byl v ZDVOP, důvodem byla nedostatečná péče, zanedbávání, nedostatečná lékařská péče. V osmi letech byl předán do pěstounské péče. Pěstounovi bylo v době převzetí Davida do péče 55 let, pěstounce 54 let. V současné době již žije pouze pěstoun. Bydlí ve vlastním rodinném domě.

V Davidových čtrnácti letech byl na základě předběžného opatření spolu se svou sestrou odebrán z pěstounské rodiny, a byl umístěn dětského domova, ze kterého byl ve čtrnácti a půl letech přemístěn do dětského domova se školou. Důvodem pro přemístění byly opakující se výchovné problémy, napadení vychovatelky.

V Davidových téměř šestnácti letech se vrátil zpět do pěstounské rodiny. V sedmnácti letech mu byla podruhé nařízena ústavní výchova. Umístěn byl do výchovného ústavu. Důvodem pro nařízení ústavní výchovy bylo, že v rodině pěstounů byl ohrožen Davidův zdárný vývoj, problematické bylo také chování ve škole. Výchovný přístup pěstounů byl zcela nevhodný, pouze jím byl zvýrazňováno Davidovo problematické chování a absentovala jakákoli korekce či uvědomění si problematičnosti samotným Davidem.

⁸ Davidova kazuistika je v příloze č. 8

11.8 Tomáš

Tomáš⁹ je patnáctiletý mladík, který vyrůstal část dětství v úplné adoptivní rodině a část dětství, po smrti adoptivní matky, v doplněné rodině. Matce bylo při Tomášově adopci 35 let, otci bylo 34 let. Matka byla v invalidním důchodu, otec je pracující. Žili společně v bytě v panelovém domě.

Ústavní výchova byla Tomášovi nařízena v deseti letech. Umístěn byl do soukromého dětského domova. Důvodem pro umístění bylo podání návrhu na nařízení ústavní výchovy adoptivním otcem, odůvodněné otcovým přesvědčením, že Tomáš je nevychovatelný. V dětském domově se po nějaké době začal Tomáš chovat problematicky, nerespektoval autority, ohrožoval jiné děti v DD, manipuloval s nimi a ubližoval jim. Choval se sebestředně, bezohledně k potřebám druhých. Ve škole byl šetřen pro šikanu a krádeže. Ve dvanácti letech byl přemístěn do dětského domova se školou. Důvodem pro přemístění byla nutnost zajistit Tomášovi speciální péči a stálý dohled odborníků v zařízení, které takovým personálním a materiálním vybavením disponuje.

⁹ Tomášova kazuistika je v příloze č. 9

12. Výsledky šetření

12.1 Výsledky kvantitativní části výzkumného šetření

V kvantitativní části výzkumného šetření byly zodpovězeny otázky prostřednictvím dotazníku. Dotazovaní odpovídali celkem na 13 otázek. Na 12 otázek bylo možné odpovědět, 13. otázka byla informovaným souhlasem. Výsledky jsou prezentovány z celkových 27 validně vyplněných dotazníků.

Otázka č. 1 – Kolik je ti let?

Jednalo se o polouzavřenou otázku. Z odpovědí je možné vyčíst věkovou strukturu dotazovaných. Nejmladšímu dotazovanému bylo 15 let, nejstaršímu 20 let. Nejvíce dotazovaných v odpovědi uvedlo věk 17 let. Průměrný věk dotazovaných byl 16,48 let.

Otázka č. 2 – Je VÚ xxx první zařízení, ve kterém jsi?

Jednalo se o uzavřenou otázku. Všichni dotazovaní odpověděli NE. Tento fakt může být ovlivněn skutečností, že za zařízení považují také SVP nebo DÚ. Může se tedy jednat o zkreslení dat, pokud bychom měli na mysli pouze zařízení pro výkon ústavní výchovy určená pro děti a mládí s poruchou chování.

Otázka č. 3 – Pokud jsi odpověděl, NE, napiš kolikáté tvoje zařízení je VÚ xxx.

Jednalo se o polouzavřenou otázku. Nejvíce dotazovaných v odpovědi uvedlo, že se jedná o jejich 3. zařízení. Nejméně dotazovaných uvedlo, že se jedná o 7. zařízení. Dva dotazovaní vedli, že neví. Průměrně tak byl mezi dotazovanými, kteří uvedli pořadí, VÚ xxx 3,76. zařízením.

Otázka č. 4. – Máš sourozence?

Jednalo se o uzavřenou otázku. Téměř všichni dotazovaní odpověděli ANO, pouze jeden uvedl NE.

Otázka č. 5. – Pokud jsi odpověděl ano, napiš, kolik sourozenců máš?

Jednalo se o polouzavřenou otázku. Nejvíce dotazovaných v odpovědi uvedlo, že má 3 sourozence. Nejméně uvedlo shodně 2, 5 a 9 sourozenců. Tři dotazovaní uvedli, že počet svých sourozenců neznají. Průměrný počet sourozenců u dotazovaných, kteří uvedli, že sourozence mají (a znají jejich počet) byl 3,625.

Otázka č. 6 – Jsou někteří z tvých sourozenců také umístění v nějakém zařízení?

Jednalo se o uzavřenou otázku. Vyšší počet odpovědí byl NE. Odpovědi uvedli všichni dotazovaní. Výsledek je tedy mírně zkreslen, protože odpověděl i dotazovaný, který v otázce č. 5 odpověděl, že žádného sourozence nemá.

Otázka č. 7 – Byli tvoji rodiče manželé, když jsi se narodil?

Jednalo se o uzavřenou otázku, přesto tři dotazovaní odpověděli nevim. Ostatní dotazovaní uvedli ve shodném počtu ANO i NE.

Otázka č. 8 – Jsou tvoji rodiče manželé v současné době?

Jednalo se o uzavřenou otázku. Při jejím vyhodnocování bylo přihlíženo i k odpovědi na otázku č. 8.

Nejvyšší byl počet dotazovaných, kteří uvedli, že jejich rodiče nebyli manželé v době jejich narození a nejsou manželi ani v současné době.

Dotazovaných, kteří uvedli, že byli rodiče manželé při jejich narození a jsou manželé i v současné době byl stejný počet jako dotazovaných, kteří uvedli, že byli jejich rodiče manželé při jejich narození a nyní manželé nejsou. V tomto počtu jsou však zahrnuti i rodiče, kteří v mezidobí zemřeli.

Jeden dotazovaný, který uvedl, že rodiče nebyli manželé v době jeho narození, uvedl, že v současné době manželé jsou.

Dále jeden dotazovaný, který v odpovědi na otázku č. 8 uvedl odpověď nevim, uvedl i v odpovědi na tuto otázku nevim, jeden uvedl NE.

Celkově tak počet sezdaných rodičů dotazovaných klesl.

Otázka č. 10 – Znáš svého biologického otce?

Jednalo se o uzavřenou otázku. Většina dotazovaných odpověděla ANO.

Otázka č. 11 – Byl jsi v péči pěstounů?

Jednalo se o uzavřenou otázku. Většina dotazovaných odpověděla NE. Jeden z dotazovaných, který odpověděl ANO, upřesnil, že se v jeho případě jednalo o adoptivní rodinu, ne o pěstounskou péči.

Otázka č. 12 – Pokud jsi odpověděl ANO, napiš, jestli jsou tito pěstouni příbuzní tvých rodičů?

Jednalo se o uzavřenou otázku. Všichni dotazovaní odpověděli NE.

Otázka č. 13 – Jsi ochoten sdělit další informace o sobě v osobním rozhovoru?

Jednalo se o uzavřenou otázku. Většina dotazovaných odpověděla ANO.

Dotazníkové šetření ukázalo, že dotazovaní mladiství se ve více než polovině případů narodili do sezdaného vztahu svých rodičů. V adolescenci těchto dotazovaných, byla sezdána již jen necelá třetina rodičů.

Dalším zajímavým ukazatelem je skutečnost, že dvě třetiny dotazovaných uvedly, že mají 3 a více sourozenců. Zároveň čtvrtina těchto dotazovaných uvedla, že někteří z jeho sourozenců jsou také umístěni ve školských výchovných zařízeních.

Z hlediska selhávání náhradní rodinné péče stojí za uvedení skutečnost, že všichni dotazovaní, kteří uvedli, že byli umístěni v náhradní rodinné péči, byli umístěni mimo širší rodinu.

12.2 Výsledky kvalitativní části výzkumného šetření

V kvalitativní části šetření byly s respondenty vedeny strukturované rozhovory, respondenti byli vyzváni k biografickému vyprávění a v poslední řadě byly informace čerpány ze spisové dokumentace respondentů. Cílem tohoto šetření bylo zodpovězení výzkumných otázek. Pasáže, které odpovídají na výzkumné otázky, jsou zvýrazněny i v jednotlivých kazuistikách.

Výzkumná otázka: Jaké bylo složení rodiny, ve které respondent vyrůstal?

Jakub – rodina byla **úplná**, rodiče byli sezdaní v dlouhodobém partnerském vztahu. V domácnosti s Jakubem byl **jeden vlastní sourozenec**.

Matěj Ř. – rodina byla **úplná**, rodiče byli sezdaní v dlouhodobém partnerském vztahu. V domácnosti s Matějem byl **jeden vlastní sourozenec**. **Dva polorodí sourozenci** v domácnosti nežili.

Jan – rodina byla **úplná**, rodiče byli sezdaní. V domácnosti s Janem byl **pouze jeden ze čtyř vlastních sourozenců**. Jeden polorodý sourozenec v domácnosti nežil.

Marek – rodina byla **neúplná**, rodiče žili odděleně. V domácnosti žila s dětmi pouze matka. V domácnosti s Markem byl **jeden vlastní sourozenec a dva polorodí sourozenci**. Později i děti polorodé sestry.

Matěj K. – rodina byla **doplněná**. V domácnosti byl s Matějem **jeden polorodý sourozenec**. Nepravidelně také nevlastní sourozenec.

Mírek – rodina byla **etnicky odlišná, neúplná**. V domácnosti žila s dětmi pouze matka. V domácnosti s Mirkem byl **jeden vlastní a jeden polorodý sourozenec**.

David – rodina byla **pěstounská**. V domácnosti byl s Davidem **jeden polorodý sourozenec a jeden další opatrovanec**.

Tomáš – rodina byla **adoptivní**. V domácnosti do smrti adoptivní matky nebyl s Tomášem **žádný sourozenec**. Později byla rodina doplněná, v domácnosti s Tomášem v té době byl jeden nevlastní sourozenec.

Výzkumná otázka: O jaké typy rodin se jednalo z hlediska jejich funkčnosti?

Jakub – přestože tato skutečnost nebyla pro okolí rodiny patrná, jednalo se o rodinu **problémovou**. Rodina byla přetížena závislostním chováním otce, pravděpodobným domácím násilím, sníženým socio-ekonomickým statusem a nedostatkem času, který věnovali rodiče Jakubově výchově.

Matěj Ř. – tuto rodinu lze označit jako **problémovou**. Patrné byly znaky ambiciózní nebo perfekcionista rodiny. Zároveň také znaky autoritářského výchovného přístupu otce s užíváním nepřiměřených tělesných trestů.

Jan – tato rodina může být označena za **afunkční**. Ve vztahu k Janovi i jeho sourozencům byla patrná nedostatečná rodičovská péče hraničící až s rodičovskou nevšímavostí k podstatným potřebám dítěte. Zároveň byla rodina zatížena závislostním chováním matky.

Marek - Markovu rodinu lze považovat za **dysfunkční**. Rodiče nežili ve společné domácnosti, otec v domácnosti trávil čas pouze v některých dnech, vztah s matkou nelze označit jako partnerský. S otcem trávil Marek čas převážně při sportovních aktivitách až do jeho smrti. Soužití domácnosti bylo zatíženo matčinou pracovní vytížeností a s tím související nutností sourozenců postarat se vždy starší o mladšího. V pozdější době bylo rodinné prostředí **problémové** díky soužití více generací žen a jejich dětí bez otců dětí.

Matěj K. – tato rodina byla rodinou **problémovou**. Lze pozorovat nezralost a zároveň přetíženost matky v době Matějova narození a prvních let jeho života, která měla vliv na pozdější vývoj jeho osobnosti i na vývoj vztahu mezi matkou a Matějem po doplnění rodiny. V doplněné domácnosti je patrný autoritářský výchovný styl matky i nevlastního otce.

Mirek - Mirkovu orientační rodinu lze označit za **afunkční**. Díky závislostnímu chování matky nebyly zajištěny potřeby dítěte adekvátně k věku. Matka i otec byli zbaveni rodičovské odpovědnosti se zachováním práva styku. Toho práva otec nevyužil nikdy, matka pouze dvakrát, z toho si Mirek pamatuje pouze na jedno setkání.

David – **orientační** rodina, do které se David narodil, byla **afunkční**. **Pěstounskou** rodinu, ve které David vyrůstal, je možné označit jako **dysfunkční**. Partnerský vztah pěstounů byl dlouhodobě narušený, výrazný byl nejednotný výchovný styl.

Tomáš – adoptivní rodina **do smrti** adoptivní **matky** byla **funkční** rodina **s přechodnými problémy**. Hlavním problémem, se kterým se rodina musela potýkat, bylo zdravotní postižení matky. **Po smrti** matky se rodina stala **afunkční**, k její stabilizaci nepomohlo ani její doplnění.

Téměř všechny rodiny je možné označit také jako klinické. V rodinných prostředích se napříč původními skupinami objevují projevy zanedbávání dítěte, mateřství svobodných matek, závislostní chování členů rodiny nebo rozpad a doplnění původní rodiny.

Porovnáním v jednotlivých skupinách je patrné, že ve skupině úplných rodin byly rodiny problémové, ale také rodina afunkční. Problémová byla také rodina doplněná. Rodiny neúplné byly dysfunkční a afunkční. Rodiny náhradní rodinné péče byly dysfunkční a afunkční.

Výzkumná otázka: Jaké bylo v rodině sdílení a využití volného času?

Jakub – **nepravidelné společné stolování** bez komunikace. **Výlety** a **dovolené zpravidla bez otce**. Organizované trávení Jakubova volného času bez rodičů bylo **krátkodobě v různých zájmových činnostech** především sportovního charakteru. Výběr těchto činností nebyl řízen rodiči.

Matěj Ř. – časté **společné stolování**, v době pandemie covid-19 poznamenané home-office rodičů. **Pravidelné** rodinné **výlety** a **dovolené**, prezentující dobrý socio-ekonomický status rodiny. Organizované trávení Matějova **volného času** bez rodičů bylo téměř výhradě sportovního charakteru. Výběr sportovních aktivit byl zpravidla **řízen rodiči**, částečně byl i projektováním vlastních neuspokojených ambicí rodičů do Matějových výkonů a úspěchů.

Jan – **neprobíhalo společné stolování**. Rodina **nejezdila** na **výlety** ani na **dovolené**, pouze na společné procházky v okolí bydliště. Jan nenavštěvoval **žádné kroužky**.

Marek – **pravidelné společné stolování s matkou** při večeři. **Výlety** byly spojené spíše s víkendy trávenými **s otcem** a s fotbalovými tréninky a zápasy, kde byl otec aktivní. Rodinné **dovolené s matkou** probíhaly poměrně **pravidelně**. Organizovaný **volný čas** trávil Marek **sportovními aktivitami**, **částečně** společně **s otcem**, který Marka vedl k fotbalu, **částečně** atletikou, které se věnoval **v rámci školy**.

Matěj K. – pravidelné **společné stolování** doplněné rodiny **o víkendech**. Rodina **často** jezdila na různé **výlety**. V Matějově **raném dětství** **nejezdila** rodina na **dovolené**, v **pozdější době** **ano**, ale **Matěj** se těchto dovolených **neúčastnil**. Organizovaný **volný čas** trávil Matěj spíše **krátkodobě sportovními aktivitami**. Sportovní odvětví si vybíral sám, ale nebyl v těchto aktivitách vytrvalý.

Mírek – od raného dětství vyrůstal v ústavní péči, **nemá vzpomínky** na období, kdy ještě žil s matkou.

David – **společné stolování minimálně**. Pěstounská rodina jezdila na **pravidelné dovolené**, z počátku pěstounské péče i na společné **výlety**. V **pozdější době** byly **výlety** spíše **jen s pěstounem**, často se jednalo o kratší vyjížďky z domova. Organizovaný **volný čas** trávil David **sportovními aktivitami**, některé z nich byly vybrány pěstouny, některé si vybral David sám. Další volný čas trávil **rybařením**.

Tomáš – s adoptivními rodiči **nepravidelné společné stolování**. Častější **pravidelné** víkendové **obědy u prarodičů**. Po doplnění rodiny společné stolování o víkendy. Adoptivní rodina **nejezdila** společně na **výlety** ani na **dovolené**. Organizovaný **volný čas** trávil Tomáš **pouze jeden rok** na kroužku **keramiky**, kdy mu tuto možnost **zajistili prarodiče**.

Respondenti, kteří navštěvovali organizované volnočasové aktivity se téměř výhradně věnovali sportovním činnostem. Tato skutečnost je pravděpodobně dána tím, že všichni respondenti jsou mužského pohlaví.

Mezi jednotlivými rodinami však byly poměrně výrazné rozdíly v podpoře těchto aktivit. Od vůbec žádné podpory, příp. podpory ze strany prarodičů namísto rodičů, po aktivity řízené rodiči s cílem uspokojit nenaplněné rodičovské ambice.

Výrazné rozdíly mezi jednotlivými rodinami také byly ve společných aktivitách. Tyto ve skupině úplných rodin v některých rodinách neprobíhaly vůbec, v některých se zapojením pouze částí rodin a v některých probíhaly pravidelně. Stejně to bylo i ve skupině neúplných rodin, kde v některé společné aktivity probíhaly, a v některé neprobíhaly vůbec. V doplněné rodině aktivity probíhaly, nicméně pouze s částečným zapojením respondenta. Rozdílné bylo pojetí společného trávení volného času i v rodinách náhradní rodinné péče, kde někde probíhalo a někde ne.

Výzkumná otázka: Jak naplňovala rodina své základní funkce?

Jakub – v Jakubově dětství plnila jeho rodina pouze **dostatečně** svou **sociálně-ekonomickou funkci**. V období, kdy pracovala pouze matka, byl socio-ekonomický status rodiny nízký. Navíc tato skutečnost byla pravděpodobně příčinou rozkolu vztahů mezi Jakubovou matkou a jejími rodiči, což mělo vliv na negativní změny v rodinném prostředí, ve kterém Jakub vyrůstal. **Nedostatečně** rodina plnila svou **socializačně-výchovnou** funkci. Jakub měl potíže v komunikaci s otcem, nerespektoval jej jako autoritu. Důvodem mohl být vyšší otcův věk při Jakubově narození, tedy vyšší generační bariéra. Dalším důvodem byl vztah mezi rodiči, kdy se otec k matce choval bezohledně až násilnický a pro Jakuba tak nebyl ztotožnění hodným vzorem. **Emocionální** funkci rodina jako celek **neplnila**, emocionální potřeby Jakubovi saturovala spíše matka, nebo ještě více prarodiče. V dětství u nich Jakub trávil víkendy, nejednalo se ale o odkládání dítěte do péče někoho jiného. Děda četl knížky a pohádky před usnutím. Pocit sounáležitosti a lásky v rámci celé rodiny budován nebyl. Emoce si Jakub sytil spíše prostřednictvím party, do které patřil. Nejednalo se prioritně o vrstevnickou skupinu, spíše o lidi věkově starší, než byl Jakub.

Matěj Ř. – přestože Matějova rodina velmi **dobře** plnila svou **sociálně-ekonomickou** funkci, funkci **socializačně-výchovnou** **neplnila zcela dobře**. Rodiče měli jasnou

představu o Matějově směřování, kterou se snažili naplnit. Ne vždy zcela v souladu s přáními a schopnostmi Matěje, například při výběru organizovaných volnočasových aktivit. V otcově případě mohla mít vliv na způsob výchovného působení zkušenost s výchovou dětí z předchozího vztahu, které však vychovával v chronologicky odlišných socio-kulturních podmínkách. Zároveň mezi potomky z prvního manželství a Matějovým otcem byl menší generační odstup než s Matějem. Ani **emocionální** funkce rodiny **nebyla dobře naplňována**. Matčiny projevy byly pro Matěje ambivalentní a ve svém důsledku zraňující. Z otcovy strany nevnímal láskyplné přijetí. V raném dětství zažíval Matěj blízkost rodičů při společných aktivitách před usínáním, později nahradili rodiče svou přítomnost audiozařazením.

Jan – tato rodina **neplnila dostatečně** svou **sociálně-ekonomickou** funkci. Vybavení domácnosti, dostatek jídla a dalšího vybavení pro děti zajišťovali rodiče pouze stěží, péči dětem zajišťovali pouze v některých obdobích jejich životů, a pouze u některých ze všech svých dětí. Většinou byly děti těchto rodičů hmotně zabezpečeny institucionálně. Rodina **neplnila** ani **socializačně-výchovnou** funkci. Rodiče péči o Jana v jeho raném dětství zanedbávali a nezvládali. V období dvou let, kdy o Jana pečovali, nebyli schopni dostatečně výchovně působit. Ani **emocionální** funkci **neplnila** rodina **dostatečně**. S Janem nebyl navázán blízký láskyplný vztah. Janův vztah k rodičům byl založený spíše na Janově potřebě saturovat deprivaci z dětství, kdy vyrůstal v institucionální péči. To se projevovalo nekritickým náhledem na chování rodičů. Ze strany rodičů nedocházelo k cílenému sycení Janových potřeb.

Marek – **biologickou** funkci rodina plnila pouze **částečně**. Marek měl jednoho vlastního a 2 polorodé sourozence, se kterými společnou domácnost tvořila pouze matka bez otců dětí. Celkem 4 děti matky měly 3 různé otce. **Stěží plnila** rodina svou **sociálně-ekonomickou** funkci. O děti se starala matka, která se snažila ekonomický chod domácnosti zajistit ze svého příjmu. Markovu otci bylo stanoveno výživné, které však neplatil řádně, nemohl se tak zvýšit socio-ekonomický status rodiny. Po otcově smrti pobíral Marek sirotčí důchod, který zčásti pomohl matce s ekonomickým zabezpečením rodiny. **Spíše nedostatečně** plnila rodina svou **socializačně-výchovnou** funkci. Markova logopedická vada byla zanedbána a představuje pro něj pravděpodobně doživotní handicap. Vzhledem k vytíženosti matky při snaze rodinu zajistit ekonomicky, nebyl z její

strany věnován dostatečný čas výchovnému působení na Marka. Otec se na výchově podílel sporadicky. **Relativně dobře** plnila rodina v rámci možností při daném typu rodinného uspořádání svou **emocionální** funkci. Emocionální potřeby si děti saturovaly částečně vzájemně, vytvořila se však Markova dobrá citová vazba i k oběma rodičům.

Matěj K. – v Matějově **ranném dětství** **plnila** jeho rodina **sociálně-ekonomickou** funkci dostatečně pouze **na úkor emocionální** funkce **ze strany matky**. Po **doplnění** rodiny, ve které Matěj vyrůstal po většinu dětství, **plnila sociálně-ekonomickou** funkci **dobře**. **Nedostatečně** však plnila svou **socializačně-výchovnou** funkci. V raném dětství se o Matěje staral především otec, jehož výchovný styl postrádal důslednost. Po doplnění rodiny pokračovalo nedostatečné plnění socializačně-výchovné funkce. Přístup rodičů byl **direktivní** s výrazným nedostatkem komunikace. Komunikace v této době nefungovala ani s biologickým otcem. Ani **emocionální** funkci **neplnila** tato rodina **dostatečně**. Nedošlo k citovému připoutání mezi Matějem a jeho matkou, vazba citového připoutání je nejistá, vyhýbavá. Blízkou osobou byl pro Matěje biologický otec, který však z Matějova života odešel pro Matěje zraňujícím způsobem.

Mírek – rodina (resp. matka samoživitelka), do které se Mírek narodil, **neplnila** svou **sociálně-ekonomickou** funkci. Děti byly z rodiny odebrány i z důvodu nízkého socio-ekonomického statusu matky. Ani **socializačně-výchovnou** funkci Mírkova rodina **neplnila**. Péče o děti byla matkou zanedbávána. Stejně tak **neplnila emocionální** funkci. Mírek svou matku vnímá jako cizího člověka. Emoční vazby má pouze s vlastní sestrou, se kterou společně vyrůstal v institucionální péči.

David – **pěstounská** rodina, do které byl David spolu se svou polorodou sestrou svěřen **nenaplnila** svou **biologickou** funkci. Dobře **plnila sociálně-ekonomickou** funkci. Pro Davida byly v dostatečném množství zajištěny základní potřeby i další potřeby, jako volnočasové aktivity nebo dovolené. **Socializačně-výchovnou** funkci **plnila** Davidova **pěstounská** rodina **nedostatečně**, především z důvodu nesouladu mezi **pěstouny samotnými**. Také **emocionální** funkci Davidova **pěstounská** rodina **neplnila dostatečně**. Pěstounka byla spíše chladná v projevování kladných emocí vůči všem členům rodiny. Pěstoun se snažil tyto potřeby Davidovi saturovat, David si však nevytvořil k pěstounovi vztah založený na oboustranném láskyplném přijetí. Vztah byl spíše pro Davida ekonomicky uspokojující.

Tomáš – rodina, kterou byl Tomáš adoptován, **nenaplnila** svou **biologickou** funkci. **Dobře plnila sociálně-ekonomickou** funkci. Tomáš měl zabezpečeny všechny základní potřeby. **Částečně** plnila svou **socializačně-výchovnou** funkci. Do smrti Tomášovy adoptivní matky byla rodina limitována jejím fyzickým postižením. Socializace tak probíhala v prostředí širší rodiny – adoptivní rodiče a prarodiče ze strany matky. Výchovná funkce byla v té době plněna dobře. **Po smrti matky** a doplnění rodiny **přestala** rodina **plnit** svou **socializačně-výchovnou** funkci, částečně se ji snažili nahrazovat prarodiče. **Emocionální** funkci **plnila** Tomášova adoptivní rodina **pouze do smrti matky**. Po její smrti tuto funkci otec zcela přestal plnit a nic se nezměnilo ani po doplnění rodiny. Vztah mezi Tomášem a otcem je výrazně narušený. Emocionálně byl Tomáš nadále saturován pouze prarodiči.

Některé rodiny plnily dobře některé ze základních funkcí, některé naopak neplnily žádnou ze základních funkcí. Ve všech rodinách však docházelo v menší či větší míře k selhávání emocionální funkce rodiny. K syčení emocionálních potřeb pak často docházelo mimo rodinné prostředí např. ve vrstevnických kolektivech, závadových partách nebo v herní komunitě.

Výzkumná otázka: Co bylo zásadním zlomem v životě respondentů?

Zásadním zlomem je v této otázce myšlen pohled respondentů na situace v jejich životech, které vedly k umístění do školských výchovných zařízení pro děti a mladistvé s poruchami chování. Odpověď na stejnou otázku byla hledána také při zkoumání spisové dokumentace. Je zajímavé porovnat, zda respondenti vnímají za zásadní zlom totéž jako odborníci, jejichž vyjádření je zaznamenáno ve spisové dokumentaci.

Jakub – Jakub za zásadní událost považuje smrt jeho blízkého kamaráda. Byl pro něj nejbližší osobou, osobou, která mu saturovala chybějící emocionální funkci nejužší rodiny. Jeho smrt navíc byla spojena s Jakubovým traumatem z přítomnosti u nehody, která měla za následek kamarádovu smrt.

Zlom z pohledu respondenta	Zlom z pohledu odborníků
Smrt blízkého kamaráda.	Závadová parta.

Jakubovo připojení se k závadově partě, kde Jakub začal zneužívat alkohol a experimentovat s návykovými látkami, které bylo impulzem pro spolupráci rodiny s OSPOD, bylo spíše důsledkem dlouhodobě narušené socializačně-výchovné a emocionální funkce rodiny. Jakub zlom uvádí chronologicky o zhruba dva roky dříve než odborníci. Z biografického vyprávění je však patrné, že i situace, kterou považuje za zásadní Jakub, nastala až poté, co Jakub cíleně vyhledával trávení volného času mimo rodinné prostředí. Zároveň je z biografického vyprávění patrná problematika domácího násilí v rodinném prostředí, které nebylo nikdy institucemi zachyceno.

Matěj Ř. – Matěj za zásadní považuje vygradování dlouhodobě špatných vztahů s pedagogy ve škole v době distanční výuky. Vnímá ze strany pedagogů zcela nedostačující porozumění jeho poruše pozornosti spojené s hyperaktivitou.

Zlom z pohledu respondenta	Zlom z pohledu odborníků
Nepochopení pedagogů.	Vznik závislosti na počítačových hrách.

OSPOD ve spolupráci se školou a Matějovou rodinou začal řešit Matějovo problémové chování v době distanční výuky. Prvním impulzem k zahájení činnosti OSPOD bylo oznámení školy. Tato skutečnost koresponduje s Matějovým vnímáním situace a jeho viněním školy, napříč různými školami a různými pedagogy, z nedostatečného pochopení pro jeho studijní limity způsobené ADHD. Matěj se během krátkého času stal objektivně závislým na on-line hrách a herní komunitě. Přijímáním a úspěchy v této komunitě si saturoval chybějící přijímání a pochopení ze strany pedagogů ale i rodičů.

Jan – Jan za zásadní považuje matčinu závislost na alkoholu a umožnění návratu do rodinného prostředí až ve věku začínající adolescence.

Zlom z pohledu respondenta	Zlom z pohledu odborníků
Závislost matky. Dlouhé odloučení od rodiny a opětovné svěření do péče rodičů na počátku adolescence.	Porucha osobnosti obou rodičů, jejich nedostatečné rodičovské kompetence.

Janovo vnímání situace se přibližuje posouzení odborníků. Ze zpráv odborníků i opakovaných znaleckých posudků je evidentní, že Janovi rodiče zcela postrádali rodičovské kompetence a nedokázali Janovi a jeho sourozencům zajistit ani základní potřeby. Přes to všechno viní Jan ze skutečnosti, že je umístěn ve školském výchovném zařízení určeném pro děti a mladistvé s výchovnými problémy, také sám sebe. Přejímá část rodičovské odpovědnosti na sebe.

Marek – Marek za zásadní považuje smrt otce.

Zlom z pohledu respondenta	Zlom z pohledu odborníků
Smrt otce.	Závadová parta a s ní spojené užívání návykových látek, spolu s nevhodným rodinným zázemím.

Ze spisové dokumentace vyplývá, že OSPOD začal spolupráci s rodinou čtyři roky po smrti Markova otce. O další dva roky později bylo řešeno zhoršující se Markovo problémové chování. Institucemi byl vnímán jako nekomunikativní, nespolupracující bez náhledu na své rizikové chování. Proto mu byla nařízena ústavní výchova, přestože mu v té době chybělo půl roku do zletilosti. Z biografického vyprávění vyplývá, že si Marek vzhledem ke své výrazně introvertní povaze nedokázal říct o pomoc při prožívání smutku po smrti otce. V rodinném prostředí nejen že nedostával potřebnou emocionální podporu, ale byl ještě navíc zatížen výrazným diskomfortem v podobě velkého množství lidí v malém prostoru. V rodinném prostředí se tak začala projevovat jeho snížená frustrační tolerance, prožívání psychické nepohody začal řešit tlumením pomocí návykových látek.

Matěj K. – Matěj za zásadní považuje nedostatečnou péči matky v raném dětství.

Zlom z pohledu respondenta	Zlom z pohledu odborníků
Nedostatečná péče matky v dětství.	Závadová parta a s ní spojené užívání alkoholu.

Matka, která dala OSPOD podnět k řešení Matějova problémového chování a stýkání se se závadovou partou prostřednictvím institucionální péče, vnímala negativně extrémní projevy Matějovy samostatnosti a nezávislosti na rodinném prostředí. Matěj nerespektoval matku, jejího partnera, ani pravidla rodinného prostředí, která od nich dostával. Vyhledával společnost vrstevnické skupiny, se kterou trávil čas mimo rodinu a také mimo školu. Zároveň to však byla matka, která Matěje k nezávislosti na rodinném zázemí a rodičích od raného věku vedla. Matěj za zásadní zlom v životě považuje události o mnoho let starší než odborníci, resp. matka. Vyhledávání závadové party bylo v Matějově případě umocněno potřebou saturace především emocionální funkce rodiny, které se mu v rodinném prostředí nedostávalo.

Mirek – Mirek za zásadní považuje komplikovaný vztah s vychovatelkou v dětském domově.

Zlom z pohledu respondenta	Zlom z pohledu odborníků
Komplikovaný vztah s vychovatelkou v DD.	Problémové chování ve škole, agresivní chování vůči mladším dětem v DD.

V hodnocení zlomového okamžiku v Mirkově životě, kdy došlo k přemístění z dětského domova do dětského domova se školou, tedy do zařízení pro děti s poruchami chování, se Mirek shoduje s odborníky. Z biografického vyprávění je patrné, že zpětně má Mirek již náhled na své tehdejší chování k mladším dětem v dětském domově. Problém s respektováním autorit byl v Mirkově případě téměř výhradně vůči ženám. Tato skutečnost mohla být způsobena přenášením negativních emocí vůči matce na jiné ženy, které byly v Mirkově životě autoritami.

David – David za zásadní považuje konfliktní vztah s vychovatelkou v dětském domově.

Zlom z pohledu respondenta	Zlom z pohledu odborníků
Konflikt s vychovatelkou v DD.	Opakující se výchovné problémy, napadení vychovatelky.

Za zlomový okamžik vedoucí k přemístění z dětského domova do dětského domova se školou považuje David konflikt s vychovatelkou v dětském domově. Také odborníci shledali napadení vychovatelky jako důvod pro přemístění do školského zařízení pro děti s poruchami chování, zároveň však uvádějí také opakující se výchovné problémy. Ze spisové dokumentace i z biografického vyprávění vyplývá, že v Davidově životě opakovaně nastávala období, kdy se jeho problémové chování stávalo výraznějším. Zároveň se opakovaně David setkával v životě s nevhodným výchovným působením žen. Nejprve v raném dětství zanedbávání biologickou matkou, později v průběhu dětství přístupem pěstounky. Sám v biografickém vyprávění zmiňuje, že má problém s respektováním autority žen. Jeho problematický postoj a následně chování k autoritám žen, může být důsledkem dlouhodobého neadekvátního chování pěstounky, jehož vlivu byl David v průběhu dětství a dospívání vystavován. K poslednímu umístění do školského zařízení pro mladistvé s výchovnými problémy došlo v Davidově případě až v sedmnácti letech.

Tomáš – Tomáš za zásadní považuje smrt adoptivní matky a s ní spojenou změnu chování adoptivního otce vůči Tomášovi.

Zlom z pohledu respondenta	Zlom z pohledu odborníků
Změna chování otce po smrti matky.	Zhoršení problémového chování, neakceptovatelného pro setrvání umístění v DD.

Tomáš považuje za zlomový okamžik smrt adoptivní matky a s ní spojenou změnu postoje adoptivního otce k Tomášovi. Otcův nepřiměřený přístup byl řešen odbornými institucemi a Tomáš byl umístěn do dětského domova především z důvodu ochrany Tomáše, a zajištění jeho řádného dalšího vývoje. V průběhu pobytu v dětském domově se však stupňovaly projevy Tomášova problematického chování, které bylo institucemi poprvé zaznamenáno krátce po smrti Tomášovy adoptivní matky. Není vyloučeno, že se mohlo jednat o PTSP. Z důvodu zajištění intenzivnějšího působení odborníků byl Tomáš přemístěn do dětského domova se školou. Ve spisové dokumentaci nejsou informace o Tomášově biologické matce, ani Tomáš sám je nezná, není tedy možné

usuzovat, zda může být Tomášovo problematické chování důsledkem genetické zátěže. Je možné vycházet pouze z informací o rodinném prostředí z doby po smrti Tomášovy adoptivní matky. Ze spisové dokumentace i z Tomášova biografického vyprávění je patrné, že smrt matky velmi zasáhla Tomášova otce, který byl natolik traumatizován, že nedokázal být Tomášovi podporou. Ve své osamělé rodičovské roli byl bezradný a nedokázal projevit dostatečné rodičovské kompetence. Situaci se snažil řešit autoritativním přístupem k Tomášově výchově a doplněním rodiny partnerkou, která měla zkušenost s výchovou osvojených dětí. Nicméně tento přístup byl pro celý rodinný systém, zejména pak pro Tomáše, spíše nefunkční až kontraproduktivní. Odborné instituce začaly s rodinou pracovat až ve chvíli, kdy se projevíly důsledky otcova nesprávného přístupu. Rodině nebyla poskytnuta pomoc v době, kdy si procházela traumatizujícím obdobím.

Nejčastěji uvádějí respondenti jako zlomový okamžik jejich životů ztrátu blízké osoby. Opakují se také konfliktní situace, u kterých se lze domnívat, že jsou ovlivněny nevhodným působením ženských (mateřských) autorit v dětství respondentů. Za toto nevhodné působení může být považováno zanedbávání péče, nedostatečné emocionální sycení i nevhodné výchovné postupy.

DISKUZE

V bakalářské práci byla zmíněna zpráva Veřejného ochránce práv, která jako nejčastější důvody pro nařízení ústavní výchovy uvádí výchovné a sociální důvody. Výsledky výzkumného šetření ukazují, že v několika rodinných prostředích, ve kterých vyrůstali respondenti, byly jedním z problémů, se kterými se rodiny potýkaly sociální, resp. socio-ekonomické problémy. Nicméně je také výrazně patrné, že výchovné problémy respondentů byly pravděpodobně více ovlivněny nedostatečným saturením jejich emocionálních potřeb. Toto zjištění koresponduje se závěry, které předkládá na základě svých výzkumů Jedlička, když konstatuje, že velmi významné pro zdravý vývoj osobnosti dítěte a mladistvého, je rozvržení vztahů v rodině, celková socio-kulturní úroveň rodiny a její životní styl, které se promítají do výchovného působení na děti a formují jejich hodnotovou orientaci (Jedlička et al., 2015h)

Citované závěry výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci z konce 90. let 20. století uvádějí, že k delikventnímu chování inklinují převážně děti a mladiství z rodin, ve kterých již je kriminální zátěž, z rozvrácených a socio-kulturně dezintegrovaných rodin. Budeme-li na chování respondentů nahlížet jako na delikventní, ve smyslu chování, které porušuje normy platné a uznávané v daném čase v dané společnosti, způsobující újmu společnosti nebo jednotlivci, můžeme konstatovat, že výzkumné šetření pouze v případě jedné rodiny potvrzuje kriminální zátěž. Více rodin je možné označit za rozvrácené nebo socio-kulturně dezintegrované. Zároveň však rodinná prostředí některých respondentů tyto znaky nevykazují. Vznik nebo vygradování problémů v těchto rodinách pravděpodobně ovlivnily kulturně společenské změny v období pandemie covid-19.

Citovaný výzkum společnosti Lumos zaměřený na důvody a četnost předčasného ukončení pěstounské péče v České republice ve svých závěrech uvádí, že selhávání pěstounské péče je spíše okrajovým problémem, v převážné většině plní pěstounská péče svou roli dobře. Výzkumné šetření tuto statistiku v současné době potvrzuje především svou kvantitativní částí. Za povšimnutí však stojí kvalitativní část výzkumného šetření zabývající se selháváním náhradní rodinné péče, především pak detaily kazuistik. V současné době, kdy byl novelizován Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, kterým a je kladen stále vyšší důraz na upřednostňování náhradní rodinné péče před institucionální náhradní péčí, může dojít k jejímu častějšímu selhávání. Sít

pěstounské péče v České republice není zatím zcela vytvořena a výrazným rizikem je nepřipravenost pěstounů na práci s dětmi a mladistvými negativně poznamenanými rodinnými prostředím jejich orientačních rodin, která mohou mít vliv na poruchy chování těchto dětí a mladistvých.

ZÁVĚR

Z výzkumného šetření, které bylo součástí této bakalářské práce, je patrné, že nařízení ústavní výchovy a umístění do školského zařízení pro děti a mladistvé s poruchami chování má rodinné zázemí, ve kterém tito mladiství vyrůstají zásadní vliv. Rodinné prostředí a způsob, jakým tyto rodiny plní či neplní své základní funkce má vliv na formování osobností těchto mladistvých.

Přestože v kvantitativní části výzkumného šetření bylo prokázáno, že větší část mladistvých, kteří jsou v současné době umístěni ve výchovném ústavu, ve kterém výzkumné šetření probíhalo, pochází z neúplných rodin, kvalitativní část výzkumného šetření ukázala, že i v úplných rodinách mohou být základní funkce rodiny zásadně narušeny. Není tedy možné s jistotou stanovit paradigma, že neúplná rodina je rizikovým faktorem pro poruchy chování. Je však možné konstatovat, že poruchy chování a další důvody, které jsou natolik závažné, že vedou až k nařízení ústavní výchovy s umístěním v zařízení pro děti a mladistvé s poruchami chování, se častěji objevují u dětí z neúplných rodin.

Rizikovým faktorem může být nejen rozpadnutí vztahu mezi biologickými rodiči umístěného dítěte, ale také opakované rozpadání dalších vztahů matek, ze kterých přitom do rodiny přibývají další děti. A tak matky často zůstávají samotné na větší počet dětí, případně se snaží o nalezení toho „pravého“ partnera, obvykle neúspěšně. Je tak na ně kladena stále větší zátěž, neustále se snižuje jejich socioekonomický status a velmi často již nejsou schopny důsledné výchovy. Dalším faktorem jsou závislosti rodičů na alkoholu nebo nealkoholových drogách, často také spojené s větším množstvím dětí v rodině. Závislosti ovlivňují rodičovské kompetence a nezřídka vedou k experimentování s návykovými látkami i u dětí samotných. Je možné se setkat také s nevhodnými vzorci chování v rodině. Může to být nepřiměřený výchovný styl, nízký důraz na vzdělání, minimální nebo žádné pracovní návyky a spoléhání se na získávání prostředků k živobytí ze sociálních dávek.

Téma rodinného zázemí a jeho vlivu na formování osobnosti jedinců by mělo být vnímáno jako jedna z velkých výzev současnosti pro sociální pedagogiku. Činnost by měla být zaměřena na ohrožené rodiny již od počátku jejich založení, dostatečnou podporou a pomoc při vytváření rodičovských kompetencí. Zároveň je v současné době možné

využít ústavní výchovu k cílené práci s mladistvými, kteří díky tomu, že pocházejí z nevhodných rodinných prostředí, nemají žádoucí vzory. Je možné je vést směrem k zodpovědnému rodičovství. Tato práce může být realizována ve školských zařízeních pro děti a mladistvé s poruchami chování a jejím cílem by mělo být pomoci těmto mladistvým k tomu, aby chování svých rodičů nepřejímali, ale snažili se „řetězec rodinného vzoru“ přerušit. Často totiž již jejich rodiče a prarodiče vyrůstali v podobných nebo totožných prostředích, jako tito mladiství. Měli by být vedeni k získání finanční gramotnosti, interiorizování pracovních návyků, vnímání důležitosti zodpovědného plánování rodičovství, získání vědomí důležitosti vzdělání pro jejich potomky apod.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BERNEVERNET, wikipedia Dostupné z:
<https://cs.wikipedia.org/wiki/Barnevernet>
- BLAŽEK, Petr, Slavomil FISCHER a Jiří ŠKODA. *Delikvence: analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Praha: Grada, 2019. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-2013-0.
- DOLEŽALOVÁ, Pavla, Barbora ORLÍKOVÁ, Ladislav KÁŽMÉR, Barbora DRBOHLAVOVÁ a Ladislav CSÉMY. *Trauma v dětství a adolescenci: průvodce pro pedagogy*. Klecany: Národní ústav duševního zdraví, 2017. ISBN 978-80-87142-32-5.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
- JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.
- KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpoura deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Nové, přeprac. vyd. Praha: Galén, c2006. Makropulos. ISBN 80-7262-410-5.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- LEGE5.ro, dostupné z: <https://lege5.ro/Gratuit/gezdmobyge/legea-nr-286-2009-privind-codul-pena>
- LOVDATA.no, dostupné z: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100/>
- LUMOS, *Předčasně ukončená pěstounská péče, Selhává pěstounská péče v České republice?* Dostupné z:
https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Lumos_ZPRAVA_predcasne_u_koncen_i_pp.pdf

- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
- PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0982-5.
- PLECITÝ, Vladimír. *Základy rodinného práva*. Praha: Eurounion, 2001. ISBN 80-7317-002-7.
- PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-275-0308-7.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- STANARDY PRO VEŘEJNOST, dostupné z: <https://prijimam.eu/mestsky-urad/odbory-meu/odbor-socialnich-veci-a-zdravotnictvi/oddeleni-socialne-pravni-ochrany-deti.html>
- STATISTICKÁ ROČENKA MŠMT, dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka>
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Standardy péče o ohrožené děti a jejich rodiny*. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Ustavni_vychova/Standardy_pece_o_ohrozene_deti_WEB.pdf

- VÝROST, Jozef, Ivan SLAMĚNÍK a Eva SOLLÁROVÁ, ed. *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*. Praha: Grada, 2019. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5775-9.
- WINNETTE, Petra. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan, 2010. ISBN 80-86620-20-4.
- ZÁKONY PRO LIDI, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: dotazník

Příloha č. 2: kazuistika Jakub

Příloha č. 3: kazuistika Matěj Ř.

Příloha č. 4: kazuistika Jan

Příloha č. 5: kazuistika Marek

Příloha č. 6: kazuistika Matěj K.

Příloha č. 7: kazuistika Mirek

Příloha č. 8: kazuistika David

Příloha č. 9: kazuistika Tomáš

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Prosím o pravdivé vyplnění tohoto dotazníku. Je určen pro chlapce umístěné ve VÚ xxx. Cílem dotazníku je zjištění, jaké je rodinné zázemí umístěných chlapců. Jeho vyhodnocení bude sloužit jako podklad pro vypracování mé bakalářské práce na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, studijní program Sociální pedagogika. Dotazník je anonymní, pokud se nerozhodneš jinak.

1. Kolik je ti let?

.....

2. Je VÚ xxx první zařízení, ve kterém jsi?

- ☐ ANO
- ☐ NE

3. Pokud jsi odpověděl NE, napiš, kolikáté tvoje zařízení je VÚ xxx.

.....

4. Máš sourozence?

- ☐ ANO
- ☐ NE

5. Pokud jsi odpověděl ANO, napiš, kolik sourozenců máš.

.....

6. Jsou někteří z tvých sourozenců také umístěni v nějakém zařízení?

- ☐ ANO
- ☐ NE

7. Byli tvoji rodiče manželé, když jsi se narodil?

- ☐ ANO
- ☐ NE

8. Jsou tvoji rodiče manželé v současné době?

- ☐ ANO
- ☐ NE

9. Znáš svého biologického otce?

- ☐ ANO
- ☐ NE

10. Byl jsi v péči pěstounů?

- ☐ ANO
- ☐ NE

11. Pokud jsi odpověděl ANO, napiš, jestli jsou tito pěstouni příbuzní tvých rodičů.

- ☐ ANO
- ☐ NE

12. Jsi ochoten sdělit další informace o sobě v osobním rozhovoru?

- ☐ ANO
- ☐ NE

13. Pokud jsi odpověděl ANO, napiš svoje jméno a příjmení.

.....

Děkuji za vyplnění

Blanka Hylánová

Příloha č. 2: kazuistika Jakub

Ze spisové dokumentace vyplývá, že rodiče se obrátili na OSPOD necelý rok před rozhodnutím o nařízení ústavní výchovy. Důvodem pro kontaktování OSPOD byla především skutečnost, že se Jakub začal stýkat se závadovou partou, což vedlo k experimentování s alkoholem a návykovými látkami, domácím krádežím, ale také k neplnění školních povinností a docházce do školy. Jakub přestal respektovat pravidla, domů se vracel v nočních hodinách. Situace se výrazně zhoršila během distanční výuky, kdy si Jakub často zval v dopoledních hodinách závadovou partu do bytu rodičů. Chování Jakuba do té doby hodnotí rodiče jako zcela bezproblémové.

Rodiče jsou pracovně vytížení, vzhledem k zaměstnání, které vykonávají je jejich denní rytmus posunutý. Vstávají velmi brzy a odcházejí do zaměstnání, brzy také chodí spát.

Rodina je geneticky zatížena alkoholismem ze strany matčina otce. Vztahy mezi rodiči a prarodiči ze strany matky jsou velmi napjaté, je mezi nimi komunikační bariéra. Přesto jsou prarodiče pro Jakuba důležití, aktivně se o něj zajímají. Kladný vztah má Jakub i k matce, vztahy s otcem jsou vyhrocené.

Před rozhodnutím soudu o nařízení ústavní výchovy absolvoval Jakub pobyt v detoxikačním centru a preventivně-výchovný pobyt ve SVP. Celá rodina absolvovala rodinnou terapii. Nakonec byl Jakub umístěn na základě rozhodnutí soudu do dětského domova se školou. Z hodnocení těchto institucí vyplývá, že Jakub má nekritický náhled na své chování. Zároveň má strach se lišit od skupiny a touží být přijímán, proto se raději přizpůsobí většině i na úkor uspokojení svých zájmů nebo potřeb. Je snadno ovlivnitelný a nedomýšlí důsledky svého chování. Je vývojově a názorově nezralý, žije přítomností, kterou si nechce nechat omezovat ze strany dospělých. Rád je spíše v ústraní, vyhledává samotu a nerad někoho pouští do osobního prostoru. Nemá rád, když na něj někdo zvyšuje hlas. Pro zachování vlastního pocitu komfortu se umí chovat účelově. Je výrazně emočně nestabilní, při vzteku výbušný.

První, strukturovaný, rozhovor:

Mívali jste doma společné jídlo?

No, jo, většinou o víkendech. Ale bylo to takový jako kdyby tam v podstatě nikdo nebyl. Byli jsme u jednoho stolu, třeba kromě bráchy, kterej, když už byl starší, tak jedl v obýváku. Neumím to moc vysvětlit.

Když jsi byl malý, četl ti někdo? Třeba pohádky? Třeba před spaním?

*Já jsem nikdy knížky moc nečetl. **Spíš děda**, ten jo, ale rodiče ne.*

Jezdili jste jako rodina společně na výlety?

***Spíš s jenom s mamkou. Táta zůstával doma**, ať to bylo, co to bylo. S výjimkou toho, když jsme byli v Brně na motorkách, to jel i on. Jinak jen s mamkou, občas s bráchou.*

Jezdili jste jako rodina na dovolené?

*Jo, když jsem byl malej, tak jsme **jezdili s babičkou s tetou, mamka, já, brácha** taky občas taky, do Chorvatska, ale jakmile se mamka rozhádala s babičkou tak už to přestalo všechno.*

Ale mamka, tatka, já, brácha to ne.

Trávil jsi víkendy u babiček bez rodičů?

***Jo. Když jsem byl malej.** Tak mamka je s babičkou rozhádaná, nebavějí se spolu už takových sedm, osm let. Ted' akorát skrze mě kvůli víkendům tady z ústavu. Na celodnyky jezdím třeba i k nim, tak mluvěj skrz fotra, ale jinak se spolu nebavějí.*

Víš kolik bylo rodičům, když jsi se narodil? Kolik máš sourozenců? Kolikátý v pořadí jsi narozený ty?

*Mamce je ted' 47, takže 32. **Tátovi** nevím kolik úplně přesně je, **asi 53**, 54, takže mu mohlo bej okolo 40, 39. Mám **jednoho bráchu**, je mu 24. **O 9 let starší je.***

Žili tvoji rodiče v jedné domácnosti, když jsi se narodil? Pokud ano, byli manželé?

Žili spolu, byli manželé.

Žijí tvoji rodiče v jedné domácnosti dnes? Pokud ne, od jakého tvého věku?

Žijou spolu a jsou manželé.

Chodili tvoji rodiče do zaměstnání? Myslíš, že je jejich práce bavila? Trávili tam hodně času?

Mamka jo. Táta ne. Ten odmítal chodit do práce. I když ho mamka prosila, aby chodil do práce, tak odmítal a řval na ní. Ale to bylo, když jsme bydleli ještě na Praze. Když jsem byl úplně malej. Pak začal chodit, ale šel jen, když se mu chtělo.

Mamka chodila pravidelně každý den, ale fotr tak 2x do týdne. Teď už je to dobrý, tak čtyři, pět let chodí do práce pravidelně. Ale předtím odmítal. Na mamku pak za to řval a mlátil jí občas i.

Řešili s tebou rodiče tvoje známky ve škole? Chodil jsi na nějaké organizované aktivity po škole?

Ne, že by mě nějak trestali, ale když jsem přines pětku nebo to, tak mamka z toho nadšená nebyla. Spíš mě mamka občas odměnila za něco, když jsem měl lepší známky.

Chodil jsem na dost kroužků. Ale to bylo, že jsem tam chodil tři, čtyři měsíce, pak mě to přestalo bavit a chodil jsem na jiné. Vybíral jsem si je vždycky já. Rodiče mi je nevybírali. Z kroužků školních, co jsou sportovní jsem nenašel nic, co by mě fakt bavilo. Vždycky jsem k tomu měl něco, co mi na tom vadilo. Sem chodil například tancovat a já mám rád, nebo měl jsem v té době rád, break dance a vadilo mi, že jsme tam dělali freestyle.

Jak bys popsal způsob výchovy, který používali tvoji rodiče? Přísná, benevolentní, podporující nebo žádná?

Vono je to trochu složitější. S fotrem to bylo tak, že mu to bylo nák úplně jedno. Mamka byla taková ta podporující. Většinou se mi snažila nějak shánět ty věci, ne úplně drahý věci, ale když to šlo, tak se snažila. Když jsem chtěl dělat ten break dance, tak mi sháněla třeba i trenérku, ale všichni ti trenéři tam dávali i ten freestyle.

Mívali jste doma čisto a dostatek jídla?

No, tak uklizeno jo, protože mamku úklid bavil. Ta miluje uklízení, skoro. Ona dřív dělala uklízečku, takže uklízí dost často. Takže uklizeno bylo vždycky. Můj pokoj byl uklizenej taky, protože když jsem to nechtěl udělat já, tak přišla mamka a uklidila to za mě. Ono jí to bylo vždycky tak nějak jedno, ona říkala, že mi to klidně uklidí. Ale zase jsem to neměl rád, když mi to uklidila, protože jsem pak nevěděl, kde co mám.

Ale s tím jídlem, když fotr nechodil do práce tak to bylo takový blbý. Nebylo moc oblečení, nebylo moc peněz.

Používali tvoji rodiče fyzické tresty?

No, jo, fotr dost často. Mamka se dycky snažila spíš mě uklidnit, když jsem něco udělal blbě, ale párkrát mi dala facky.

Měl nebo má někdo v rodině problém se závislostí?

Fotr no, na chlastu, dost. Taky kouří. A v podstatě ne přímo na automatech, ale na hazardu. Protože dost často chodil do hospody i hrát karty a třeba tam utratil 2 000,- Kč jenom za karty.

Druhý rozhovor, biografické vyprávění:

Když sme bydleli ještě na Proseku, to mi bylo něco míň než 4 roky, to mám jen takový záblesky z dětství, kdy táta hází po mámě talíře. Nebo na Velikonoce vajíčka, vařený. Mamka se většinou zavřela se mnou do pokoje, co si tak jako pamatuju. Nevim, proč si to nechala líbit. Nemluvil sem s ní o tom. Já o tom radši vůbec nemluvim. Není úplně příjemný, když moje první vzpomínky jsou z hádek rodičů. Ale když bych měl hledat nějaký vysvětlení, tak myslím, že kvůli tomu bytu. Ten byt na Proseku byl napsanej na něj, myslím. Takže by nás vyhodil. Ted' už se táta chová k mamce líp. Občas na ní zvýší hlas, ale to pak já zvýším hlas na něj, takže ztichne. Jako ... jó, mám ho rád, ale ... nevím, občas sem radši když ho nevidím. Mámu, tu mám rád, to řeknu na jistotu. Bráchu sem ted' viděl po dvou letech, ale rád sem ho viděl. Bydlí v Táboře, má přítelkyni a příští rok plánujou nákou svatbu, možná. Jinak mám hezký vzpomínky na dovolený s babičkou. Ale už dlouho sou máma s babičkou rozhádaný. Ten důvod úplně nevím. Je to vlastně mamky mamka, ale každá z nich tvrdí něco jinýho, takže vono je to tak trochu složitý. Sou to dvě podobný verze, ale ve finále sou jiný, protože každá říká k tomu něco jinýho. Je to ta jedna

stejná situace, ale každá říká k tomu něco jiného. **Mamka říkala, že se ptala babičky, jestli jí půjčí nějaké peníze, když táta nechodil do práce. Tak babička jí prej půjčila asi 5 000,- Kč a pak jí prej řekla, že už jí to prej dávat nemusí, že to je přece jenom její dcera, a to a už se jí pak nějak neozvala prej. A babička tvrdí, že jí půjčila ty peníze a mamka řekla, že už jí je nevrátí. A přestala se s ní bavit.** Jakože mamka s babičkou. Ted', nějaký poslední půlrok spolu komunikují přes tátu, kterej vlastně za to, že spolu nemluví, může. Jinak se nebavily vůbec. Komunikovaly přes bráchu, dokud brácha bydlel doma. Potom komunikovaly spíš jenom přes mě. Štve mě to, protože dřív sme jezdili i do Chorvatska s babičkou, s mamkou a s tetou, ještě s mym bratrancem a vod tý doby už sme vlastně ani nikde nebyli. Vim, že babičku to taky štve, mamku nevím. Mamka o babičce moc nemluví, tak se o ní vůbec nezmiňuje.

To, že sem se nakonec dostal do ústavu bylo asi spíš tím, že sem nechtěl úplně zůstat doma, kvůli fotrovi. To mi bylo ještě málo, nějak kolem 12, takže asi 6. třída. V té době už si myslím už pracoval. Ale v tu dobu, kdy mi končila škola už byl doma. Takže sem se s ním potkal, a to sem nechtěl. Já sem většinou buď nepřišel ze školy vůbec, anebo až třeba za dvě hodiny. Hodil sem tašku domu a šel sem zase pryč. Nechtěl sem se s ním prostě potkat. No, ony byly doby, kdy si mě třeba vůbec nevšímal a pak doby, kdy sme se chytli kvůli jakýkoliv blbosti. Takže buď by bylo, že by si mě vůbec nevšímal, já bych hodil tašku domu a řek bych „du pryč“ a šel bych, nebo by se taky mohlo stát, že bych přišel mezi dveře a už bysme se kvůli něčemu chytli. Třeba kvůli tomu jak sem oblečenej, to se stávalo hodně často. Oblíkám se prostě jako mladej kluk. Táta říkal, že chodím jak bezdomovec, jak nákej vandal, prostě. Když by si ně po příchodu domu nevšímal, bylo by to lepší. Ale zase sem nechtěl riskovat, že by mi nalít do pokoje, tak sem radši šel vždycky ven, prostě pryč. Mamka chodila na ranní, odpolední nebo noční. Tehdy. Ted' už chodí jenom na ranní. Tehdy doma bejval jen táta. Mamka buď přijela s ním z práce, když měla ranní, nebo když měla odpolední tak přišla až někdy ve tři nebo ve čtyři a když měla noční, tak byla doma když sem přišel a odcházela nějak asi v šest. S mamkou by to bylo v pohodě, s mamkou sem se nikdy nechytil jako že pořádně. Tý i když se třeba nelíbilo, jak sem přišel oblečenej, tak se jí to prostě dalo nějak normálně vysvětlit, že prostě se mi to takhle líbí, nebo to. Ale s fotrem to nešlo. Vždycky hned vyletěl a hned sme se prostě chytli. Radši sem vypad v podstatě každý den, nejen když tam byl táta sám. Mamka s tím nemohla

skoro nic udělat, nikdy. Jakmile k tomu něco řekla, tak to bylo „drž hubu“, prostě. Když vyletěl a já sem tam zůstal tak sme se prostě chytli, občas sme se i trochu pomlátili. Pak sme se hádali celej den. Já sem si radši vždycky zalez do pokoje. Ale on tam pak i přišel. Nebo, když sem chytil větší nervy, tak sem normálně se s nim pral. To sme se pomlátili, no. Mamka se ho podle mě taky bála. Jakmile na ní zvýšil hlas, tak ona prostě ztichla a radši prostě mlčela. V té době ještě s náma bydlel i brácha, ale on byl taky většinu času pryč. Takže sme se skoro vůbec nepotkávali, spíš jenom v noci.

Když sem takhle vypad z domova, tak sem chodil po městě, potkával sem kámoše, poznával sem nový lidi. Pak to došlo k tomu, že sem poznal nový lidi a začal sem chlastat. To už mi bylo 13, sedmička. To byla ještě normálně škola, nebyla distančka. Ta začala až v osmičce. Na distančce to pak fungovalo tak, že sem byl doma a oni odcházeli do práce. To už mamka měla jenom ranní. A odcházela někdy v půl druhý nebo ve dvě ráno do práce a vraceli se až v jednu. Já sem byl doma a na tu školu sem na té distančce tak nějak kašlal, mě to nebavilo. A navíc sem měl úplně nanic počítač, takže mikrofon mi nešel, takže to bylo na nic, prostě no. Před distančkou sem taky nechodil do školy úplně rád, ale chodil sem tam. Měl sem jenom strašně málo neomluvených hodin. Bavila mě hlavně matika. Třeba na obědy sem nechodil už od nějaký té 6. třídy. Za prvý to bylo hnusný a za druhý polovina mých kámošů na obědy nechodila. Takže před školou museli buď čekat a mě. Nejedl sem nic, hlad sem neměl. To, že sem nakonec skončil v nějakým ústavu bylo asi tím, že sem byl 24/7 venku. Kdybych možná zůstával někdy doma, tak nepotkávám takový lidi, nebo já nevím, jak to úplně říct.

Když sem doma s mamkou sám, tak to byly chvíle, kdy mi bylo doma dobře. Ty nebyly moc častý. Brácha s tátou moc konflikty neměl. Doma taky většinu času nebyl. Myslím, že to měl tak půl na půl v tom, že měl hodně povinností a že tam taky nechtěl bejt. On chodil dost na brigády, ale i když zrovna brigádu neměl, tak byl prostě pryč. Nikdy sme spolu moc nemluvili, tak jsme se o tom jakej je táta nebavili. On přišel domů, já přišel domů, řekli sme si „čau“, brácha si zalez na počítač. Měli sme společnej pokoj.

Ti kámoši, se kterejma sem trávil čas nebyli spolužáci, ale poznal sem je díky spolužákům. Ono to bylo tak, že kámoš z mojí třídy mě seznámil s kámoškou z vedlejší třídy, ta mě seznámila s jedním klukem a s těma dvouma, s tou kámoškou z vedlejší třídy a tím klukem, sem začal hulit. A ještě s Domčou. Měl sem to zadarmo. Gram je za dvě kila.

*Platili to oni, nevím proč. Občas sem taky přidal nějaký peníze, takže ono se to tak nějak rovnalo, ale většinou sem to měl zadarmo. Přemýšlel jsem o tom, že do budoucna přestanu hulit, ale nevím. Uvidíme, jak to bude dál. Chlastat určitě chci přestat, to vím na 100%. Ale hulení nevím, občas mi to i někdy pomáhá. Na psychický stav, špatnou náladu nebo tak. Když mám třeba špatnou náladu a sem s někým venku a zahulíme si, nebo to, tak je pak větší sranda, já na to nemyslim a je mi líp. Anebo naopak když sem doma sám a zahulim si, tak si to tak nějak rozeberu v hlavě líp, než kdybych byl normálně, nezhulenej. **Tu špatnou náladu mívám kvůli různým věcem. Například třeba kvůli Domčovi¹⁰. Protože to, chybí mi. Je mi smutno, když si na něj vzpomenu.** Nebo i kvůli tomu, co se dělo v rodině. Občas i kvůli holkám, abych byl upřímněj. Stává se mi, že si vzpomenu třeba na nějaký vzpomínky, co sem měl s Domčou a nějak to na mě dopadne samo. Nejde mi moc brečet. I když třeba mám pocit, že bych měl brečet, tak to nejde.*

*Když mi bylo těch 12, 13 tak už mamka s babičkou byly rozváděny. Vlastně to byla doba, kdy sem se necítil dobře doma, už sem neměl možnost jezdit na dovolenou s babičkou, mamkou a tetou, a příjemný zážitky jsem měl v té partě. Doteď **mám** v té **partě kámoše**, to byl jeden z prvních se kterým sem se začal bavit, a **říkám mu** do teď **tati**. Nikdo jinej z té party není v ústavu, oni jsou většinou plnoletý. Nikdo není ani ve vězení, ono by ani nebylo vlastně proč. Já sem tady vlastně kvůli tomu, že prostě sem nechodil domu, chlastal sem, hulil sem a to voni už v plnoletosti můžou ...*

Myslim, že návrh na to, abych šel do ústavu dávali společně OSPOD a rodiče, oni se na tom nějak domluvili. Ale myslim, že něco fotr podepisoval k tomu a mamka to odmítla podepsat. To, že sme začali chodit na OSPOD začalo až v té osmičce, když sem byl poprvé na detoxu. Tam mě poslali tak nějak rodiče. A hned jak sem odtamtud vylez, tak sem začal mít kurátorku. Doteď si pamatuju ty slova, co mi fotr říkal, když sem tam na ten detox šel, když se čekalo na to, až si mě převezmou. To bylo v nemocnici Pod Petřínem, čekalo se před dveřma v takový chodbičce, než mi zkontrolujou nějaký věci a dají si mě do toho systému. Tam se mnou byla i máma i táta. Říkali mi, že sem nastoupil do

¹⁰ Domča – Jakubův kamarád, který zemřel poté, co jej srazilo auto, a řidič nezastavil a neposkytl první pomoc. Jakub byl u této srážky přítomen.

špatnýho vlaku a že mě z toho rozjetýho vlaku dostanou ven. Já sem jim řek, že se jim to nepovede, že v tom vlaku chci bejt. Tak ňák v něm chci bejt pořád, ten vlak byl hlavně vo tý svobodě, že sem nebyl vůbec doma a dělal sem si co sem chtěl. Mě nebaví dodržovat nějaký ty pravidla, jako „bud' v tolik a tolik doma“, kor když, jak sem přestal chodit domů kvůli fotrovi, tak sem si na to nějak zvyknul a teď mě to vůbec nebaví. Nevim jestli má ten vlak nějakou cílovou stanici se jménem. Možná Smrt? Já nevim. Tenhle vlak stanice asi nemá. Konečná zastávka „smrt“. Je to takový, nevim, je to komplikovaný. Asi mě baví mít komplikovanej život, ale moh by bejt trochu jednodušší. Doufám, že to zvládnou.

To je třeba i důvod, proč nechci mít děti. Se bojím, že to nezvládnou prostě, postarat se o ně, vychovat je. Nechci bejt to stejný, jako byl ke mně můj fotr. A navíc zase nechci, abych s tou holkou třeba nevydržel bejt tak dlouho a pak sme měli děti, a aby to dítě pak vyrůstalo v rozvedený rodině, to nechci. To je taky pěkně na houby. U nás v partě mám nerozvedený rodiče asi jen já. Taky bych nechtěl bejt starej táta, kdybych se rozhod děti mít, když bych pak třeba umřel a tomu dítěti by bylo třeba teprve 20, to by bylo pěkně na houby. Možná, až bych měl fakt stálou partnerku, že bych s ní byl už čtyři roky nebo pět, tak pak možná bych o tom uvažoval, ale člověk nikdy neví co se stane a nechci, aby to dítě pak skončilo někde taky v děcáku, nebo tak.

Z detoxu sem byl doma asi měsíc. Pak sem byl v SVP, to zvolili rodiče. Spíš fotr. Já sem totiž dojížděl do SVP, tam za ňákým psychologem, nebo co to bylo a ten pak dal návrh, že tam můžu zůstat dva měsíce na pobytu a fotr to odsouhlasil. Mamka myslim, že ne, spíš tomu tak věřim. Myslím, že mě táta asi nechtěl mít doma. Já se mu úplně nedivím, já sem tam taky nechtěl bejt, ale úplně sem nechtěl bejt zavřenej někde. Mamka myslim, že mě chtěla mít doma, že prostě chtěla trávit čas se mnou, si myslim, ne abych byl někde zavřenej. Já sem chtěl taky bejt doma, no doma, rádoby doma. Na svobodě, takhle to řeknu, to je lepší. Svoboda to je asi mít zázemí doma, kde je mamka, která se mnou chce bejt a přijít tam, když tam budu chtít bejt i já. Myslím, že to mamka v té době chápala, že tam nechci bejt kvůli fotrovi. Myslím, že když by tam táta nebyl, nebo minimálně kdyby se choval líp jak ke mně, tak k mámě, tak by to bylo celý jiný.

Chodili sme na rodinný terapie. Mluvil sem tam s psychiatrem, já nevim, já sem takovej, že ne každému řeknu všechno. K určitým lidem mám důvěru víc, k určitým míň, k určitým žádnou. Takže když se mě ten psychiatr třeba ptal na to, jak se táta chová, tak sem mu

to hodně zkreslil. Jako sem to „vyběhlil“. Já prostě nerad říkám věci takovýhle lidem, kterejm nevěřím. Vám třeba věřím, tak nějak.

Ale teď poslední dobou už to začíná bejt tak nějak lepší, než to bylo dřív. Sem za to rád, kvůli mámě, hlavně. I když na ní ještě občas trochu zvýší hlas. Ale, jak říkám, to pak zvýším hlas na něj a on ztichne. Dřív sme se hodněkrát dostali i do fyzickýho konfliktu. Málem sem s nim prorazil zeď. On mě držel za pas a za ruce a my máme malou chodbu. My sme byli přitisklí na tý jedný stěně a já sem se od tý stěny nohama odrazil na tu druhou a promáčk' sem s nim zeď. Pak mě pustil. Já sem mu dal pěstí a odešel sem pryč. To bylo přímo před dveřma od bytu, takže sem jenom vzal za kliku a odešel sem pryč. Mámu sem tam nechal. Ale on na mámu už hodně dlouho nesáh'. A kdyby jo, tak mi to máma určitě řekne. A to už by nepřežil, už fakt ne.

Když bych měl zhodnotit naší rodinu jako celek, tak nevím úplně jak to popsat. Já držim jakoby s mamkou, babička drží asi s bráchou. Já s bráchou taky jakž takž, i když sme se nikdy moc nebavili, ale vlastně sme mezi sebou nikdy neměli konflikty. S babičkou sem taky moc konflikty neměl, spíš jenom občas sem jí nebral telefony. Babička sice dědu prudí, ale myslim, že sou v pohodě a mají se rádi. Od táty žije už jen babička. Dědu si nepamatuju. Tuhle babičku vídám málo, spíš když jí volá táta, tak mi jí občas dá k uchu. A jezdívali sme tam tak jednou za půl roku. Teď je v nějakym domě seniorů a nesmí se tam kvůli covidu, takže už sem jí taky tak rok neviděl.

Myslim, že táta s babičkou se mají rádi. On vyrůstal, jich je asi pět sourozenců, a tetu už sem taky neviděl čtyři, pět let. Oni bydlejí daleko. Jako malej sem tam jezdil o prázdninách a pak sem přestal, a od tý doby sem je neviděl. To tam bydlela i babička.

Myslim, že můj život se změnil nějak v mejch 11, 12 letech. To se nějak převrátilo všechno na ruby. Bylo mi 12, když Domča umřel. Tomu bylo v tý době 15. Kamarádili sme se dva roky. To byl člověk, kterej byl pro mě důležitěj. Vůbec si víc rozumim se staršíma. Nevim proč. Když sme chodili na ty rodiný terapie, tak mi tam ten psychiatr řek, že v nich hledám rodiče. Myslim, že tohle je blbost, abych v sedmnáctiletech, osmnáctiletech lidech hledal svoje rodiče. Jako jo, tomu Márovi, kterému teďko bude 36, tak tomu říkám tati už od tý doby co ho znám, ale jinak nevim. Prostě sou mi starší lidi víc sympatický. Většinou berou věci tak nějak víc vážně, řešej věci.

Příloha č. 3: kazuistika Matěj Ř.

Ze spisové dokumentace vyplývá, že OSPOD byl kontaktován základní školou čtyři měsíce před rozhodnutím o nařízení ústavní výchovy. Škola upozornila na problémy ve školním prostředí, kdy od začátku distanční výuky přestal Matěj fungovat i přes spolupráci školy s rodiči. Byl mu nastaven individuální plán, který však neplnil. Místo výuky byl aktivní se spolužáky na sociálních sítích.

Rodiče jsou pracovně vytížení, matka pracuje jako osoba samostatně výdělečně činná, převážně z domova, otec v době pandemických opatření covid-19 pracoval také z domova. **Rodinný systém je zatížen nedůvěrou k Matějovi ze stran obou rodičů. Matka je puntičkářská, otec je slabý a na výchově se podílí převážně formou neadekvátního trestu. V rodině se nedaří komunikovat.**

Před rozhodnutím soudu o nařízení ústavní výchovy absolvoval Matěj diagnostický pobyt v diagnostickém ústavu. Diagnostickému pobytu předcházela spolupráce s OSPOD, při této spolupráci Matějovo nevhodné chování gradovalo v relativně krátkém časovém úseku. Z hodnocení diagnostického pobytu vyplývá, že u Matěje je v popředí výrazná osobnostní dysforie. Jeho prožívání je subjektivně depresivní, má občasné suicidiální myšlenky. V oblasti sociálního sdílení spoléhá na intelekt, dovede odhadnout situaci a vytěžit z ní prospěch, rychle se orientuje v prostředí, je verbálně zdatný. Emočně uzavřený v důsledku dlouhodobých konfliktů v rodině, sociální kontakt přenesený z vnitřního emočního světa do světa počítačové hry, prakticky jediným pojítkem s vrstevníky se stala herní komunita. Jeho psychický vývoj probíhal disharmonicky a byl vystaven dlouhodobému psychickému distresu. V rodině nedostává kýženou podporu, je úzkostný. Pocity méněcennosti se pokouší překonat argumentačním umem a sociálními dohodami, skutečné vztahy však vytváří stěží, od lidí si udržuje odstup.

První, strukturovaný, rozhovor:

Mívali jste doma společné jídlo?

V dětství před covidem pokaždý, každý jídlo spolu. Až na obědy ve škole.

Pak v covidu, před ústavkou, to většinou vycházelo tak, že minimálně snídaně, oběd, a někdy i ta večeře. Ale oběd byl většinou tak, že táta měl vždycky práci u toho, protože měl home-office. To bylo jako on-line výuka a všechno zavřený, takže měl u toho home-office, takže oběd byl takhle špatnej. A snídaně sem potom začal já trochu sabotovat kvůli tomu, že sem pozdě vstával a třeba sem měl snídani a už školu u počítače při on-line výuce.

Když jsi byl malý, četl ti někdo? Třeba pohádky? Třeba před spaním?

Dřív jo, jako když mi bylo nějaký, do 6 let. Pak nás napadlo, že v podstatě jako by bylo dobrý třeba rádio a pouštění. A doteď to brácha dělá, mě už to štve. Pouští si nějaký povídky z Hurvínka a takhle.

Jezdili jste jako rodina společně na výlety?

No, tak jako malej hodně, ale teď, jak začala on-line výuka tak nebyly žádný a pak sem to začal sabotovat já, protože, nevím, jako míň se chci socializovat, přídu si víc, jako než předtím, jako introvertní a tak. Jakože jsem extrovert, hodně jako velkej, ale ne ve velký skupině lidí. Nemám rád velký skupiny lidí, protože, jako kvůli zkušenosti, že lidi sou krysy. Fakt. Že nikomu se nedá v podstatě věřit a když se chci s někým o něčem bavit, tak nemůžu v podstatě v té velké skupině.

Jezdili jste jako rodina na dovolené?

Každý rok jezdíme lyžovat i k moři. Takže jako finance taky nejsou problém.

Trávil jsi víkendy u babiček bez rodičů?

K babičce, vono to je daleko, do Ústí až někam a za Ústí někam, ale jezdili sme hlavně o prázdninách. Na víkendy jsme vždycky jezdili na chatu s rodičema a tam občas třeba dojeli bráchové.

Víš kolik bylo rodičům, když jsi se narodil? Kolik máš sourozenců? Kolikátý v pořadí jsi narozený ty?

Tatkoví 52, mamce 31. Mladší brácha, kterému je 12, tam jsou naši rodiče společní. Pak sou tam dva starší bráchové, ti jsou od táty, ti jsou nevlastní, ti už jsou dospělí. Mají rodiny, mají děti, takže sem strejda. Těm je okolo 30 jednomu, druhému se to blíží.

Žili tvoji rodiče v jedné domácnosti, když jsi se narodil? Pokud ano, byli manželé?

Bydleli spolu, ale nebyli manželé. Na svatbě jsem byl, asi v jednom roce, nebo ve dvou.

Žijí tvoji rodiče v jedné domácnosti dnes? Pokud ne, od jakého tvého věku?

Manželé jsou pořád.

Chodili tvoji rodiče do zaměstnání? Myslíš, že je jejich práce bavila? Trávili tam hodně času?

Oba pracujou, máma pracuje sama na sebe, je účetní a táta nákupčí masa, myslím, že pro Makro. Víím, že oba dva měli, za tu dobu, co mě mají, práci, i předtím měli. Práce je asi baví. Máma je ráda, že pracuje z domova, že když takhle něco pracujeme, tak je doma a nemusí si brát dovolenou a hodně jí to ničí, protože ona má problémy se žádama.

Řešili s tebou rodiče tvoje známky ve škole? Chodil jsi na nějaké organizované aktivity po škole?

Rodiče hodně řešili můj prospěch, protože já sem měl fakt hodně na pytel školu. Moje škola měla nulovou toleranci k ADHD a takhle, jo a dělali mi i naschvály. Rodiče mě podporovali, ale zároveň když sem třeba měl jako ňák to, špatný známky, snažili se mi pomoci. Jenže většinou to dopadlo tak, že když mi pomáhal třeba táta s matikou, tak táta je extrémní nervák a já sem zase člověk, co nevydrží sedět na jednom místě, takže to dopadlo tak, že sem dostal na hubu. Někdy to třeba dopadlo tak, že sem třeba ležel i na zemi, na prd. Už sem se nechtěl pak učit s tátou.

***Hrál sem beach volejbal, házenou** sem hrál, zkusil sem **fotbal**, to mě absolutně nebavilo, **florbal** a **hokej**. Florbal sem si vybral úplně sám, s tím moc rodiče nesouhlasili, protože to hraje každý a takhle. **Většinou to bylo tak, že sport vybrali rodiče** a já sem souhlasil. **Házenou, to se angažovala nejvíc máma, protože to je sport jejího dětství, ale nemohla hrát kvůli těm plotýnkám**, ale to mě přestalo bavit asi po dvou letech, tak sem jí přestal hrát. Nehrál sem ňák špatně, za Duklu sem hrál. Lituju toho doted', kdybych to nevzdal,*

tak bych byl teď jako úplně jinde. Beach volejbal jsme měli blízko domova, tak jsme to zkusili s bráchou, oba nás to nějak chytlo, bavilo nás to, šlo nám to hodně, ale pak mě to prostě přestalo bavit, taky asi po dvou rocích. Dostal sem se k jedný známý, k těm větším jménům, podával sem míče na mistrovství střední Evropy a takhle, ale to mě nemotivovalo v tom pokračovat, protože prostě sem nechtěl už chodit na ty tréninky, já měl už jiný zájmy, mě zajímalo víc jako chodit ven s kamarádama.

Jak bys popsal způsob výchovy, který používali tvoji rodiče? Přísná, benevolentní, podporující nebo žádná?

Spíš přísný. Telefon, počítač, hodně mě drželi zkrátka. Taky to bylo přísný ohledně školy. Ale vždycky se rodiče snažili třeba něco řešit v klidu, ale pak to dopadlo tak, že sem stejně dostal na hubu. Táta vyletěl. Od šesti let, až teď do patnácti, to bylo tak, že sem fakt hodně dostával na hubu.

Mívali jste doma čisto a dostatek jídla?

*Čisto jo. Jídla máme až dost. **Máme 3 ledničky a všechny plný, narvaný i s mrazákama.***

Používali tvoji rodiče fyzické tresty?

***Dostával sem často, až příliš často. Fakt jednu dobu sem tak třikrát do tejdne ležel na zemi,** třeba že mě i táta fakt to způsobil jako, že sem nemoh dejchat, že mi dal jako velkou ránu na žebra, jsem astmatik, a nemohl sem dejchat. Byl nervák, hroznej nervák, fakty. Teď už se to naštěstí zklidnilo.*

Měl nebo má někdo v rodině problém se závislostí?

*Jedinej **táta kouřil.***

Druhý rozhovor, biografické vyprávění:

Asi první, co si pamatuju je, že jako malej jsem chodil prostě už od plenek na plavání. Nejdřív jsem chodil do brouzdaliště. Byl to kroužek, na kterej sem chodil s mámou. Nejdřív nebyl ještě brácha narozenej, ten se narodil v průběhu toho, kdy sem chodil na ten kroužek, vlastně to byl takovej kurz, aby to dítě nebylo úplně ztracený a začlo dřív plavat. Pak sem přešel na větší bazény, když sem byl větší. Pak sem začal chodit do školky. Z tý si nepamatuju skoro nic. Nesnášel sem spaní po obědě. Byl sem hyperaktivní dítě, ještě k tomu. Ani doma sem nechtěl chodit spát po obědě a ve školce mi doporučila učitelka, abych šel na nějaký vyšetření a zjistili, že mám ADHD. Rodiče by

to nikdy nenapadlo, kdyby jim to nedoporučila. Máma je hrozně akční, hned se mnou začla chodit po doktorech a takhle, aby bylo všechno v pohodě.

Pak teda si pamatuju z dětství, první stupeň základky – nic moc. Vim, že od malička sem nevycházel s učitelem. Ani jeden učitel neměl snahu mě pochopit, vždycky prostě poznámky, poznámky, poznámky. Nějaký tresty, speciální úkoly, jakože teda zvláštní úkoly, po škole, a takhle, což jako byl nejhorší možnej způsob, jak mě trestat. Protože já za to, že sem se nedokázal soustředit na školu a nedokázal sem něco napsat normálně, sem prostě dostal úkol, kterej byl o tom napsat stokrát to samý, to bylo repetitivní, takže prostě nejhorší možnej způsob, co sem moh dostat. Vim, že sme měli hezkou učitelku a na tý škole sem potkal mojí nejlepší kamarádku současnou, to bylo na tý době hezký. Ale jinak tak škola byla pěkně naprd. Ve 3. třídě sme dostali jinou třídní učitelku, byla úplně nová, jakože sotva vystudovala vejšku, a byla jako dobrá, ale přesně pro tohle taky neměla pochopení. Dávala mi zvláštní úkoly, takže i když byla hezká a jinak milá, tak vim, že sem jí neměl rád. Neměl sem rád ani školu. V tý škole se mě po prvním problému hned snažili zbavit, věděli, že se mnou budou problémy, chtěli mě poslat na speciální školu. Absolutně se nesnažili o nějaký přístup. Tam mi řekli, že tam absolutně nepatřím a že je blbost, abych tam šel, že ti kluci tam prostě sou nějak mentálně narušený, že už to je na hranici toho, aby šli do ústavu a že já sem normální kluk, kterej prostě se nechává až moc ovlivňovat okolím. Hrozně sem se nechával navádět k blbostem. Pamatuju si, že sme zprasili celej záchod. Ucpali sme ty odtoky, pustli umyvadla, to samý s mušlema a ještě sme ucpali oba dva hajzly. Celý sme to pokapali mejdlem. Druhou přestávku potopa všude, a hned se zjišťovalo, kdo to udělal. Naprášil nás jeden kluk. Udělali sme to původně dva, ale ten druhý to svedl na mě, takže to nakonec bylo celý na mě. Přitom ten druhý kluk to ještě celý pochcal. Já sem dostal napomenutí. Rodiče už si nepamatuju jak na to reagovali, ale tipuju, že sem dostal od táty pěkně, ale nejsem si tím jistej.

Na druhý stupeň jsem šel na jinou školu, protože tamta byla jenom prvostupňová. Tam taky žádný pochopení, nic, žádnéj přístup. Znal jsem tam nějaký kluky, holka, co se mnou chodila do školy už ze školky ta tam taky šla, ale do druhý třídy. To jako byla sportovní škola s bazénem, bylo i to zaměřený víc na jazyky. Říká se o tý škole, že je to takovej menší gympl. Ta škola jako byla hodně náročná, nedával sem jí. Učitelé si na mě časem zasedli, kvůli mému chování, kvůli mému neklidu. Lumpárny sem tam nedělal, to mě

nikdo nenaváděl. Mimochodem, s třídou sem se taky nenáviděl, vzájemně. Fakt tam byl málokdo s kým se dalo bavit. Asi čtyři kluci. Dva, co se mě později zastávali, a ještě další dva.

Pak v šestý třídě přišla šikana, na mě jako, tu zarazil jeden můj kamarád, kterej prostě přišel a ty kluky zmlátil. Doma se o tom nedozvěděli, ti o šikaně ani nevěděli. **Doma sem o tom neřek, protože sem se bál s nima i mluvit, s tátou sem se bál mluvit a o mámě sem věděl, že všechno hrozně řeší a bál sem se, že by se to zhoršilo.** Věřil sem tomu, že máma by to začala řešit tak, že by o tom všichni kluci věděli a dostával bych ještě víc, než by se to vyřešilo. Protože vim jak máma řeší věci, takže sem věděl, že prostě to musím sám a musím si najít někoho, kdo se mě zastane. Zastal se mě tenhle kámoš, ten se mě zastával ale jenom mimo mojí třídu, protože se mnou nechodil do třídy. A pak sem se začal bavit se jedním spolužákem mym, to je přesně takovej bouchač. Ten se mě začal zastávat ještě s jeho nejlepším kamarádem a jako hodně sme se začli bavit. Učitelům mě nenapadlo to říct, učitelé mě neměli rádi a věděli, že já je taky nemám rád. Nebyl tam nikdo, komu bych mohl věřit.

Asi půlku sedmičky sem nebyl ve škole, protože sem spadnul na kole do řeky a napíchnul sem se tam na kovovou trubku. Z té řeky mě vytáh kamarád. Byl sem v nemocnici, dvakrát šití, třikrát to vyhnisalo prostě, doteď mě ta noha bolí, je tam nějaký defekt svalovej. Pak začal covid. To byla osmička, vrátili sme se z lyžáku, a začal covid a pak jsme zjistili najednou, že to bude na dlouho. První školní rok to bylo v pohodě, protože sme neměli on-line výuku. Posílali nám zadání, jenom, a my sme ho zase posílali zpátky. To sem jakž takž zvládal, ještě, ale máma na mě musela dupat, protože to sem taky nedával vůbec, to soustředění. Moh sem si to sice rozvrhnout podle sebe, ale já sem na to tak nějak neměl čas. Hodně jsem chodil ven a tím kamarádem, co mě vytáh z řeky. Každý den. Ten je starší, už je mu 18. Školu sem přestal dávat, tak mi jeden z těch kamarádů ze třídy začal posílat úkoly. Ti kamarádi věděli jaký mám problém, že prostě to nebudu dávat a pomáhali mi s tím. To se ještě mohlo chodit ven.

Pak přišla devítka, ze začátku se ještě chodilo do školy, pak přišla další část distanční výuky. A to prostě bylo v řiti, protože tam sem musel přihlašovat do té hodiny a byla to pro mě nuda. Seznámil sem se s jednou holkou, ta byla z Českých Budějovic. Byla celkově fajn. Znal jsem jí už z tábora z prázdnin. Doma jsme oba dva zjistili že bysme něco chtěli,

jenže to je na dálku a začala on-line výuka ještě. Tak sme se spojovali přes počítač. Každý den o tý on-line výuce, povídali jsme si, sráli jsme na učitele. Ona hrála Minecraft. A prej: „Matěji, pojď si s námi zahrát“ a takhle. Předtím jsem hrál jen verzi, ve které se přežívá a pak teprve verzi proti dalším hráčům. Tak jsem jednou zapnul tu verzi pro více hráčů. To bylo začátkem roku 2021. Pak jsme se měli vidět, bylo mi 14 a ona měla mít 15. narozeniny, jel jsem za ní vlakem do Budějovic. To bylo v lednu. Byl jsem tam na víkend, ktere jsme trávili tak, že jsme v podstatně nechodili ven, a spíš jsme byli nahoře, ani na minutu sme nezapli počítač. Nakonec to nedopadlo úplně podle mých představ, chtěl jsem, aby to pokračovalo do vztahu, ale ona ne a přestali jsme se kvůli tomu bavit, protože sme se neshodli. Přestal jsem se o to snažit.

Pak se během jednoho měsíce stalo hodně věcí. Dál jsme hráli spolu Minecraft, já se začal zlepšovat, začal sem mít jméno v tý hře, začal sem být lepší než ona, teď jsem známější než ona, a v podstatě sme se potom už přestali bavit, protože já na to neměl čas. Furt mi psali lidi a je blbý, když vám píšou lidi a vy píšete někomu jinému. Lidi z tý herní komunity. Je blbý je posílat do řiti, když ani nemáte jistotu, že s váma ta holka bude volat. S nikým při tom nevolat, to prostě je takový otravný, mě to nebaví. Spíš pokaždý u toho voláme s těma kamarádama na voice-chatu. Mluvíme u toho o hře, ale i o jiných věcech.

Učitelé pak začli mít problémy s mojí neaktivitou na distanční výuce, já jsem jim neodpovídal a oni mi to psali jako neomluvený hodiny. Měl jsem 30 neomluvených hodin. Kontaktovali rodiče, s tím, že mámě řekli, že ještě 2 hodiny a nahlásí to na OSPOD. Bum, druhý den to tam dali. Takže nás kontaktovala moje stávající kurátorka přímo. Zavolali si mámu, ta byla na sociálce. No, kurátorka si zavolala mě, s kurátorkou jsme si už od prvního pohledu nasedli. Začala na mě řvát, začala na mě bejt nepříjemná, a prostě pohádali jsme se tam, já sem jí vyřval, kdyby neměla takový postavení tak bych jí poslal do řiti. Nikdy jsem nepotkal nikoho, kdo bych takhle neměl rád, jako mojí kurátorku. Je to mnohem horší než s těma učitelama. Nikdy se mě nesnaží pochopit, a ještě mi dělá naschvály a nepříjemnosti. Pořád mi dává nějaký podmínky. **Mám pocit, že fakt se mi snaží jenom uškodit, pocit nespravedlnosti a křivdy, která jde už ze školy, kde mi dávali neomluvený hodiny i za to, že sem přišel o minutu později na on-line výuku, o minutu!**

Můj životní styl na kterej sem byl zvyklej byl, že sem prostě byl 12 hodin denně na kompu, včetně distančky, místo který sem ale hrál. Do večer pak na telefonu. Známký sem měl naprd, hrozný. To by bych ale měl i kdybych se učil. To sem se nedokázal naučit prostě přes distančku.

Takže kurátorka prostě si mě zavolala, když sem odešel od ní tak sem byl naštvanej a prostě ... pak byl pátek, druhej den. Ona mi dala pravidla, který byla prostě že, na počítač maximálně asi 6 hodin. Najednou sem měl bejt jenom v rámci školy, udělat si úkoly a vypnout komp. Nebejt na telefonu a nic. Prostě nic bych nemoh dělat. Pravidla ze dne na den takhle omezit. Já sem jí rovnou poslal do prdele, že tohle nedám, ale nakonec sme se dohodli, že to zkusim. Když sem to zkusil tak se měl nervy, já sem neměl co dělat, protože kamarádi mě poslali do prdele. Měl sem kamarády v herní komunitě. S osobníma kamarádama sem se moc nebavil. Ty pravidla sem dal jen v ten pátek a víkendu, o víkendu sem byl venku s těma málo kamarádama.

No a v pondělí se stalo to, že sem se pohádal s mámou, kvůli tomu, že sem byl na discordu s kamarádama, který mi pomáhali se školou. Tak zavolala kurátorce, že prostě volám s kamarádma a takhle, za dva dny sem jí měl doma, nebo za den. A bylo to tak, že byla přestávka, já sem si volal s kamarádem, ten mi tam streemoval country-strike, já sem mu radil, jak to hrát a takhle, a přišla kurátorka se soudním vykonavatelem, že jedu prostě do diagnostáku...

V diagnostáku sem se cítil špatně, bralo mi to hrozně sebevědomí, přidávalo psychický problémy a hrozně myšlenek na útěk sem měl. Pak sem zjistil, že se to tam dá přežít. Musel sem přežít měsíc bez toho, abych se dostal domů. Jediná moje vidina bylo osobní volno 2 hodiny, kdy sem měl telefon. To sem mohl psát svejm kamarádům a začal sem se bavit potom s těma kamarádama z reality, ale to už bylo pozdě. Začal sem se snažit, abych měl co nejvíc vycházek. Byl sem tam do léta. Tam sem pořád počítal s tím, že se vrátim domů. Věděl sem prostě, že tam nepatřim, říkali to i vychovatelé, byl sem úplně jinej než ostatní kluci. Kluci tam byli za elpasa, za to, že zmlátili někoho, jeden tam byl, protože fetoval a měl 130 neomluvenejch hodin. Když sem říkal, že sem tam za to, že sem hrál Minecraft, tak na mě čuměli, že si z nich dělám prdel.

Že půjdu sem do pastáku sem se dozvěděl od garanta cestou z výletu večer. Byl sem z toho úplně v prdeli. Já sem měl jít domů! Přitom předtím sem měl 14 dní dovolenku,

kdy mě pustili na prázdniny, do Chorvatska na dovolenou. Měl sem v diagnostáku dobrý chování, byl sem nejhodnější kluk, tak mě pustili. No a tam to bylo tak, že nejstarší kromě mě byl můj 12 letých brácha, nebavilo mě to tam, řešil sem tam kamarády a prostě byl sem na telefonu, protože jinej způsob, jak to tam přežít nebyl.

Tam sem se pohádal s mámou, proto u soudu šla vlastní máma proti mně, proto sem tady. Nejdřív mi slibovali, že půjdu domů, jak mě mají rádi, jak jim na mě záleží a pak tohle. To mě hodně zdrtilo.

Přijde mi, že mámě na mě hrozně záleží, ale zase pak si uvědomím, že sem tady, no. To udělala vyloženě proti mně. U toho soudu se říkalo, že to je proto, že sem s nima netrúvil čas na společný dovolený.

*Prostě psychicky sem to nedával už od on-line výuky, protože **až do té doby, než se objevila kurátorka mě od šesti let, asi, táta mlátil.** Kvůli tomu sem se i sebepoškozoval, když sem byl doma. Protože zavřenej s nim v jednom bytě, celý dny, nemít s kým jít ven ani ... to bylo prostě tak, že sem si potřeboval ulevit. Řekl sem to akorát jedný kamarádce, kterou sem znal přes net, tak z toho byla překvapená a říkala mi, že to, jak vystupuju, jak působim šťastně je celý přetvářka. Což byla. Zatím v mym životě jsem potkal dospěláky, se kterýma by mi bylo fajn jenom v diagnostáku a tady v pastáku, to byly první místa, kde se dospělí zajímali o to jak se cítim. Dřív jsem potkal taky nějaký dobrý lidi, ale nikdo se mě nesnažil pochopit a nikomu sem se nedokázal svěřit s těma problémama, co mám v rodině, protože to byli jenom známí od rodičů, a ti by na mě čuměli, že si dělám prdel, že tohle se děje u nás. Babičku a dědu jsem vídal málokdy, bydleji v Ústí.*

Příloha č. 4.: kazuistika Jan

Ze spisové dokumentace vyplývá, že v jednom a půl roce byl nad Janem a jeho dvojčetem stanoven soudní dohled s ohledem na užívání alkoholických nápojů ze strany matky a z důvodu nedostatku finančních prostředků v rodině. Ve čtyřech a půl letech byl umístěn do dětského domova, kde již předtím od čtyř let pobýval na základě nařízeného předběžného opatření. V tomto dětském domově již od tří a půl let pobýval také Janův bratr, dvojče. Důvodem pro umístění byla skutečnost, že **rodiče psychicky nezvládali péči o Jana a vyhrožovali sebevraždou**. Janovo dvojče bylo umístěno do dětského domova na základě žádosti rodičů, kteří uvedli, že péči o něj nezvládají, neboť je velmi problematický, a to převážně po psychické stránce. I všichni další sourozenci, se kterými má Jan společné oba rodiče, jsou umístěni ve školských výchovných zařízeních, přičemž dva ze sourozenců, prvního a třetího v pořadí, opustila matka po porodu v nemocnici a nepřevzala je do své výchovy. Péči o třetího ze sourozenců, druhého v pořadí, rodiče dlouhodobě a vědomě zanedbávali a byli za toto jednání odsouzeni k trestu odnětí svobody. Matka podmíněně. Otec byl odsouzen za tento přečin a za sbíhající se přečiny vyhrožování s cílem působit na úřední osobu a výtržnictví nepodmíněně.

Rodiče byli zatíženi diagnostikovanou poruchou osobnosti u obou rodičů. U otce smíšená porucha osobnosti s rysy emočně nestabilními a disociálními, u matky emočně nestabilní závislá porucha osobnosti. **Oba rodiče pocházeli z dysfunkčních rodin. Oba patřili mezi emočně sociálně maladaptivní jedince s výrazným sklonem k sociálně-patologickým změnám chování.**

Po umístění Jana do dětského domova podal otec, v Janových šesti letech, návrh na zrušení ústavní výchovy, který byl zamítnut. V Janových sedmi letech byl zamítnut další návrh na zrušení ústavní výchovy. V Janových dvanácti letech nebyla ústavní výchova prodloužena, byla tedy fakticky zrušena a nad Janem a jeho dvojčetem byl opět stanoven dohled. Oba bratři žili ve společné domácnosti s rodiči, kteří v té době nepracovali. V Janových čtrnácti letech byla Janovi podruhé nařízena ústavní výchova, po předchozím diagnostickém pobytu v diagnostickém ústavu. Důvodem pro nařízení ústavní výchovy bylo nerespektování autorit, problémové chování ve škole, trestná činnost, výtržnosti a agrese. Umístěn byl do dětského domova se školou.

První, strukturovaný, rozhovor:

Mívali jste doma společné jídlo?

Ne

Když jsi byl malý, četl ti někdo? Třeba pohádky? Třeba před spaním?

Ne

Jezdili jste jako rodina společně na výlety?

Na procházku do okolí bydliště, všichni společně.

Jezdili jste jako rodina na dovolené?

Ne, nikdy.

Trávil jsi víkendy u babiček bez rodičů?

U babičky ne.

Víš kolik bylo rodičům, když jsi se narodil? Kolik máš sourozenců? Kolikátý v pořadí jsi narozený ty?

Nevím přesně, něco kolem 30. Táta byl starší. 3 sourozenci. 1 dvojče – o 5 minut starší. 1 mladší sourozenec, 1 starší sourozenec – už je dospělý. Všichni jsme kluci.

Žili tvoji rodiče v jedné domácnosti, když jsi se narodil? Pokud ano, byli manželé?

Ano, myslím, že byli manželé.

Žijí tvoji rodiče v jedné domácnosti dnes? Pokud ne, od jakého tvého věku?

Dneska už ne. Tatka zemřel, je to víc než rok. Kdyby nezemřel, asi by spolu pořád žili.

Chodili tvoji rodiče do zaměstnání? Myslíš, že je jejich práce bavila? Trávili tam hodně času?

Pracoval spíš jen tatka, ten pracoval na černo. Nevím, jestli to bylo ještě i v době, když jsem byl s rodičema. Mamka nepracovala.

S rodičema jsem byl od narození do 3 let, pak jsem byl v ústavu. Pak jsem byl 2 roky doma. Tam jsem si to pohnojil. To jsem šel teda znovu do ústavu. Asi okolo roku 2016, když mi bylo okolo 13 let.

Řešili s tebou rodiče tvoje známky ve škole? Chodil jsi na nějaké organizované aktivity po škole?

Známky rodiče moc neřešili. Bavila mě matika a tělocvik, nebavila čeština a tomu odpovídaly známky. Za špatný známky jsem trestanej nebyl.

Na kroužky jsem nechodil.

Jak bys popsal způsob výchovy, který používali tvoji rodiče? Přísná, benevolentní, podporující nebo žádná?

Asi benevolentní – od mamky. Od tatky někdy přísná.

Mívali jste doma čisto a dostatek jídla?

Jídla dost. Uklizeno v rámci možností.

Používali tvoji rodiče fyzické tresty?

Jen jednou jsem dostal od táty a pochopil bych i proč.

Měl nebo má někdo v rodině problém se závislostí?

Mamka, s alkoholem.

Druhý rozhovor, biografické vyprávění:

Moje první vzpomínka je, když mi byly asi 3 roky, bydlel sem v nějakým velkým městě, asi v Českých Budějovicích, bydlel jsem tam s mamkou a tatkou a dvojčetem Kájou. V takovém nějakém bytě.

Starší brácha, Zdenda, byl u babičky. Je to mamka mamky.

Tam nás odebírali, takže tam to bylo takový trochu zákeřný. Bylo to za bílýho dne a tam byl prostě rámus, najednou tam naběhli na mě, na tatku, ten byl už dole a tam bylo komando policajtů, tatka se tam s nima rval, že jo, tomu už to tak nějak bylo jedno, házel tam nábytkem po nich a o mě se tam tahali. Mamka byla v tu dobu těhotná, prej. Takže nás pak naložili s Kájou a vezli nás do dětskýho domova. Tam sem pak byl asi 6, 7 let.

Tam sem přišel a stál sem tam a všichni seděli jako u stolu, ty děti a my sme tam s Kájou stáli vedle sebe a koukali sme se tam no a nás tam uvítávali jako no.

Chodilo to tam, nevím no, jako v dětskym domově. Byli sme na skupině, kde bylo třeba 6, 7 lidí. V tom pokoji tam bylo 7 postelí, třeba. Bylo to hodně rozdělený věkově a pak byl

i holčičí a klučičí pokoj zvlášť. Ty byly jako vedle sebe, ty pokoje a 7 postelí v tom pokoji. Pro tu skupinu byla taková menší předsíň, pak byla klubovna, tam byla i kuchyňská linka, tam byla sedačka, gauč, televize, velký stůl jídelní pro nás všechny. Tam jsme byli s Kájou spolu. Bylo tam i kojenecký oddělení pro malinký děti.

Tam sem chodil do školky a pak do školy v civilu. Od školky jsem tam měl kamarády, sourozence, a to byli moji nejlepší kamarádi, dá se říct. Ti byli z té obce. Byl jsem na návštěvě i u jejich babičky, to byla zima, bylo to tam pěkný, velký. Traktorem sme jezdili. Začal sem tam chodit do školy, tam jsem chodil asi do 2. třídy a pak mě převázeli do jinýho dětskýho domova. Jednou mě byl ten menší, mladší navštívit, i když sem byl v tom jiném domově.

V domově se mi líbilo, tak jako líbilo ... všude dobře doma nejlíp. Na dovolenky domu jsem tam odtud nejezdil. Tam mě navštívila mamka, nevím jak dlouho to trvalo, ale až za dlouho mě navštívila mamka. Pak sem se dozvěděl, že no, že tatka sedí. Já myslel, že je mrtvej, protože jak se tam pral s těma policajtama, jak sem si to pamatoval jako malej. Z toho dětskýho domova mě vezli se za ním podívat, do věznice, to mi bylo něco mezi 5 a 7 lety max. Moc si nepamatuju ty pocity, jaký to bylo, když sem jel za tátou do vězení, ale nebylo to moc hezký pokoukání. Taková díra, všude kolem takový staveníště to tam bylo. Tam sme šli vlastně, tam byla taková hodně dlouhá místnost, to byla jako návštěvovna, a když sem seděl, tak my sme seděli takhle jako na kraji a polevu bylo takový to sklo a tam sme si povídali s tatkou a nemohli sme se dotknout a nemohli sme se nějak přiblížit. Ale tak on to nějak bral, to sme byli menší. Tam sem byl i s Kájou. Byli sme tam s ředitelkou toho domova. Byli jsme tam jenom jednou. Mamka ta byla na léčení v té době, nejspíš. Jen nás občas přijela navštívit.

Mám mladšího sourozence a ten byl s náma v tom prvním dětskym domově, nejdřív v tom kojeneckym oddělení. Ani nevím jak sme se nějak seznámili, jak nám řekli, že je to náš bráška.

Tatku pustili myslim v roce 2011, seděl nějak 4 roky. To už sme byli v tom druhym dětskym domově. Tam nás přesouvali, myslim, na naše přání, chtěli jsme poznat taky nějaký jiný okolí. Přesunuli jsme se tam s Kájou i mladším bráchou Rudou.

V tom druhym dětskym domově jsou vlastně dvě budovy. Jedna je nahoře a jedna je dole. Já jsem byl na tý větší, horní budově s Kájou a i s Rudou jsme byli všichni 3 na jedný skupině. Sme jí měli sami pro sebe. To bylo fajn. A tam sem strávil nějaký 4 roky. Tam jsem chodil do školy, myslím už do 3. třídy. Měl jsem tam kámoše ve škole, sme si dělala srandičky, tak různě. Kája je nemocnej, chodil do praktický školy. Tam měli přímo v tý budově praktickou školu a tam on chodil. Ruda je taky nemocnej. Šel pozdějc do školy. Měl asi dvojitej odklad.

Do tohohle domova za náma jezdila mamka. A čekal sem na zprávu, až propustějí tatku a pak když sem se to dozvěděl, tak tam jednou takhle za náma přijela mamka a řekla, že příště už by mohl přijet tatka. A ten tam pak přijel s nějakym známym, to je ten Jirka, vlastně, toho neznáte, tak ten je tam dovez. Ten taky byl v děcáku, taky neměl lehej život. On se nabídl, že je tam klidně sveze. A takhle tam občas za náma dojížděl, jako, možná i kolikrát každej tejden, no a pak nás začínali pouštět jako třeba na celodenky, takhle. A pak sme šli na dva roky na podmínku domu a tam sme to teda vlastně vydrželi dva roky.

Tak jsem začal zase chodit na jinou školu. Tam sem jako chodil do školy, všechno v pohodě, tam už to byl druhej stupeň. A pak sem šel vlastně do Kaplice, to sem dojížděl do školy. A čím větší byl věk, ta puberta, že jo, sem zlobil no. Ani asi ne ve škole, jako doma spíš, no. Ne jako rodiče, ale dalo by se to tak taky říct, ale spíš na tý vesnici sem dělal hodně velkej bordel, no. Jednou nás třeba s tim bráchou, dvojčetem, napadlo, že shodíme včelíny. Oni nás naprášili, tam. Takovejhlech blbostí sme udělali ještě pár a pak toho přišlo víc trošku a pak už sme šli. Měli sme prostě podmínku domu, to nebylo na určenej čas a jelikož sem to nák tak zvorál, tak sme šli zpátky.

Já sem šel s Kájou do diagnostáku, o Vánocích. Asi den po Vánocích. Přišel papír od soudu, že budou muset rodiče přeložit děti do diagnostickýho ústavu. Tam nás odvezli rodiče s tim Jirkou, už ne policie. Tak sme tam tak nějak nastoupili, no a tam sme byli 4 měsíce. Správně jsme měli být dva, ale jelikož se čekalo na soud, tak se to tam protáhlo o dva další. Pak sem šel do DDŠ a Kája zpátky do dětskýho domova. Kája nedělal takový průsery jak já. Ruda ten byl celou dobu v dětskym domově. Ten nebyl s náma na propustce, je tam doted' ještě. Proč nebyl s náma doma, to nevím.

Že jsem šel do DDŠ byla moje vina, že jsem blbnul. Někdy z nudy, někdy to bylo s kámošema.

S rodičema jsme o tom moc nemluvili, že když dělám blbosti tak může ta dovolenka skončit, protože tatka byl taky v děcáku celej život, mamka to taky neměla extrémně jednoduchý, tak se to nějak úplně neprobíralo. Jen se to prostě řeklo. Já sem si to teda mohl vzít nějak k srdci, ale tak puberta, no. Tatka to taky nějak chápal, ten byl prostě, taky to samý, něco jak prostě, všelijaký, taky zamíchaný. Myslím, že kdyby ta dovolenka byla dřív než až skoro v pubertě, tak by to bylo jiný. Ale to nešlo, protože mamka s tatkou nebyli doma.

Většinu života žiju v nějakých zařízeních. S rodičema první tři roky, který si nepamatuju a pak ty dva roky na propustce. Jinak jen nějaký návštěvy. Už sem si na to nák tak zvyknul. **Já sem si ten život nevybral, mohl bych mít taky jinej život, mohl bych mít lepší.** Máme takovej vlastně život lidí z děcáku. Tatka, strejda Jirka, já, Kája, Ruda ... Myslím, že lidi, který tohle naznaží si neváží toho, že tak nemusí žít.

Když bylo dva dny před mýma narozeninama, kousek před Vánocema, poslední rok, co sem byl v DDŠ, umřel táta. Je to něco přes rok. Měl mrtvici. Nebylo to pro mě lehký. Nevybavuju si úplně přesně poslední, co sme se viděli, ale poslední vzpomínka byla s nim taková, že sem prostě utekl z DDŠ, naháněli mě policajti. A když sem mu to vyprávěl, tak sme se u toho zasmáli. Utekl sem, protože sem tam nechtěl být a chtěl jsem být s rodičema.

Tatka byl nervák, byl tvrdohlavej, byl to dobrej člověk, no. Měl sem ho rád, to je samozřejmost.

Mamka je hodná, taková jako, no, hodná, nebo spíš taková ... nedokázala by člověku jen tak ublížit, no. Pila alkohol, když byla těhotná. Proto jsou bráchové nemocní. Proto se taky šla léčit, potom co nás odebrali. Asi proto, že chtěla. Je to prostě rodina. Možná je na mě teď pyšná, že se snažim. Ale už to moc nedává najevo. Už to není jako dřív, už si to nedáváme tak znát. Obejmeme se, když se vidíme a pak když odcházim, ale že bysme si říkali, že sme pyšný na sebe, tak to ne. Už to nejsou ty časy, no.

Když sem byl oddělenej od nich poprvý, to sem si ještě tak nějak neuvědomoval, to sem nevnímal. Pak **když sem byl u nich, byl sem rád, že můžu být konečně někde jinde,**

ne mezi tolika lidma, a vždycky po škole sem se nejvíc těšil domů. To bylo takový nejhezčí pro mě. Ale pak mě mrzelo, že sem zlobil...

Kdyby mamka věčně nepila, tak bych mohl bejt doma. Protože pila, tak jsme měli na krku sociálku. A proto nás odebrali. A podruhý sem to pokazil já.

Příloha č. 5: kazuistika Marek

Do výchovného ústavu byl Marek umístěn po předchozím diagnostickém pobytu v diagnostickém ústavu. Ze spisové dokumentace vyplývá, že Markovi byla v závěru základní docházky udělena důtka ředitele školy za opakované nerespektování učitele, byl také uznán vinným z přestupku proti majetku. Při spolupráci se SVP Marek deklaroval svůj nezájem o spolupráci, nekomunikoval, projevoval se negativisticky. O diagnostický pobyt požádala matka, která popisovala Markovo bezohledné chování vůči dalším osobám v domácnosti, v té době žilo v bytě 7 osob, z nichž ani jednu Marek nerespektoval.

Dva roky před nařízením ústavní výchovy byl nad Markem stanoven soudní dohled a **matce bylo vysloveno napomenutí, protože nedokázala sama zajistit řádnou výchovu, a to i z důvodu, že rodina žila ve velkém počtu v malém bytě a Marek negativně vnímal nedostatek soukromí.** Otec měl problémy s hrazením výživného, byl v této souvislosti odsouzen, po své smrti po sobě zanechal dluhy.

První, strukturovaný, rozhovor:

Mívali jste doma společné jídlo?

*Jako my sme byli bez táty, že jo. Ale jinak **každý den, večeře a tak.***

Když jsi byl malý, četl ti někdo? Třeba pohádky? Třeba před spaním?

Máma, když sem byl asi hodně malej tak jo, ale pak už ne. Když sme byli s bráchou malí.

Jezdili jste jako rodina společně na výlety?

*Co si pamatuju tak **s tátou na fotbal.** Spolu s bráchou. Hráli sme ho a byli sme pryč celý víkend, kdy sme i hráli fotbal.*

Jezdili jste jako rodina na dovolené?

*Dá se říct že jo, **docela pravidelně.***

Trávil jsi víkendy u babiček bez rodičů?

Když sme jezdili hrát ten fotbal, to sme spali u babičky. Skoro každý víkend.

Víš kolik bylo rodičům, když jsi se narodil? Kolik máš sourozenců? Kolikátý v pořadí jsi narozený ty?

*Mámě asi 33 a tátovi asi 43. Mám o 6 let **starší ségru a dva mladší bráchy**, jeden je o 2 roky, s tím mám stejného tátu. Druhej je o 7 let mladší.*

Žili tvoji rodiče v jedné domácnosti, když jsi se narodil? Pokud ano, byli manželé?

***Ne.** Táta tam jako vobčas byl, třeba tejden a pak zase ne. Jinak jezdil v pátek, třeba na víkend. Spíš byl u babičky, ta byla nemocná, tak tam byl skoro furt. Celý dětství, co si pamatuju tak jezdil třeba na tejden nebo na víkend. A bral nás na ty zápasy a tak.*

***Manželé nebyli.** Máma se nikdy nevдалa.*

Žijí tvoji rodiče v jedné domácnosti dnes? Pokud ne, od jakého tvého věku?

*Definitivní rozchod asi nebyl, **oni se docela štěkali to jo, ale takhle to fungovalo až do toho, kdy táta umřel.** Do té doby k nám jezdil. Pak byl dlouho v nemocnici, tam sem za nim chodil a pak prostě umřel. To mi bylo nějakých 11, 12.*

Vztah mezi mámou a tátou byl, i když spolu nebydleli. Určitě, než se ještě narodil mladší brácha. Pak už jezdil táta spíš za náma a ne za mámou.

V té době už máma znala tátu od nejmladšího bráchy. Jeho táta s námi taky nebydlel. S mámou se dohodli a bavějí se normálně, ale spíš bylo bráchovo narození náhoda.

V kontaktu je s tátou od ségry, ten tam chodí každej tejden, i když už ségra bydlí sama. Asi 5 let potom, co umřel můj táta, se máma zase dala do kontaktu s tátou od ségry. S tím je pořád v kontaktu. Ten je fajn, takovej děda, my mu říkáme děda. Ségra má děti.

Chodili tvoji rodiče do zaměstnání? Myslíš, že je jejich práce bavila? Trávili tam hodně času?

***Táta i máma vždycky chodili do práce,** co si pamatuju.*

Táta byl malíř, toho to bavilo. Máma dělala třeba účetní, tak normálně pracovala.

Řešili s tebou rodiče tvoje známky ve škole? Chodil jsi na nějaké organizované aktivity po škole?

Máma spíš prostě řekla, co sem jako nechápal a snažila se mi to vysvětlit.

***Fotbal.** A další sportování. Na základce sem chodil do sportovní třídy od 5. do 9. třídy. Hlavně **atletika.** Odpoledne po škole byly zápasy ve fotbale, na turnaje sme jezdili.*

*Taky se školou atletiku, třeba běhání šedesátky, skok do dálky, štafety. **Byla to moje volba, že chci ten sport dělat.***

Jak bys popsal způsob výchovy, který používali tvoji rodiče? Přísná, benevolentní, podporující nebo žádná?

Spíš benevolentní i máma i táta.

Mívali jste doma čisto a dostatek jídla?

Jídla spoustu. Do dneška. Máma furt vaří a vaří dobře. Uklizeno bylo.

Používali tvoji rodiče fyzické tresty?

Nemyslim. To bych si to pamatoval.

Měl nebo má někdo v rodině problém se závislostí?

*Asi **máma, kouří.** Ted' se snaží po 40 letech přestat.*

Druhý rozhovor, biografické vyprávění:

Moje úplně nejstarší vzpomínka je asi se ségrou, jak jsme prostě spolu blbli na hřišti a tak. S bráchou moc ne, ten byl malinkej. Bydleli jsme v Benešově, ještě v jinom bytě, než ted'. Taková bytovka to byla, velikost asi 3+1. Tam jsem bydlel já, brácha, máma, ségra a táta za námi někdy přijížděl na víkend, nebo si nás brával na fotbal.

***Hodně sme se ségrou dělali pořád nějaký blbosti, venku sme lítali, mamka bývala v práci. Vařila v tý době v hospodě.** To sem ještě nechodil do školky. Pak se narodil brácha a já sem začal chodit do školky. Z tý si ani nic nepamatuju. Jen to, že sem furt chodil domu po spaní, pomalu každej den. Ségra v tý době začala chodit do školy. **Ráno byla někdy máma v práci, tak to sem chodil se ségrou,** ta školka byla hned vedle školy. Do školy jsem měl odklad, tak jsem poslední rok školky chodil i s bráchou, kterej tam už chodil.*

Po školce sem začal chodit na stejnou základku jako chodila ségra. Když já sem šel do první, tak ségra šla na druhou stupeň. Na školu mám dobrý vzpomínky. Byly tam různý akce. Chodil sem do družiny, tam sme si normálně hráli. Po škole sem šel většinou s kámošema na hřiště, tam sem chodil hodně. Večer jsem přišel domů, najed sem se, udělal sem si úkoly. Máma furt říkala, abychom se připravovali, že jo, vždycky večer. Učil jsem se tak nějak normálně, klasicky. Na prvním stupni jsem neměl žádný potíže. Pak

v pátek byly většinou tréninky fotbalu a v sobotu zápasy, to si mě vyzvedával táta. Hodně jsme přespávali u babičky.

Pak na druhym stupni jsem šel do sportovní třídy, do tý se dělali jakoby zkoušky, tak sem se tam dostal. Tam sem šel úplně do jiný třídy, mezi jiný děti. S těma sem si sedl. Začal jsem chodit pozdě do školy, protože jsme se ještě potkávali před školou, kouřili jsme za rohem. Nejdřív jenom cigarety. Učitelé ty pozdní příchody řešili nejdřív s náma. Byli jsme pořád stejná parta z naší třídy, kluci i holky. Znali jsme se trochu už z pátý třídy, i když jsme nebyli spolužáci, ale začali sme se už bavit, a řekli jsme si, že zkusíme druhěj stupeň tu sportovku. Dostali jsme se, tak jsme se bavili víc. Poprvé jsme si společně zapálili o prázdninách před šestou třídou. Cigarety nebo peníze na ně vždycky někdo přines. Pak mě přestalo bavit tam chodit, tak mě vyhodili z tý sportovní třídy, skoro vůbec jsem nechodil do školy. Šel jsem do normální třídy. Jednoho vyhodili se mnou a ostatní tam zůstali.

To už to škola začala řešit i s rodičema, to chození za školu. Máma se mě ptala proč tam nechodim, jestli mě to tam nebaví, tak jsem jí řekl, že nebaví, pak to začala kurátorka řešit. My jsme začali hulit, v devátý třídě, no a tak to šlo dál a dál a dál. Máma nevěděla co se mnou, tak k nám přišla kurátorka. To je poprvý, co si kurátorku vybavuju. Prostě sem jednou přišel ze školy a už tam byla. Ona se mě vyptávala a já sem s ní moc nemluvil.

Nerad mluvím, teď už o něco víc, ale tehdy jsem skoro nemluvil. *Bylo mi tak nějak ukradený, co mi říká. Ať si povídá co chce. Chtěl jsem to nepříjemný už mít za sebou a jít si dělat to, co jsem chtěl já. To bylo v osmičce. Tu jsem pak musel opakovat, když jsem tam nechodil. To byl tedy zase jinej kolektiv. Kamarády jsem měl pořád stejný i když jsem nechodil s nima do třídy. V tý nový třídě skoro nikdo nekouřil, leda devátáci. V osmičce a devítce jsem taky občas hulil. Osmičku jsem teda na druhěj pokus udělal. Když sem vycházel ze školy, tak jsem zkusil i perník. S kámošema, deváťákama. Nic moc ... moc mi to neříkalo. To hulení bylo lepší.*

Z osmičky jsem vyšel základku a šel sem se učit na zedníka. Tam sem chodil ... chvíli ... asi tak dva měsíce. Začal jsem tam ještě víc hulit. Tam byli dobrý kámoši se kterejma to šlo. Nebavilo mě to tam, tak sem tam přestal chodit. To se mámě nelíbilo, že jo, protože chtěla, abych se vyučil. Pak přišel hned pasták. Teda nejdřív diagnosták, tam sem byl na Vánoce. To jsem přišel domů nad ránem, ráno přišla kurátorka s policajtem a už to bylo,

jel sem do diagnostáku. Ani nevím jak sem se cítil. Přišel sem domů ve čtyři ráno a oni přijeli v půl sedmý, to sem ještě nebyl probranej. Říkal jsem si tam, hlavně ať to mám brzo za sebou, myslel jsem si, že si to tam odbydu a půjdu domů. Tam jsem přestal hulit. Tam jsem nehulil vůbec, i když sem mohl, třeba na vycházkách, to v Praze není těžký. Pak přišel soud, jestli domů nebo ústavní výchova, tak mi dali ústavní výchovu ... tak jsem tady. I tehdy jsem chtěl jít co nejdřív domů.

Táta zemřel, když jsem byl asi v pátý nebo šestý třídě. *Ještě chvíli jsem pokračoval v tom fotbalu i po tátovo smrti, to trénoval jeho brácha, ale pak sme tam s bráchou přestali jezdit. Už mě nebavilo dojíždět.*

Zlom v mém životě byla myslím tatškova smrt, já sem prostě, jak umřel, tak sem se prostě úplně změnil. Najednou mi bylo všechno jedno a prostě sem začal bejt jinej. To sem přestal s tím fotbalem, všechno mi prostě bylo ukradený, přestal sem chodit do školy, kašlat na učení. *To, že mi táta chybí jsem s nikým neprobíral, to jsem to držel v sobě, tak to mám. Všechno sem prostě chtěl řešit sám. Ani s kámošema. Mám to tak pořád, i teď chci radši všechno řešit sám. Myslím, že jsem si od bolesti ulevoval tím, že jsem si zahulil. Teď, po letech už sem si na to nějak zvyk, že táta není.*

Příloha č. 6: Matěj K.

Ze spisové dokumentace vyplývá, že Matějova **matka** je **pracovně vytížená**, pracuje jako účetní, částečně z domova. **Rodinný systém je zatížen dlouhodobou komunikační bariérou mezi Matějem a matkou.** **Matka** je ve vztahu k Matějovi **direktivní**, Matěj ve vztahu k matce **nerespektující a manipulativní.** **Komunikace s biologickým otcem** je prakticky **nulová.**

Před rozhodnutím soudu o nařízení ústavní výchovy byl matkou požadován pobyt v psychiatrické nemocnici, kde však bylo konstatováno, že se jedná o výchovné problémy a hospitalizace neproběhla. Matěj absolvoval internátní pobyt ve SVP. Ve SVP byly záporně hodnoceny jeho kázeňské i studijní problémy ve škole, sklony k agresi, kontakt s rizikovou vrstevnickou skupinou, nerespektování autorit, experimentování s alkoholem, toulání, sklony ke lhavosti a drobným domácím krádežím. Škola hodnotila Matěje jako výbušného, nevyzpytatelného, soběstačného a panovačného. V hodinách, dle vyjádření školy, pracoval v rámci svých možností, musel však mít vždy navrch a jeho příprava na vyučování byla nepravdělná. Byl klasifikován sníženou známkou z chování za neplnění školních povinností.

První, strukturovaný, rozhovor:

Mívali jste doma společné jídlo?

*Jo, o víkendech. Vždycky. **Každý víkend** pátek až neděle.*

Když jsi byl malý, četl ti někdo? Třeba pohádky? Třeba před spaním?

Ne, nečetli mi pohádky.

Jezdili jste jako rodina společně na výlety?

*Jo, jezdili jsme a **docela i často.***

Jezdili jste jako rodina na dovolené?

Když jsem byl malej tak ne, na to nebyly finance. Máma ještě platila za tátu pokutu.

*Když jsem byl větší tak **do Krkonoš**, ale **já jsem nejezdil**. Já jsem nechtěl. Poslední tři nebo dva roky se jezdí, ale já jsem dva roky nechtěl, to jsem blbnul. Ale teď v létě se má jet do Chorvatska, to pojedu.*

Trávil jsi víkendy u babiček bez rodičů?

Jezdil a jezdil jsem tam i sám. Od šesti let jsem i cestoval sám.

Víš kolik bylo rodičům, když jsi se narodil? Kolik máš sourozenců? Kolikátý v pořadí jsi narozený ty?

Mámě 20, tátovi 28.

Nevlastní 4. *Od mámy jednoho brácha. Od vlastního táty 2 sourozence. Od nevlastního táty ségru. Ségra od nevlastního táty je o rok starší než já, ostatní jsou mladší. Ta ségra bydlí se svou mámou, k nám jezdí někdy.*

Žili tvoji rodiče v jedné domácnosti, když jsi se narodil? Pokud ano, byli manželé?

Žili spolu a nebyli manželé.

Žijí tvoji rodiče v jedné domácnosti dnes? Pokud ne, od jakého tvého věku?

*Nežijou spolu a manželé nikdy nebyli. Rozešli se, když mi byly 2. Do 5 let jsem se ještě s tátou vídal. **Pak se odstěhoval daleko a už jsme se nevidali. A já ho už ani vídat nechci.***

Když se k nám nastěhoval nevlastní táta, tak mi byly asi 3 nebo 4. S nevlastním tátou to máma táhla už když s námi ještě byl můj táta. Toho si po pár letech máma vzala, až potom, co se narodil brácha.

Bráchovi je 9, druhému bráchovi je 9, malý ségře je 5 nebo 6. Nevlastní ségře 17. Nevlastního brácha a ségru od vlastního táty jsem viděl, ale ne často, asi 1 za rok nebo za 2. Víme o sobě, že existujeme. Ale vztah moc nemáme.

Chodili tvoji rodiče do zaměstnání? Myslíš, že je jejich práce bavila? Trávili tam hodně času?

Mamka je pracovitej člověk, ona bez práce neumí vydržet. I když je doma po práci, tak jde a pracuje a něco dělá. Má energie na rozdávání.

Pravej táta teď nedávno rok nepracoval. Protože měl pracovní úraz. Jinak taky pracoval furt.

Nepravej taky pracuje furt.

Myslím, že do práce chodí kvůli tomu, aby vydělali peníze, který potřebujou k životu.

Řešili s tebou rodiče tvoje známky ve škole? Chodil jsi na nějaké organizované aktivity po škole?

Když jsem byl menší tak mamka a nepravěj táta hrotili špatný známky. A pak když už jsem byl starší, tak už ne. To řekli „co s tebou, už se prostě nepolepšíš“. Když jsem byl menší a dostal jsem blbou známku, tak jsem musel klečet a měl jsem třeba zakázaný jako jít ven, nebo být na počítači nebo televizi. Dokud jsem se to nenaučil, tak jsem nemoh z pokoje. Tak jsem si to opravil, ale pak jsem třeba za tři dny dostal jinou blbou známku. To bylo takový krušný.

*Chodil jsem na **kroužky po škole**. Na **florbal** ve 4. třídě, pak asi ve 2. nebo ve 3. jsem hrál **fotbal**, chvíli. A pak sem nic nedělal. Kroužky jsem si sám vybíral. Ale pak jsem s tím seknul. S florbalem sem seknul, protože mi máma zakázala jednou zápas, protože jsem doma nák byl drzej a dělal jsem problémy, tak mi to máma zakázala, tak sem řek „dobře, tak já na to kašlu“. To bylo tak v 5. třídě. S fotbalem sem seknul, protože nák mě to přestalo bavit. Asi tak po měsíci nebo dvou.*

Jak bys popsal způsob výchovy, který používali tvoji rodiče? Přísná, benevolentní, podporující nebo žádná?

Spíš přísná – hlavně od nevlastního táty. Máma někdy přísná, někdy benevolentní. Ale možná prostě i směs všeho, jak kdy. Fakt podle čeho. Nedá se říct, tak bylo prostě jako fakt všechno.

Když jsem měl problémy, tak jsem byl bit jak žito, když to šlo, tak byli benevolentní, když jsem něco chtěl udělat a dosáhnout něčeho tak jako mi pomáhali, trochu a pak taky jsem měl volný chvíle. Ale neměl jsem nikdy pocit, že bych jim byl úplně jedno. Tak ty tři možnosti.

Táhnou a vždycky táhli za jeden provaz. Na mě byli o dost přísnější než na bráchu. Ale on nedělá stejný problémy, jako jsem dělal já, třeba v první třídě.

Mívali jste doma čisto a dostatek jídla?

Čisto jsme vždycky měli, máma je akční člověk. Vždycky všude bylo čisto. A když jsem byl malej, tak máma musela prodat mobil, abych měl sunar, třeba. To byla s mym vlastním tátou. Co je s nevlastním tátou, tak jsme měli furt co jíst. Nestalo se, že bysme neměli co jíst, vždycky jsme prostě měli co dát do pusy.

Používali tvoji rodiče fyzické tresty?

*Pořád, paní. Já sem měl pořád průsery, já sem **pořád dostával**. Já sem **dostával koženým páskem, vařečkou, letěly po mě boty. Co bylo po ruce, to po mě letělo**. Pamatuju si, že jednou jsem ukrad 2 000,- nevlastnímu tátovi, to jsem byl tak ve třetí třídě, tak přišel a místo aby vzal ten pásek tím koženým, tak vzal to tím kovovým. Vzal jsem mu z jeho peněženky dvoulitr a dal jsem mu tam dvoustovku.*

***Dostával jsem od toho, kdo zrovna byl.** Koho sem zrovna nasral. Jednou sem dostal o skříň. Přišel jsem vo dlouho domu, sotva jsem přišel, snad vo půlnoci, hned za dveřma byla skříň, tak sem jí dostal druhou vo tu skříň.*

Měl nebo má někdo v rodině problém se závislostí?

***Cigára, nevlastní táta s mámou.** Ale už oba přestali. Teď kouří iqosku. Táta kvůli zdravotním důvodům a máma kvůli tátovi.*

Druhý rozhovor, biografické vyprávění:

***U nás to bylo tak nějak v pohodě, až na to, že pak odešel Pavel¹¹. A pak to šlo už z kopce.** Nemám vzpomínky na to, co se mezi mámou a tátou dělo předtím, než se rozešli. Oni se rozešli, už když jsem byl malej, když mi byl rok nebo dva. **Do mých pěti let si mě táta bral**, to bydlel v Praze, v takovém paneláku, sám. Někdy k němu jezdila ta přítelkyně, se kterou je doted', ale to bylo úplně minimálně. Ona bydlela na Moravě. U táty mi bylo dobře. V době, kdy sme tam byli sami, bez ní. Já sem měl tátu jako takovýho toho svýho parťáka, já sem chtěl mít ho jenom pro sebe, užívat si ho co nejvíc a tak. Dělat s nim ty blbosti a vždycky když tam byla ona, tak to bylo takový zvláštní. Takový ... necítil sem se tam úplně dobře. Nebyl sem na ní zvyklej, byl to pro mě nověj člověk. Já, když sem byl menší, tak já sem se prostě bál lidí. Když sem byl malej, tak sem se fakt bál lidí a bál sem se s nimi seznamovat, já sem nevěděl, kdo to je, prostě nověj člověk. Pak, čím sem byl starší, tak ona víc zasahovala do našeho rodinnýho vztahu mezi mnou a tátou, začala do toho zasahovat, začala do toho kecat a tak. Začala mít průpovídky na mojí mámu, a*

¹¹ Pavel – Matějův biologický otec

*pak už si mě táta nebral. **Potom se přestěhoval k ní, do Třince. Tam si mě vzal jednou a naposled. To sem byl ještě docela malej. Bylo to dřív, než jim se narodily jejich děti.***

***Dokud táta bydlel v Praze a já sem byl malej, tak si měl bral skoro pořád.** Pamatuju si, že když sem šel ze školky, tak prostě vždycky mě vyzvedával táta. A vždycky, když sme jeli v pátek k babičce, do Litomyšle, tak sem se vždycky na tý zastávce těšil, že jo, jedeme k tý babičce. Já sem tam hlavně byl skoro pořád, když mi bylo ve školce strašně špatně, tak vždycky přijel táta. **Máma byla v práci, táta taky pracoval, ale vždycky byl ten, kterej přijel. Jako jo, asi taky pro mě přijela párkrát máma, ale většinou prostě táta.** Možná i proto, že školka byla jednu zastávku od toho, kde bydlel táta. Máma bydlela sice taky v Praze, ale dál.*

Pak, když sem začal chodit do první třídy, tak už si mě táta nebral. Ještě to bylo v pohodě, že jako mi zavolal, párkrát, popřál mi, vídali sme se u tý babičky, třeba v létě. Ale pak, třeba už od devíti let, nebo desíti, už mi ani nenapsal, ani na narozeniny. To si pamatuju, že můj táta, ten pravej, tak když sem měl desátý narozeniny, tak máma se pohádala kvůli tomu s tou jeho přítelkyní a úplně si nadávaly. Že neni schopnej se ani ozvat, nic. Ona ta jeho přítelkyně do toho furt zasahovala, protože on vždycky táta byl takovej, že ... to byla taková konina ... prostě, že co se mu řeklo, to udělal. A je takovej až doteď. Myslím si, že kdyby nepřišla Pavla, ta jeho přítelkyně, tak že to je úplně jiný.

Rodiče se rozešli proto, že táta chodil za tou Pavlou a máma za mym nevlastním tátou. Bylo to vzájemný.

*V tuhle chvíli, **když přemýšlím o svym tátovi, tak vim, že existuje, ale pro mě to je člověk, kterej vím, že v životě nic nedokáže, nikdy nic nedokázal.** A беру si z něj to, že nechci bejt stejnej otec až budu mít jednou děti, mám z toho prostě ponaučení a nebudu takovej jako je on. **Mám na něj vztek a zároveň vděk, že kvůli němu mám nějakou vidinu jakej chci bejt. Dřív třeba, jo řeknu, byl to dřív můj vzor, můj táta. Ale už není, už je pro mě nikdo. Ty jeho špatný vlastnosti mě posunuly do těch dobrejch.** Na začátku byl dobrej otec, to jo, ale od tý doby je špatnej. Ani ne otec, tomu se nedá říct otec. **Když sem byl úplně malej, tak nechodil do práce, protože se o mě staral, máma chodila.** Byl se mnou na mateřský, tak ten příjem neměl moc velkej. On měl hlavně dluhy, Pavel, obrovský dluhy.*

Když se Pavel odstěhoval, tak už mě musela vyzvedávat mamka a víc fungovat. Potom časem, za krátkou dobu sme se shromáždili, to už sem chodil do školy, do první třídy a už sme začli bydlet společně s mamky přítelem, ted' mym nevlastním tátou. A pak jsem poznal ségru, v tom bytě, kterej si pronajali společně máma s tátou, nevlastním. A tam si pamatuju, že tam sem poznal tu ségru, no. Že přijel Lukáš¹², že jel vyzvednout ségru a přijel s ní. Koukali sme na sebe a řekli sme si „čau“ a oba dva sme se styděli, to vim, oba dva sme nevěděli co máme dělat, že prostě jako neznámý to bylo. Předtim jsme o sobě nevěděli vůbec, ani že existujeme. **Vlastně jsme se představili sami.** Ona ségra přišla do pokoje, já jsem měl obří pokoj v tom bytě, ona tam přišla a já sem se divil jako kdo to je. A pak že „ahoj já jsem Nikola“ a já „ahoj já jsem Matěj“. Tak sme potom mlčeli, fakt jsme nic neříkali, a vona potom Nikola začla brečet, že se jí stýská po mámě a takovýhle. **Tak šla za tátou a já sem šel za mámou a ptal jsem se na to kdo to je. A vona mi máma řekla, že to je jako Lukášova dcera.** Říkám, že „aha“. A pak, další víkend co jela k nám, tak už jsme si spolu hráli, už sme dělali blbosti, už sme vyváděli spolu. Jsme od sebe rok, a prostě jsme dělali různý prkotiny. Hráli sme si na rodinu a takovýhle věci. Ted' už se tolik nevidáme, už sem ségru neviděl půl roku. Ani na víkend u Lukáše už nebyla snad rok. Dá se říct, že jsme kamarádi, píšeme si, to jo, ale už to není takový, jak to bylo dřív. Víme o sobě, že jsme brácha a ségra a bereme se jako vlastní. Já vim, že když mě by se něco stalo, tak Nikola by přijela a ona ví, že kdyby jí se něco stalo, tak já jsem trochu jako magor na tadyto, tak bych jako vyhledal, co se jí stalo a kdo za to může. Pak bych to šel řešit po svém, a to už by mě fakt jako nikdo nezastavil.

V první třídě jsem prodával kaštiny. Byl jsem takovej obchodník, ještě v tý době. Já sem byl vždycky takovej vychcanej na peníze a takovýhle. To bylo takový „dej mi kaštan“, dobře „dám ti kaštan, dej mi 2,- Kč“. A pak že jo učitelce volali rodiče do školy, že namají děti na autobus, jak je to možný. A já měl u sebe peníze, že jo. To byl můj obchod, na tom sem vydělával já, ostatní už mě nezajímalo. Pak to volala učitelka mámě a bylo to. Už vůbec nevím, co sem s těma penězma udělal. Celou první třídu jsem chodil

¹² Lukáš – Matějův nevlastní otec

do jedné školy, i druhou třídu sem tam dochodil. Měl jsem tam kámoše. Jejich jména si do teď pamatuju. Ve druhé třídě jsem jednomu z nich ukradl anglickou knížku, ale pořád sme byli kamarádi.

Pak máma s Lukášem našli jiný bydlení, a hlavně jinou práci, myslim, tak jsme se přestěhovali a já chodil do třetí třídy do jiné školy. Třetí třída, to bylo peklo na zemi. To sem nechtěl chodit do školy, to sem brečel, že nechci do školy. Tam mě nutili hrát na flétnu, to sem v životě neuměl. Já sem za to dostával čtyřky. Počítalo se tam jako řapky a husí noha a kočičí noha rovná se deset ... to fakt ... prostě co to je?¹³ To byla nějaká škola pro génie, normálně. Přitom tam chodili úplně retardi. Tam to bylo fakt peklo na zemi, tam mě nikdo neměl rád, jenom jedna holka. Pak tam byli kluci, co mě začali šikanovat. A ti, když mě viděli s tou holkou, že mě učí o samotě hrát na flétnu, tak se jim to nelíbilo. Z těch kluků sem měl respekt. Pak sem jednomu klukovi zbil bráchu, teda nezbil. Já sem s jeho bráchou vycházel, s tím šikanátorem, co mě šikanoval. Jeho táta mě obvinil, my sme si nějak hráli a ono to vypadalo, jako bych ho bil, já sem mu to vysvětloval a on na mě začal nehorázně rvát, ten jeho táta, to si pamatuju. A máma s Lukášem nic neudělali, nic. Nechali to bejt. No, pak jsem vykradl Lidl, ve třetí třídě. Ukradl jsem tam něco desetkrát, za 15 minut. Byl to můj nápad. Kradl jsem to, co jsem chtěl mít a neměl jsem na to peníze. Sladkosti, myslim. Několikrát to vyšlo. Ale já sem byl blbej natolik, že já sem to začal jíst před tím odchodem, před tím Lidlem. Tak tam přišel securiták, hnedka volal tátu (nevlastního), ten přijel, zaplatil to, odvezl mě domů a vytřískal mě jak malýho fákana.

Pak jsme se přestěhovali, protože pronajímatel byl debil, takže do čtvrté třídy jsem šel zase na jinou školu, to bylo Jílový. Byl sem nehorázně rád, že sem se dostal z tamté školy. Tam jsem nastoupil, byl jsem takovej ten tichej, klidnej kluk, ale přišel za mnou jeden kluk, pamatuju si ho až dodnes i jeho jméno, a ptal se, jestli se nechci bavit. Tak sem se potom začal bavit, přes něj jsem se dostal pod jinou partu a začal sem dovádět. S dalšíma lidma z naší třídy. Začal jsem kouřit. Poznal jsem i jednoho kluka, kterej nebyl z naší školy, ale potom tam nastoupil, někdy v 6. třídě. Začal jsem kouřit, začal jsem hulit trávu, začal

¹³ Pravděpodobně se jednalo o Montessori třídu v rámci běžné ZŠ.

jsem pít. Kouřit ve 4. třídě. Kouřili jsme celá parta, bavili jsme se se staršíma lidma, třeba takový osmáci, deváťáci. Do školy jsme chodili takovou uličkou, který se říkalo zkratka, tam sme byli. Byli jsme parta pěti lidí. V 5. třídě jsme lítali pořád s tou pěticí, v 6. třídě to samý. Ve škole se nám říkalo svatá pětice. Každý den, skoro v ředitelně, každý den nákej průser, vožralí, třeba. Trávu jsem poprvé zkusil v 7. nebo 8. třídě.

V 8. třídě jsme se jednou s tou partou vožrali jak prasata, pak jsem přijel domů a máma ze mě měla dobrej den. Ta to brala v pohodě, to sem se asi poprvé opil, tak to brala v pohodě, „ha ha ha, tak to zkusil“. Myslela si, že už to nezkusim, že mi bude blbě ráno. Prdlajs. Pak jsem byl ve SVP, 2 měsíce. Protože jsem hodně pil, nechodil jsem domu, a měl sem problém ject na dovolenou. To už k nám chodil OSPOD. **OSPOD myslím kontaktovala máma, sama od sebe. Udělala to, aby si zachránila sobě prdel.** Škola na ní netlačila ještě v té době. Z toho SVP jsem se dostal, poznal sem tam pár debilů, kouřil sem tam každý den marihuanu, že jo, v pohodě. Vrátil sem se do školy, byl sem zase se svou partou.

Pak začla 9. třída, byl sem tam tak měsíc, ani ne, necelej měsíc, těžko říct a svatá pětice se sešla a mě vodvezli. Prostě jeden krásnej den den, šel sem do školy, pro tentokrát. V devítce sem začal kašlat na školu, nechodil sem domu, já sem třeba tejden v kuse, mi to nevadilo, já sem třeba dva tejdny nebyl doma, byl sem u kámoše. Vždycky když sem šel za školu, tak sem zavolal mámě „nejdu do školy, zdar“. Pak sem teda šel do školy, jeden den, to sem měl odpoledku zrovna, nebavilo mě to. Tak sem napsal kámošovi, kterej je starší a poznal sem ho přes tu svatou pěticí, ať přijede do Jíloviště, že něco podniknem. On přijel, já sem zavolal mámě, že „nejdu zpátky do školy“ a vona: „no, oni by mi tam stejně dali testy na alkohol a na drogy“ a já „ať dou do prdele, třeba“, já měl dvoulitráče a lahváče v ruce a šel sem, a šel sem před školu. A najedou tam začli vycházet všichni učitelé, jakože jdou na náměstí, a já na učitel „dobrej“, „dobrej“, s lahváčem v ruce a šel sem, a voni „jak to, že nejsi ve škole?“ a já na to „co vám je do toho?“. Měl sem radost, že si dám ty piva.

Pak sem šel jinej den do školy, že tam celej den vydržim, to nebyla odpoledka, a přišla ředitelka do třídy, a řekla: „jedeš na nákupy s mámou“. Na nákupy, to řekla, na nákupy! A já pohoda, uleju se ze školy, nebylo mi to divný, bylo mi to v té době těžce u háje, těžce. Tak sem nastoupil do toho auta, kde byla máma. A máma řekla: „jedeš do děcáku“. Tak

sem otevřel dveře, za jízdy. Máma hnedka zastavila. Já sem vystoupil. Fakt sme zajeli za zatáčku, od školy sme byli pár metrů a máma: „jedeš do děcáku“. A máma řekla: „nastup do toho auta, jinak tě odvezou policajti v klepetech“ a já „nikam nejedu“. Tak sme se dohadovali, až sem nastoupil. To, že se k něčemu takovému schyluje jsem nevěděl, nikdo mi to neřekl. Od té chvíle, kdy to začala máma řešit to stihl kurátor za 3 dny. Pamatuju si, že se předtím sem byl hodně vulgární na kurátora i na ředitelku školy. Cestou do toho děcáku sem vykouřil celou krabičku, co mi dala máma.

Zlom v mém životě, kterej vedl k tomu, že sem nakonec skončil v DDŠ, byla špatná výchova. Co odešel Pavel, no. Co si budem, máma se o mě moc nestarala, přiznám to. Sama to říká, že nebyla máma za všechny prachy. Že moc času neměla. Já sem se o sebe musel postarat sám. Já sem si musel v pěti letech už ukrojit chleba a namazat si ho, víte, co to bylo? Můj brácha to neumí dodnes a je mu skoro deset. A já vždycky na mámu řvu „to si děláš jako prdel“, že on v devíti letech si neumí namazat chleba? Já už sem si v pěti letech musel umět udělat třeba granko, to taky bylo náročný, aby vám to mlíko nevybublalo. Máma mě nechala doma jako malýho, tak sem se musel o sebe nějak postarat. V šesti letech sem si dokázal udělat vajíčka. A všechno mě to naučila babička. Jíst příborem mě naučili ve školce, uklízečka mě to naučila. I ty pravidla, jak dát příbor, když už nechci jíst.

Myslím, že ta parta, svatá pětice pro mě byla důležitá, protože měli čas se mnou trávit čas. Máma byla většinu času v práci. Vracela se až třeba v šest hodin večer. A Lukáš taky a někdy až druhý den. Když pak už byl brácha větší a chodil do školky, tak sem ho vyzvedával a postaral se o něj, než přišla máma a táta z práce. Oba byli unavení, ještě museli udělat věci doma a to už se pak se mnou nikdo nechtěl bavit. **Nejdřív sem chtěl, aby si se mnou povídali, ale pak už sem přestal chtít, pak už sem se uzavřel do sebe. S nikým z rodiny sem si nepovídal.** Já sem jedinej z té naší pětice, kdo má ústavní výchovu.

Příloha č. 7: kazuistika Mirek

Ze spisové dokumentace vyplývá, že ve dvou letech byl **Mirek předán do péče kojeneckého ústavu. Důvodem byla skutečnost, že jeho život a příznivý vývoj byly vážně ohroženy a narušeny.** Matka žila ve velmi slabém sociálním prostředí. Mirek byl psychomotoricky retardovaný a **matka závažným způsobem zanedbávala péči** o něj, nespolupracovala s lékaři, byla naprosto lhostejná k argumentům pracovníků OSPOD.

Ve třech letech byl umístěn do dětského domova. Ústavní výchova byla nařízena také Mirkově vlastní sestře.

Ve čtrnácti letech došlo ke změně umístění, Mirek byl přemístěn z dětského domova do dětského domova se školou. Důvodem pro přemístění byly problémy v chování Mirka, kdy ve škole byl klasifikován sníženou známkou z chování, byla projednávána šikana učitelky, krádeže, agresivní chování vůči mladším žákům, neomluvené hodiny. Byl hodnocen jako temperamentní a výbušný s dlouhodobými potížemi s respektováním autorit. Jeho chování bylo řešeno i policií.

Před změnou školského výchovného zařízení byl hospitalizován v dětské psychiatrické léčebně, byla mu nastavena medikace pro poruchu chování. Ke zlepšení však nedošlo, agresivita se stupňovala, byl nezvladatelný, fyzicky napadal mladší děti. V afektu vyhrožoval napadením také zaměstnancům dětského domova. Vztah mezi Mirkem a jeho sestrou byl hodnocen jako velmi špatný, oba dva se shodně vyjádřili, že jim nevadí, pokud budou každý v jiném zařízení.

První, strukturovaný, rozhovor:

Mívali jste doma společné jídlo?

Já vůbec nevím, to si vůbec nevzpomínám na to, když sem byl ještě u rodičů. Nebo spíš u mámy.

Když jsi byl malý, četl ti někdo? Třeba pohádky? Třeba před spaním?

No, to si fakt nepamatuju. Je možný, že v tom dětském domově.

Jezdili jste jako rodina společně na výlety?

Nepamatuju si, jestli jsme jezdili na výlety.

Jezdili jste jako rodina na dovolené?

To já nevím. Já si jako nepamatuju vůbec na to období. Ani jak vypadala třeba moje postel.

Trávil jsi víkendy u babiček bez rodičů?

Asi si nepamatuju ani jestli jsem jezdil k babičce.

Víš kolik bylo rodičům, když jsi se narodil? Kolik máš sourozenců? Kolikátý v pořadí jsi narozený ty?

Nevím.

*Měl bych mít **2 sourozence**. Dvě ségry. Máme společnou mámu a s jednou ségrou i tátu. Obě ségry jsou starší, už jsou obě dospělý.*

Žili tvoji rodiče v jedné domácnosti, když jsi se narodil? Pokud ano, byli manželé?

*Myslím si, že **ne**. Protože když mě dávali do dětského domova, tak jsem dostal informaci, že táta s náma vůbec nežil. Takže spolu asi nebyli.*

Žijí tvoji rodiče v jedné domácnosti dnes? Pokud ne, od jakého tvého věku?

Ne, nejsou spolu.

O mámě vim, že bydlí někde v Ústí nad Labem.

Chodili tvoji rodiče do zaměstnání? Myslíš, že je jejich práce bavila? Trávili tam hodně času?

Jestli máma chodila do práce, to nevím. Já si spíš myslím, že brala nějaký dávký.

Řešili s tebou rodiče tvoje známky ve škole? Chodil jsi na nějaké organizované aktivity po škole?

V té době jsem už s mamkou nebyl.

Jak bys popsal způsob výchovy, který používali tvoji rodiče? Přísná, benevolentní, podporující nebo žádná?

Já si myslím, že jí to bylo úplně jedno, že má nějaký děti. Protože jsem pak nějak dostal u soudu informaci, že nás něk zanedbávala. Že nás ani jako nenechala ani očkovat, nebo něco takovýho. A proto nás právě pak dali do děčáku. Takže si myslím, že nás měla jako někde na háku.

Mívali jste doma čisto a dostatek jídla?

To nevím.

Používali tvoji rodiče fyzické tresty?

Nepamatuju si to, ale je to dost možný.

Měl nebo má někdo v rodině problém se závislostí?

Máma měla s drogama. *O tátovi nevím, ale je to taky dost možný.*

Druhý rozhovor, biografické vyprávění:

Já si pamatuju, jak jsme právě vystoupili se ségrou z toho auta, asi z auta OSPODu, jak jsme vystoupili a byli jsme prostě před tím děčákem, kurátorka říkala, že to je jako náš nový domov a že máma se o nás nemohla postarat. Asi to možná neřekla přesně takhle, já už úplně nevím.

Šli sme tam za tou sociální pracovnící, co tam dělala a řák sme si tam povídali, asi. To mi bylo kolem pěti, asi. No a pak nás tam provedli a já si pamatuju, jak mě tam vzal nějaký kluk a držel mě za ruku a řekl mi, na jakou skupinu bych prostě chtěl jít. Tam byli skupiny od jedničky do šestky a já sem šel na trojku, tam byla ségra se mnou. A tak sme teda byli na trojce. Ten kluk, co se mě ptal, byl na šestce, on tam byl asi nejstarší a řekli mu, ať nás tam prostě provede. Tak jsme tam nějak prostě byli.

Tam sem začal chodit do školky. Pak sem začal chodit na základku, do 1. třídy, tam sem byl asi do osmičky, pak jsem devítku dodělal v DDŠ.

Na tý skupině trojce sem byl asi do 5. třídy a pak mě dali na pětku. Tam sem šel kvůli tomu, že na tu trojku měli dát noví děti, tak sme šli se ségrou na tu pětku. Celou dobu sme byli spolu na stejný skupině. Pokoj sme spolu měli jen když jsme byli mladší. Pak jsem byl na pokoji s nějakýma klukama a ségra měla pokoj pro sebe. Pak když jsem byl starší, tak mi tam udělali pro mě pokoj a tam jsem byl sám. A ségře tam přišlo nějaký úplně dítě, tý mohlo bejt tak rok, ségře bylo v té době tak 12, 13.

V tom domově jsem měl kámoše. Nejlepší kámoš se jmenoval Alexandr, to byl rus. A pak jsme spolu chodili do třídy na základku. Jen my dva z domova jsme byli spolu ve třídě. Děti ve škole nás brali úplně v pohodě, bavili jsme se všichni spolu. Asi dvakrát jsem byl na návštěvě u někoho doma. S tím Sašou jsme pak chodili taky hrát floorball, měli jsme tréninky, to bylo fajn.

Nepamatuju si, jestli jsme v tom domově měli nějaký kontakt s mamkou, ségra si to ale pamatuje a říká, že tam za náma jednou byla. Pak jsme jeli jednou my za ní do Ústí. Na jeden den. Ona nás tam vychovatelka nechala s ní a šli jsme do ZOO. My jsme byli u ní a pak jsme zase večer odjeli. Byl jsem rád, že sem konečně mohl vidět mámu a druhou ségru a byli jsme takhle všichni pohromadě. To mi bylo 13.

Když sem nastoupil do toho děcáku a mezi tím prvním setkáním s mámou si myslím, že jsem na ní ani vůbec nemyslel, ani sem si na ní nijak nevzpomněl. Pak, když sme se viděli, tak jsem na ní pak myslel a povídali jsme si se ségrou o rodině. Mamka má cukrovku, je nemocná. Když jsme se viděli a byli jsme spolu, tak jsme byli rádi a nemluvili jsme o tom, proč nejsme s ní. A když jsme se ptali, proč jsme tam (v domově), tak máma říkala, že nás sebrali. A pak jsem byl na nějakým soudě, to už nevím proč byl ten soud, a tam se četl nějaký papír a zaznělo tam, že nás kurátorka odebrala z důvodu, že **máma prostě se nedokázala postarat**. Ani jsem moc nepřemýšlel nad tím, jaký by to bylo bejt s mámou. Já sem si prostě říkal, že když to máma pokazila, tak prostě to pokazila a nic s tím neudělám. Já sem se snažil jako všechno si udělat sám, podle sebe. Prostě tu situaci jsem si nevybral, tak sem se netrápil tím coby, kdyby.

V tom děcáku to nebylo špatný. Ale jak nás dali na tu pětku, tak už to šlo s mým chováním jako do háje. Protože já už sem byl ,že jo, starší, mě bylo asi 12 až 14 a já už sem prostě chtěl bej s těma většíma klukama. Já sem chtěl co nejvíc času strávit s tím Sašou, a nebo po škole, že jo, s kamarádama. A voni mě tam nutili, ať prostě jezdim po škole tam. A prostě málo kdy sem měl čas sám na sebe, prostě jsem byl furt zavřenej v tom děcáku. A tam sme měli sice vycházky, ale **tam byla prostě vychovatelka, když to řeknu blbě, tak byla na mě a na ségru zasedlá prostě, a vona byla hodně závistivá. Vona prostě, když nebylo po jejím, nebo když se jí něco nelíbilo, co my chceme nebo tak, tak prostě začla dělat zlo**. A druhý vychovatel, strejda Vláška, s tím sem si sednul asi nejvíc. Ten mi pomáhal aj se školou. A prostě sem si s ním rozuměl. A tam byli právě aj mladší děti. A ony prostě ... řeknu příklad, já když jsem chtěl spát o víkendu, tak ony byly vzhůru už v 7 hodin a řvali tam prostě po skupinách. Já sem se nemoh vyspat, a sem tam prostě chytil už jakože záchvaty vzteku, že sem to prostě už neunes to jejich chování a že jim ta vychovatelka dávala větší přednost. Na druhou stranu to dneska už chápu, protože to

byli malí kluci. V té době jsem to nedokázal pochopit. A tak sem se cítil prostě méněcenně a prostě sem to neunes.

Tak sem začal chodit k jedné psychiatrice, ta mi dala nějaké léky, ty sem nějak bral. Že mám jít k té psychiatrice řekla právě ta vychovatelka. Já sem křičel na ty děti a nadával sem až té vychovatelce sprostě. S tou psychiatrickou jsme měli nějaký sezení, ona mi dala ty léky, prostě sem si s ní povídal proč se tak cejtim, a tak, a já jsem jí řekl, že to prostě nezvládám s těma klukama, a tak. Že sem z těch kluků nejstarší a že tam prostě nemám s kým být. Saša byl na jiné skupině, která byla sportovní a já sem tam chtěl na tu skupinu taky jít, abych byl s ním, a ona za první mi to zamítla ta vychovatelka a ředitelka, že jo, prostě se tam držely spolu za ruce s tou vychovatelkou, a ta to taky zamítla. Všechny skupiny byly v jedné budově, nemusel by být problém se alespoň se Sašou vídat, ale ta vychovatelka mi to znemožnila. Nedovolila ani, aby přišel Saša na naši skupinu za mnou. Tak jsem se snažil alespoň chodit na vycházky ve stejnou dobu jako je měl Saša.

A pak sem začal chodit k té psychiatrice, ta mi dala ty léky a vono se to na nějakou dobu zklidnilo. Pak tam dali nějaký kluky, kteří měli ADHD, takže to bylo ještě horší a já sem to prostě už nezvládl. A ta vychovatelka za zády domluvila ten soud, aby mě přemístili, já sem o tom nevěděl. A pak mi ten strejda řekl, že jedem k té psychiatrice, a že tam s náma bude ta vychovatelka. Ale von tam většinou seděl strejda, protože já sem chtěl, aby tam se mnou byl někdo s kým si rozumím a před kterým se nestydím říct cokoliv. No a jela tam s náma, a ta vychovatelka tam prostě před tou psychiatrickou začala říkat o mě úplně věci, který ani nebyly pravda. Tak já sem to neunes a prostě sem z toho sezení šel pryč, šel sem si jakože zakouřit, a von za mnou přišel ten strejda a říkal jakože to je v pohodě. Pak jsme odleji do toho děčáku a dva, tři tejdny na to sem šel na ten soud o přemístění. A to sem se dozvěděl teda tak, že mi to řekla ta vychovatelka a začla na mě řvát, že jo. A jeli sme teda na ten soud a tam mi řekli, že jedu teda do toho DDŠ. Ségra zůstala v tom děčáku.

Hlavní problém vidím v tom, že jsme si já ani ségra nesedli s tou vychovatelkou. Doted' to probíráme, píšeme si se ségrou. My jsme jí říkali prostě jménem, neměli jsme, ale prostě jsme jí říkali. Ségra mi píše, že to její chování jde úplně do prýč, že prostě tam těm dětem pořád ubližuje, tím, jak jim prostě všechno zakazuje a nařizuje a tak. Vona

prostě rozhoduje úplně za ně, za všechny. Pokud vim, tak má 2 děti a je jí teď už asi tak 50. Byla to prostě svině, z mého pohledu.

Mamku sem viděl naposledy v tý ZOO. Nevadí mi to, vůbec. Ségra tam byla na velkých prázdninách a říkala, že hrůza, že už tam nikdy k nim nechce. Ono ten první pocit, když sme jí viděli se ségrou, tak to bylo jako fajn, prostě sme měli radost. A vona, když tam ségra byla asi ten první tejden, tak jakože dobrý, prostě v pohodě. A pak jak už jí víc poznala, když to řeknu blbě, tak už to bylo pak hrozný, říkala. Že jsme jí vlastně nezali. Když bych jí měl nějak popsat i když jí vlastně neznám – ona máma je taková, že všechno nechává na ostatních, že není schopná si něco udělat nebo zařídit sama. Ona právě bydlí u tý ségry a je taková, že prostě ... já nevím ... ale jako je hodná, není že úplně zlá, ale prostě to není taková máma, jakou bych chtěl. Brala drogy, nevím, jestli pořád bere. Nezlobim se na ní. Nemůžu ani říct, že bych jí odpustil, vlastně jsem ani neměl co odpustit. **Dá se říct, že je to pro mě vlastně cizí člověk.**

Fakt šťastnej sem ve svym životě byl, když mi bylo 12 nebo 13, tak sme jezdili na různý závody – triatlon a tak. Tam byl filantrop, byl to závodník a my jsme s nim měli vlastně v tom děcáku spolupráci. A my sme jednou jeli na kole a kluky napadlo, že bysme chtěli udělat nějakou dobročinnou sbírku a nemohlo nás napadnout čím. Tak přišla vychovatelka a řekla, co kdybysme jeli prostě nějakou dálku na kole. Tak sme jeli na kole z toho děcáku až k Baltu, jeli jsme to 5 dní. To sme právě jeli asi 130 kiláků za den. A když sme k tomu moři dojeli, tak to byla největší radost. A ještě větší byla, když sme zjistili, kolik byla ta částka, co jsme vybrali. Bylo to, ty jo, asi 120 tisíc, což je docela dost. Bylo to určený na charitu pro seniory, který prostě se nemůžou hýbat, aby se za to nakoupili nějaký pomůcky. To byla asi největší radost.

Nejhůř jsem se cítil, když sem odjel do toho DDŠ. To právě sem byl bez ségry. Nikdy sem bez ní nebyl takhle dlouho, jako sem teď.

Příloha č. 8: kazuistika David

Ze spisové dokumentace vyplývá, že v necelých třech letech byl David **umístěn do ZDVOP**. Důvodem byla **nedostatečná péče, zanedbávání, nedostatečná lékařská péče**. Po nařízení ústavní výchovy zůstal umístěn v tomto ZDVOP, následně od sedmi let byl umístěn v jiném zařízení ZDVOP v souvislosti s nástupem do školy. V Davidových osmi letech byl **předán** spolu se svou mladší polorodou sestrou **do pěstounské péče**. Pěstouni si děti původně vzali na krátkodobý pobyt. **Děti nebyly na odchod ze zařízení a vstup do nové rodiny připraveny. Pěstouni se však o tuto skutečnost nezajímali** a děti do zařízení po krátkodobé návštěvě již nevrátili. Nebyl realizován ani slibovaný kontakt se zařízením.

Po příchodu do **náhradní rodiny** zde vyrůstal David **se svou polorodou sestrou a dalším starším opatrovancem**, který v té době již v rodině žil. Později pouze se svou sestrou. **Vzájemné vztahy pěstounů a jejich manželské soužití však bylo již řadu let narušené a nefunkční, jejich vzájemné vztahy byly vyhrocené a docházelo ke slovnímu i fyzickému napadání. Výchova pěstounů byla nejednotná**, pěstounka vyžadovala režim a řád, nebyla však důsledná, spíše urputná. Pěstoun byl naopak velmi tolerantní, dokázal se vcítit, mít pochopení a respektovat věk i názor dětí. Na nesoulad v manželství dlouhodoběji upozorňovaly i doprovodné organizace, které náhradní rodinu doprovázely při výkonu pěstounské péče.

Rodina žila v rodinném domě ve vlastnictví pěstounů. V domácnosti byl nepořádek. **Materiální vybavení dětí bylo na dobré úrovni, bylo dbáno i na kvalitní využití volného času**. K projevům agresivního chování vůči pěstounce začalo docházet také ze strany Davida a dalšího opatrovance. Docházelo k domácím rvačkám, které nabíraly na intenzitě. **Pěstounka často ponižovala svěřené děti, nenechávala jim prostor pro jejich vlastní realizaci, jako jednu z výchovných metod používala odpírání jídla opatrovancům**. Pěstounka poukazovala na Davidovo problematické chování, byla jí nabídnuta spolupráce se SVP, k pobytu však nedošlo z důvodu pěstounčiny nedůslednosti. Z jejího popudu byl David pouze v péči pedopsychiatra, byl medikován.

Po odebrání z pěstounské rodiny byl David umístěn do dětského domova na základě usnesení o předběžném opatření. V dětském domově měl však opakující se výchovné problémy a byl přemístěn do dětského domova se školou. V Davidových téměř šestnácti

letech nebylo díky intervenci pěstounů usnesení o předběžném opatření prodlouženo, a David se tak vrátil zpět do pěstounské rodiny. Opakovalo se Davidovo problematické chování v rodině i na střední škole, kterou navštěvoval. Problémy, na které škola poukazovala, se snažil řešit pouze pěstoun, pěstounka je spíše bagatelizovala. Po opětovném nařízení ústavní výchovy byl David umístěn do výchovného ústavu.

Před rozhodnutím o tomto nařízení ústavní výchovy absolvoval diagnostický pobyt v diagnostickém ústavu.

První, strukturovaný, rozhovor:

Mívali jste doma společné jídlo?

*Ne, jenom někdy, bylo to složité, takže **jenom někdy***

Když jsi byl malý, četl ti někdo? Třeba pohádky? Třeba před spaním?

Ne

Jezdili jste jako rodina společně na výlety?

*Tak **na začátku**, když sem k nim jako přišel, **tak jo**, ale pak už to nebylo tak možný. To bylo spíš jako že tak, s tátou. **S tátou pozdějc ještě pak jo**, protože máma měla s kolenem problémy. A jinak sme jezdili s tátou jenom, na kole, a to bylo asi tak všechno. Na takový rodinný výlety, jako takhle, tak to ne, pak už. A i lyžování s tátou, obecně sport. Když se tátovi chtělo, tak sme jeli.*

Jezdili jste jako rodina na dovolené?

Jezdili sme, každéj rok.

Trávil jsi víkendy u babiček bez rodičů?

Babičku a dědu sme neměli.

Víš kolik bylo rodičům, když jsi se narodil? Kolik máš sourozenců? Kolikátý v pořadí jsi narozený ty?

54 a 55 jim bylo, když sem k nim se ségrou přišel. Ale ještě předtim oni si vzali někýho kluka.

***Máma** měla i dítě, který se narodilo jí, Pavla. Ona **měla dvě manželství**, první manžel jí umřel a s tím prvním manželem měla první dítě. **S druhým děti neměli**. Společně*

vychovávali to dítě, který se narodilo jenom mámě, ale když sem k nim přišel já se ségrou, tak už ho nevychovávali, on už je dospělej, jemu je třeba 40, ted'ko.

V době, kdy sme k nim přišli tak tam byl jen ten z toho děcáku, tomu bylo tou dobou 11, 12, o něco starší než já.

Ségra je mladší než já, o dva roky. Máme se ségrou ještě další sourozence, je jich 7, se kterýma se nevidáme, ale píšeme si na sítích, to je jasný. Ale ne že by to bylo nějak často. Tak dvakrát do měsíce. Máme stejnou biologickou mámu. A každéj máme jinýho tátu. Jenom jedna je starší než já, ostatní jsou mladší.

Žili tvoji rodiče v jedné domácnosti, když jsi se narodil? Pokud ano, byli manželé?

*Když sem přišel k **pěstounům**, tak byli manželé.*

Žijí tvoji rodiče v jedné domácnosti dnes? Pokud ne, od jakého tvého věku?

Dneska nejsou, protože máma umřela, v té době pořád byli manželé.

Chodili tvoji rodiče do zaměstnání? Myslíš, že je jejich práce bavila? Trávili tam hodně času?

Táta chodil, táto jo. Ale máma ne, ona byla doma. Starala se o nás. Jako, je možný, že ten Pavel je ajťák, takže možná dělala eště něco přes počítač z domova, ale jinak neodcházela, byla doma.

Táta byl jeden z těch vyšších pozic v práci, ve škodovce ve Vrchlabí. Myslím, že ho práce bavila, on tam měl kamarády.

Řešili s tebou rodiče tvoje známky ve škole? Chodil jsi na nějaké organizované aktivity po škole?

Tak jako, řešilo se to hodně. Byl sem u pěstounů většinu základky, pak v tý osmý třídě sme odjeli do dětskýho domova, to už byly takový ty větší problémy. A na poslední dva měsíce základní školy sem přišel ještě zpátky k pěstounům. A pak sem byl ještě třičtvrtě školního roku v Jaroměři na škole, bydlel sem na intru a jezdil sem domů k pěstounům.

Známky se řešili, nebo takhle, taky záleží, jakej to byl předmět. Když to byl třeba přírodopis, nebo zeměpis, dějepis nebo takhle, to mě bavilo, z toho sem měl jedničky. Taky z tělocviku, to je jasný. Ale pak tam bylo, na základní škole mi dělaly problém matika, fyzika a tyhleto prostě obory, byly hrozný a chemie. Ale s chemií mi pomáhala máma, protože ona dělala nějakou chemickou školu a táta byl takovej ten fyzikář,

matikář. Když mi něco nešlo, tak mi s tím pomáhali. Každý z těch rodičů měl rozdělenou roli, to, co on měl vystudovaný, s tím mi pomáhali. Když sem dones špatnou známku, dostal sem trochu vynadáno, jako třeba i zákaz, jakože třeba jeden den zákaz telefonu, nebo tak, nebo počítače, to je jedno, a musel sem sedět u učení. A tak dlouho, dokud sem si to neopravil.

Můj **koníček bylo rybaření a fotbal** sem hrál, v tý Jaroměři právě. Já sem ho hrál už i předtím, ale v tý Jaroměři, protože tam byla nuda potom, po škole, tak sme se dohodli, začali sme chodit hrát.

U pěstounů do 5. třídy **byly kroužky po škole**. Od 5. do 9. to už byly spíš kluby, to už sem chodil večer. Sám sem si vybíral, co mě baví. **Jediný, co mi vybrali pěstouni, to byl baseball**, to byl jeden z prvních sportů, který sem začal dělat, a to mi vybrali oni. Bavil mě, vyhrávali sme, tak dobrý. **Florbal, pink-ponk**, já sem toho dělal strašně moc.

Jak bys popsal způsob výchovy, který používali tvoji rodiče? Přísná, benevolentní, podporující nebo žádná?

Když byli oba, tak táta to měl, tu benevolentní výchovu a máma to měla tu přísnou.

Mívali jste doma čisto a dostatek jídla?

Jídla bylo jako straně moc, to jo. Ale uklizeno, to bylo složité. Tam byl bordel, jako celej barák byl v bodelu. Jako dalo se tam chodit, to je jasný, ale když ste přišla do hlavních dveří, otevřela ste je, a byla ste ráda, že na vás spadly jenom boty. Tam toho bylo strašně moc.

Používali tvoji rodiče fyzické tresty?

Dostával sem pár facek. Když to bylo třeba za školu, za známky, tak to byl pohlavek, to táta jako někdy neunesl a rovnou mi střelil jednu.

Ale **máma** byla, teďka jako ke konci svého života taková hodně ... takže to bylo tak, že ona **byla schopná vzít i nůž, nůž prostě, i na nás jako děti. Ona totiž musela mít takovou tu svojí pravdu.**

To já mám trochu po ní. Ona prostě musela všechno komentovat a všechno řídit, většinou je to chlap, ale tady to bylo naopak, máma byla hlava rodiny taková. On táta něco navrhnul a máma, jako že ne prostě, že si myslí něco jinýho, no, a tak tam byly hádky, takže se začínalo všechno hrotit tam.

*Jde o to, že pak už to **bylo tak složitý, že sme nevěděli, na jakou stranu se máme jako přiklonit, jestli k mámě nebo k tátovi.** Tak sme prostě jako se snažili podle toho, jak to šlo. No a vždycky, když sme byli na tátovo straně, tak ono se to mámě nelíbilo, samozřejmě. A začala jako startovat, a to co měla po ruce, to vzala. Tátovi švihla po hlavě takový obrovský železný nůžky. V tom baráku byl bordel, takže všude měla po ruce všechno i nebezpečný věci.*

Měl nebo má někdo v rodině problém se závislostí?

*No, závislost, **závislost**, tak **táta na pivu** ... to on chlastal pořád. On byl schopen za den vypít basu piva. Což mi nepříjde jako dobrý.*

***Máma**, tak ona byla taková jako hodně u počítače, **závislá na počítači**, asi. Ona tam pořád něco dělala. Nevim, co tam dělala. A na autě byla závislá. Bylo jedno auto pro rodinu, a i když i ho táta potřeboval, tak ona ne. Ona ho prostě musela mít.*

Druhý rozhovor, biografické vyprávění:

Pamatuju si věci, já nevim, asi od tří let. Ve třech letech sem byl v děcáku, z vyprávění vim, že předtím jsem byl ještě v jinym, to byl kojeňák, nebo něco takovýho, asi.

Já vim, že mi říkali, že prej máma s tátou, biologický, prej měli soud o tom, kdo si mě jakoby vezme. Vim, že v tu dobu to vyhrála máma, prej, to sem byl ještě úplný mimino. Svýho tátu sem neviděl, toho vůbec neznám, ani. A s mámou to skočilo tak, že ona sice vyhrála soud, ale dala mě do toho kojeňáku. Tam sem byl asi do těch tří let, v tom kojeňáku.

No a potom sem šel do toho děcáku, ve třech letech. A vlastně tam sem byl do osmi. Dobré zážitky tam byly. Když sem byl v tom děcáku, tak sem chodil do 1. třídy a tam byl kluk, on chodil do devítky ... a to byla zima, byl sníh a on hodil sněhovou kouli po nějaký holce. A mě se to líbilo, já nevim, prostě co ve mně bylo, ale líbilo se mi to. Tak sem udělal to samý. A on si toho všimnul, a tak to začalo, že prostě sme se začali bavit. A jednoho dne přišla jeho mamka i on, vlastně, do toho děcáku, a ona poprosila, jestli bych nemohl chodit k nim. Každý den, třeba, nebo když budu mít čas, a tak sem teda chodil k nim. Tam sem slavil, od té doby, sem tam slavil narozeniny u nich. Jeho tatka, on dělal farmáře, jezdil s traktorama. Proto sem pak taky šel na střední školu opraváře, i když už sem v té době nebyl v tom děcáku.

Ještě další co si pamatuju z tohohle, tak vim, že sme se ségrou objížděli ňáký rodiny. Fakt od těch čtyř let, sme asi u tří rodin byli. Ty rodiny si nás brali na Vánoce, to bylo asi takový to, jestli by měli zájem si nás vzít, asi. A čtvrtý to, byli už naši pěstouni. Vždycky sme jezdili se ségrou oba dva. Se ségrou máme stejnou mamku. Ségra se narodila pozdějc, a hnedka jak se narodila, šla do kojeňáku. V osmi sem šel k pěstounům.

S mamkou je to složitý. Ono to je s ní tak, když to vezmu, tak nás sourozenců dohromady je 8 nebo 9, ted'ko. A tam je problém v tom, že každý to dítě má jinýho tátu. Takže to je tak, že prostě, ona, aby měla kde bydlet, jako je to hnusný, ale je to tak, prostě spala s chlapama. Myslim, že se taky živila jako prostitutka, v tý době kdy sme se se ségrou narodili.

U pěstounů, kteří si nás vzali, to bylo trochu jinak. Tam to bylo tak, že oni na tři dny přijeli tam, kde byl ten děcák, tam si našli penzion. A ty tři dny chodili za náma. Jakože ty tři dny sme trávili s nima. A oni se pak měli rozhodnout, a vzali si nás nakonec teda. Nás se nikdo neptal. My sme to ani nečekali. Nebo ani nevěděli, že něco takovýho je. My sme prostě, jediný co sme věděli, tak bylo, že oni přijeli, byli sme s nima venku, a pak nečekanej odjezd. Po těch třech dnech sme s nima odjeli pryč.

Když za námi přijeli do toho domova, tak prostě přišli, ani se nějak nepředstavili. To bylo, že sem prostě byl někde tam venku v areálu, na hřišti třeba, a oni tam prostě přišli. My sme s nima šli ven, prostě z ničeho nic, pak sme tam hráli fotbal s tátou¹⁴, a takhle. No a po těch třech dnech, jako aniž by někdo řekl, že někam jedeme, tak sme prostě odjeli. Pamatuju si, že sem brečel. Měl sem z toho divnej pocit, jakože prostě jedu někam do neznáma, prostě. Víte, jak to je? V dětskym domově se mi vlastně líbilo, měl sem tam kamarády, všechno, a vlastně ta rodina, ke který sem chodil, ti měli ke mně dobrej vztah. A potom prostě z ničeho nic odjedete, tak to je takový divný, že?

Nedokážu říct, jestli bylo lepší odjet z místa, kde sem to znal někam do neznáma a získat tím mámu a tátu, vlastně rodinu jako měl ten můj kamarád, nebo jestli by bylo lepší zůstat tam, i když v děcáku. Je to složitý. Je to neporovnatelný. V tom prostředí,

¹⁴ Táta – Davidův pěstoun

co sem tam byl, tak to bylo dobré. Já si myslím, že pak později, kdyby to tak bylo, tak sem asi později k mohl jít k rodině toho kamaráda, kdyby oni projevíli zájem. Že měli zájem si mě vzít, mám takovej pocit, a že bych u nich mohl být. A pak když přišli oni, jako pěstouni, a odvezli si mě ... a mít po 8 letech mámu a tátu, to je divný. Ono na začátku ty vztahy byly dobrý a mám takovej pocit, že až moc příjemný, jakože prostě dovolený ... a pak už se to teda projevilo, no.

Do té doby, než sem se potkal s tím kámošem a jeho rodinou, tak sem vůbec neměl ponětí, co je rodina a tak. To bylo tak, že sem byl prostě mezi nějakýma dětma a na to sem byl zvyklej.

Pak když sem začal chodit k nim, tak sem tak nějak začal poznávat, co to asi tak může bejt. A pak teda ti pěstouni. Nevím, jak to mám říct, vlastně v tom děcáku byla taková vychovatelka, tam se říkalo teda „teta“ a „strejda“, a ona měla psa, a vlastně já sem toho psa tak miloval, že ona vlastně mě měla tak ráda, že sem byl jedinej, komu dala dárek k Vánocům. No, a to bylo taky dobrý.

Ten pocit z toho, že někam jedem, už na dovolenou, tak byl divnej. Jeli sme krátce po přestěhování k pěstounům. Ten pocit, že prostě ste někde na neznámym místě, a hned zase jedete někam jinam ... vlastně někdy v dubu 2011 sme tam přišli, vlastně asi za 3 dny sme jeli na dovolenou. První dovolená byla snad na Slovensko. Předtím sem v životě nebyl v zahraničí a hned někam vyjet ... Cítili sem se fakt, jako že, nevím, stěhování národů, že prostě furt jiný místo. Vlastně žádná jistota.

Pěstouni si nás odvezli, ale nijak nám nevysvětlili proč. Ani předtím tety v domově. A víte, co se stalo? Vlastně do těch osmi let, co sem byl v děcáku, tak sem nebral žádný prášky, nic. My sme přijeli tam, a hned za tejdén sem měl prášky. Proč sme k tomu doktoru šli, to úplně nevím. Ale pak sem se bavil s paní kurátorkou a ona říkala, že když máma s tátou¹⁵ dělali takový ty testy, jestli sou vhodní na tu výchovu, tak říkala, že prej máma to neudělala tak jak by měla. Jakože ona byla spíš na to vychovat menší děti. Ona pak říkala, že to **byla chyba, že nás vůbec dali do takový rodiny. A o tátovi říkali, že on**

¹⁵ Máma s tátou – Davidovi pěstouni

by to asi zvládl, vychovat i ty starší. Oni nám, nebo spíš máma, prostě zařídila prášky. Já sem měl prej na agresivitu a v tom byl vyvážený prášek na klidnění, teda spíš na koncentraci. A furt ospalej sem byl. To je to, co se stalo na začátku. Ale že by s náma někdo mluvil o tom, co se stalo, nebo co bude ... pff ... nikdo.

Přestěhovali sme se skoro koncem školního roku, takže sme ještě před koncem navštívili tu naši základku, a dali sme jakože přihlášku, abych tam mohl začít chodit a ředitel říkal, že jo, že není problém. Tak sem od 1. září nastoupil do té nové školy, do 2. třídy. Ta škola byla přímo tam, kde sme bydleli. Bylo tam celých 9 tříd, od každého ročníku jedna třída. Ve třídě bylo tak 15, 20 dětí. Tam sem si hledal nový kámoše. Bylo to složitý, ale šlo to, nějakým způsobem. Byl tam jeden kluk, se kterým sem se bavil už první den, z té třídy. A jinak s ostatníma to šlo pomalu. Ale ke konci druhé třídy už sme se tak nějak bavili, no. Začal sem tam sportovat, ve druhé třídě už sem hrál ping-pong a baseball.

O prázdninách byla dovolená. Každý léto sme jezdili na Slovensko. To bylo nejdřív to Slovensko a pak ještě někdy ke konci prázdnin bylo moře. Líbilo se mi to. Byl sem tam v té době poprvý, jakoby, takže to bylo dobrý. Ale furt takový ty pocity sem z toho měl, divný. **Ty začátky, třeba ty první tři roky, furt sem si zvykal na tu rodinu. Nebo jak to může fungovat. Sou to cizí lidi, který ste v životě neviděla, oni si vás takhle vezmou...** Nevim, co jsem si tehdy myslel, proč to udělali. Ale vim, že pak, máma mi ukazovala takovou knížku, kterou mi udělali. Jakože to je knížka, kde sou prostě jména těch dětí, sourozenců, a tam každý je popsán co asi má rád, co dělá, nebo tak. No a oni to rozdávaj těm rodinám pěstounským, tak to asi vim, to bylo tak na začátku, co mi řekla máma k tomu. Takže sem si říkal, aha dobrý no, ale furt sem jako nevěděl, co to má bejt. A ona mi pak řekla, že to je tak, že ty rodiče, kteří vlastně už mají jedno dítě, mají už dospělý, a chtěli by pomoci těm dalším dětem, ještě. To mi vysvětlila, že nám chtěli pomoci. Měli tam už jednoho dalšího kluka, o 4 roky staršího. Ten byl s náma taky v té rodině. Byl trochu postiženěj, pomalej. Chodil pak na střední školu pro tyhle děti, byl pomocnej kuchař. A pak já se ségrou už sme odešli vlastně od pěstounů do jinýho dětskýho domova, a on jedinej tam zůstal. Ale to už bylo v období hádek mezi mamkou a tatškou. Takže on pak řekl, že chce odejít, tak odešel. To už byl dospělej. A pak odešel do Neratova do zařízení pro takovýhle lidi.

V dalších rocích, ve třetí třídě, sem přidal další sporty – fotbal, lyžování. Lyžování mi hodně šlo. Možná sem lyžoval už někdy dřív, ale nepamatuju si to. Jezdil sem na baseballový turnaje i na ping-pongový.

*Tohle dobrý období trvalo do čtrnácti let, do 8. třídy. Začátek osmičky to vim, že sem chodil ještě do tý základky, asi tři měsíce, a pak sme vlastně odjeli se ségrou do děcáku. Ty pocity, co sem měl, když sme přijeli poprvé, ten první den k pěstounům, tak už z toho sem měl takovej divnej pocit, že to nemusí bejt do budoucna OK. Víte, měl sem strach, všechno. A ono se to později začalo projevovat. A jak sem vám říkal, že ta paní kurátorka říkala, že máma není způsobilá na to, aby vychovávala takhle velký děti, tak to se pak ukázalo. Tam šlo o to, že ona byla tak aj nemocná, trochu. Začalo to tak rok, dva roky možná, předtím, než umřela. Začalo to **hádkama mezi tátou a mámou**, to byl ten začátek osmičky. Takže oni si pak sousedi prej stěžovali, že se tam děly nějaký divný věci, tak prostě to tam OSPOD přijeli zkontrolovat a začalo se to řešit. A pak z toho vyplynulo, že aby já a ségra sme nebyli ohrožení nějakým způsobem, tak nás dali do toho děcáku. A my sme teda byli v jinym prostředí zase.*

V tom děcáku to bylo, že my sme přišli uprostřed týdne, a oni nás nechtěli hned dávat do školy. Tam to bylo tak, že vlastně do neděle sme byli furt v tom děcáku, abysme se seznámili s těma vychovatelama, a tak. A z neděle na pondělí, to byla hrůza. To vim, že sem se probudil kolem 2. hodiny a úplně sem měl strach. Zas nový prostředí, nový lidi. Tam byla škola tak, že první stupeň byl na jednom konci města a druhý na jinym. Bylo zase těžký hledat kamarády. Zatímco ségra už se s někým bavila, tak já sem teprve sháněl. Byl sem tam asi prosince do dubna. Pak sem odešel do DDŠky.

*Důvod vim. Ono to tam bylo tak, že každý dítě, když přijde do nějakýho ústavu, tak si sedne s nějakým vychovatelem anebo taky ne. A to byl ten problém. **Já sem si nesedl s jednou vychovatelkou, která mě měla na skupině.** A to, co se stalo, nebyla moje chyba, ale její. Protože ona se mě chtěla zbavit, a proto udělala to, co udělala. Podívejte, ono to bylo tak, že ona nás chtěla učit žehlit. A já sem jí říkal, že zatím to nechci jako ňák přehánět, že prostě je na to čas. A žehlička byla zatím nachystaná, ale nebyla zapojená, zatím nic. A ona, podle mě to měla promyšlený, udělala z toho takovou scénu, že šla za ředitelem, nečekaně, ani sem o tom nevěděl. A že prej sem jí chtěl rozpálenou žehličkou hodit o hlavu. Jenomže tam bylo tak, že bylo ráno a to sem se probudil, všichni ještě spali a já*

sem šel na záchod, než mě chtěla k tomu žehlení nějak dostat. A tam byly záchody a nebyl tam zámek, nebo klíč a ona tam přišla, otevřela mi a začala mě natáčet. Jenomže když tohle pak vyprávíte tomu státnímu zástupci, tak ste takhle malá na to, abyste se obhájila. Státní zástupce sice do děcáku přijel, ale ten den sem ještě odjel do toho DDŠ. **Já sem byl fakt malej, abych se dokázal obhájit, jak proti tý vychovatelce, tak už pak proti němu, že jo. Ségra tam zůstala.**

Takže v druhý půlce 8. třídy zase nový místo, novej kolektiv, nová škola teď přímo v ústavu. Moje pocity z té doby sou, že to bylo hrozný. Tak jako, jak to mám říct, bylo prostě vidět, že ty kluci se chovaj jinak. A to už bylo takový, nevím no ... prostě ste mohla očekávat ty problémy, no. Na dovolenky k pěstounům sme nejezdili. V DDŠ sem dochodil 8. třídu, začal 9. Byl sem tam necelej rok, a konec devítky sem dochodil ještě u pěstounů. Asi tři měsíce. Byl soud, to vim, že i máma právníka sháněla a tak, a tam se rozhodovalo, jestli teda pudu někam dál do výchováku, a nebo pudu domu, i ségra teda. A to vim, že sme to vyhráli, sme šli teda domů. Nejdřív sme šli domů na předběžný opatření, než byl ten soud, a potom se mělo teda vědět, co bude dál. Soud byl až po velkých prázdninách. Takže sem začal chodit na střední školu, byl sem na intru. A soud rozhodl, že když já budu celej tejden na intru, ségra bude ještě teda na základce, tak to nebudou takový potíže, jako to bývalo a že bude větší klid. Takže sme se vrátili domů, mamka s tatškou a ségrou to doma dávali a já sem jezdil na víkendy.

A bylo by to dobrý, kdyby v té škole nebyl jeden takovej mistr, on by strašně namyšlenej pro mě. A vim, že byl konec praxí a on nám řekl, ať si uklidíme ponk. A my sme ho uklidili, měl sem ho fakt jako uklizenej a on přišel, že ho nemám uklizenej, ať to du udělat znova. Tak sem šel a furt byl uklizenej. Tak sem se zpátky jako postavil do řady a on přišel znova a že není uklizenej. Tak sem se ho zeptal, jestli myslí ten můj nebo někoho jinýho. A když sem mu ho ukázal, tak on pak pokračoval někam úplně jinam, asi zjistil, že fakt je uklizenej. Tak mi řekl, ať jdu vynést koš. Ale protože ti kluci už tam čekali dlouho, jenom kvůli tomu, že on mi řekl, ať si du uklidit ponk potřetí, když byl uklizenej, a on to pak sám viděl, tak byli naštvaný. A já sem šel vynést ten koš. A mezitím nějakej kluk vyletěl, že prostě ať nezdržuju. Tak sem se vrátil a zařadil. A jak sem dával ten koš, tak sem si pro sebe něco říkal, a on ať to řeknu nahlas. A já sem říkal, že ne, že to je v pohodě. A on ať to řeknu nahlas jako chlap chlapovi, že to řešit nebude. Tak sem mu to řekl. A on v ten

moment vyletěl. Řekl sem mu, že je „namyšlenej kokot“. A tím to začalo. On pak jako mistr dal klukům čistej bílej papír, A4 nechal jim napsat, že ten kdo se podepíše, tak souhlasí s tím, aby mě vyhodili ze školy. On to sice napsal, ale mezitím už stejně probíhalo, že prostě z té školy odejdu. Ta škola si volala i na OSPOD. S tím, že bych šel jinam na školu. To bylo ke konci prvému.

A pak, to vim, že bylo pátek 13. a to sem nebyl ve škole, protože sem neměl školu, byl sem doma u pěstounů. A v 7 hodin ráno někdo zaklepal, a ve dveřích stála paní kurátorka s městským policajtem a řekla mi, že jedem na výlet. A jeli sme do diagnostáku. Myslím, že to bylo rozhodnutí OSPODu.

Myslím, že mám problém s autoritou. Nějakej psycholog, teda psycholožka v DDŠ, zjistila, že mám větší problém s autoritou žen než mužů. Že muže poslechnu, ale k ženám je to složitější. Ne, že bych se mužů bál, ale prostě že s mužem si asi prostě rozumím víc.

To, že sem se dostal do DDŠ si myslím, že bylo proto, že ta vychovatelka si vymyslela něco, abych se tam dostal, jenom proto, že sem si s ní nasedl. Takže myslím, že zásadní můj pocit je nenávist. Ona se k ostatním dětem v té skupiny chovala trochu jinak než ke mně. Myslím, že za těch 18 let mého života to není úplně ono. Myslím, že ty děti, nebo i dospělí, co nic takovýho nezažijou, tak neví, o čem to je. Myslím, že to chování, jaký mám tak je i díky tomu, vlastně. Prostě, neměl sem od malička takovou výchovu, jaká by měla bejt. Ta správná by měla bejt, myslím za první rodina, to je důležitý, rodiče. A za druhý si myslím, že ano, měly by tam bejt takový ty příjemný vzpomínky a taková ta jakože volnost, na druhou stranu, aby ti rodiče byli v něčem přísný. Třeba abyste nekouřila, abyste nezkusila nějakou drogu, nebo když přinesete pětku ze školy, tak asi nějakou výchovnou, to asi jo. Být to takový vyvážený, to musí bejt. Já sem si říkal, až jednou budu mít děti, že prostě rozmazlování dětí je blbost, že to dítě pak ztratí úplně pojem o světě, že neví, kde je vůbec. Ale zase být úplně přísněj není ono, taky. Jak říkam, taková ta rovnováha. Jako že ano, musí se dopřát tomu dítěti co by ono chtělo, ale zase když už něco, průšvih, tak být trochu přísněj, ale ne zas tolik, prostě. Myslím, že malý dítě od svých rodičů nejvíc potřebuje prostředí, aby už od toho roku mělo nějaký fakt bydlení, aby se cítilo dobře. Protože až pak vyroste, tak myslím, že to prostředí, kde mu je dobře už od malička, tak pak má i dobrou budoucnost, nemusel by chodit za školu

a tohle. Že takový prostředí jako jsem měl já, jako děcák, nebo nějaký byt ale ne úplně dobrej, tak to pak není dobrý. Že to dítě pak má takovou jinou představu o tom, co by mělo dělat, nemá dobrou výchovu pro to, aby dosáhlo třeba v budoucnu něčeho dobrýho.

Příloha č. 9: kazuistika Tomáš

Ze spisové dokumentace vyplývá, že **adoptivní rodina byla funkční**. V Tomášových šesti letech však **matka zemřela**. Nedlouho po smrti matky si **otec našel družku**, která se přistěhovala se svou dcerou do rodinné domácnosti a **rodinu doplnila**. V Tomášových sedmi letech upozornila ZŠ OSPOD na výrazně znepokojující chování Tomáše, které bylo neurotické až vystrašené, jeho chování vykazovalo známky psychického týrání. Tomáš byl umístěn do dětské ozdravovny, od osmi let docházel k pedopsychiatrovi a byl medikován. Absolvoval další pobyt v dětské ozdravovně a také v psychiatrické nemocnici. Po nepřiměřeném potrestání otcem, které policie vyhodnotila jako přestupek, začal Tomáš na základě mimosoudní dohody pobývat střídavě v rodině otce a v rodině otcových rodičů. Jeho chování se však nadále zhoršovalo, ubližoval spolužákům, napadl učitelku, byl agresivní, měl suicidiální myšlenky. Vykazoval zřejmou deprivaci s abnormálním až závadovým chováním a obtíže v sociálním zapojení. Prarodiče podali návrh na svěření Tomáše do své péče, tento návrh však později vzali zpět.

Otec přiznával přísnou výchovu, zároveň však poukazoval na tlak institucí, kdy byl přesvědčen o tom, že je hájeno především dítě a nikdo nepomáhá rodiči. Dle názoru otce byl Tomáš nevychovatelný. V Tomášových deseti letech byl Tomáš se souhlasem otce umístěn do ZDVOP Klokánek, kde probíhala další péče psychologa a pedopsychiatra. Po návratu domů byla s rodinou navázána spolupráce s Centrem pro náhradní rodinnou péči a byla zahájena rodinná terapie. Během krátkého období několika týdnů však otec začal znovu poukazovat na závadové chování Tomáše, který měl údajně doma odcizit peníze, vulgárně se vyjadřovat a ničit majetek v panelovém domě, a požádal o opětovné umístění Tomáše do ZDVOP Klokánek s tím, že podá návrh na nařízení ústavní výchovy. **Vztahy mezi Tomášem a otcem byly vážně narušeny**, zřejmé bylo nevhodné rodinné prostředí a možná Tomášova genetická zátěž.

V deseti letech byl Tomáš umístěn do soukromého dětského domova. V dětském domově se po nějaké době začal Tomáš chovat problematicky, nerespektoval autority, ohrožoval jiné děti v DD, manipuloval s nimi a ubližoval jim. Choval se sebestředně, bezohledně k potřebám druhých. Byl vnímán jako emočně labilní. Ve škole byl šetřen pro šikanu, krádeže.

Ve dvanácti letech absolvoval diagnostický pobyt v dětském diagnostickém ústavu. Ze zprávy vyplývá, že Tomášova otce zasáhla smrt manželky, se kterou se nedokázal emočně vyrovnat a místo aby byl podporou pro Tomáše spíše ji vyhledával u Tomáše, což nebylo možné od dítěte očekávat. Otec se snažil situaci řešit doplněním rodiny novou partnerkou s dcerou v podobném věku jako Tomáš. Otec vyslovoval obavy z Tomáše, z potíží, kterých byl Tomáš schopen, Tomáš nedokázal naplnit jeho očekávání. Tomáš byl hodnocen jako výrazně nedosycený chlapec, pro kterého jsou důležité vztahy s druhými lidmi, ale z hlubších vazeb má obavy. Je velmi nedůvěřivý, zklamaný a opatrný.

Ve dvanácti letech byl Tomáš rozhodnutím soudu přemístěn do dětského domova se školou, důvodem byla nutnost zajistit Tomášovi speciální péči a stálý dohled odborníků v zařízení, které takovým personálním a materiálním vybavením disponuje.

První, strukturovaný, rozhovor:

Mívali jste doma společné jídlo?

Dokud máma žila, tak jsme spolu někdy jedli. Ale bylo to málokdy, hodně málo kdy. Většinou máma byla po nemocnicích, takže sem jí skoro vůbec neviděl.

Když s námi pak žila tátova přítelkyně a její dcera, tak sme se o víkendů většinou potkávali u jídla. I v různý jiný dny.

Když jsi byl malý, četl ti někdo? Třeba pohádky? Třeba před spaním?

Když sem si šel večer lehnout, tak tam občas byli se mnou, ale většinou to bylo tak, že tam dycky bylo rádio, co si pamatuju. A vždycky mi tam pustili pohádku. A vždycky to bylo daný na časomíru, takže když to skončilo, tak se to vyplo. Většinou se nestalo, že bych u toho usnul, většinou sem nespál, někdy jo.

Jezdili jste jako rodina společně na výlety?

Mamka, celou dobu, co jsem jí znal byla na vozíku. Moc si nepamatuju, jestli jsme chodili aspoň na procházky. Já sem vždycky chodil před barák ven. Před barák, za barák, sám.

Jezdili jste jako rodina na dovolené?

Nebyli schopný. Jako takhle někam do kempu, nebo tak, to by nebyli schopný. Přes ten vozíček, vona si schválně řekla, že nechce elektrickéj. Že nechce bejt až takovej postiženej

člověk, že si schválně vezme ten odstrkávací. Že to pro ní bude těžší, ale nebude se cejtit jako úplně bezmocnej člověk.

Nemohli jsme pod stan ani do hotelu. Co si pamatuju, tak se skoro nikam nejezdilo. Nemohlo se prostě. **Spíš kvůli tomu vozíku.**

Trávil jsi víkendy u babiček bez rodičů?

Každý víkend sem skoro furt byl u babičky. To už potom, co zemřela máma, tak už se babička s tátou totálně nenáviděli, že prostě spolu ani nepromluvějí, ani do dneška.

K babičce od mámy sem jako malej taky jezdil. Ted'ko už ne, ale jezdil sem tam taky. Babička do táty byla blíž.

Víš kolik bylo rodičům, když jsi se narodil? Kolik máš sourozenců? Kolikátý v pořadí jsi narozený ty?

Mámě bylo 33, to vim a tátovi asi 34. **Jiný děti tam nebyli. Oni nemohli mít děti.** Další si neadoptovali. Oni jenom na mě čekali asi ňákej rok a půl, jenom na mě. Nevim proč. Myslim, že mám nějakýho biologickýho, ale nevim o něm. Když sem se narodil, tak mu bylo asi 5, takže ted' 20.

S dcerou od tátovo přítelkyně jsme bydleli společně asi 5 let, od 13 už sem potom byl někde jinde. Měla jednu vlastní a taky dvě starší adoptovaný, ty s námi nebydleli. Jednomu bylo tehdy 15, jedný bylo 13. Mě bylo 6.

Žili tvoji rodiče v jedné domácnosti, když jsi se narodil? Pokud ano, byli manželé?

Ano, byli manželé asi už 4 roky před tím, než si mě adoptovali.

Žijí tvoji rodiče v jedné domácnosti dnes? Pokud ne, od jakého tvého věku?

Ne, mamka zemřela. Byli manželé až do její smrti. **Myslim, že se měli rádi.** Celkem sem je někdy viděl, že si dali třeba pusy. Nikdy sem je neviděl se hádat.

Chodili tvoji rodiče do zaměstnání? Myslíš, že je jejich práce bavila? Trávili tam hodně času?

Mamka nemohla. Taťka chodil vždycky. Myslim, že o práci bavila a baví do ted'ka. Dělá mezi lidma, je radši, než kdyby byl v kanceláři. Dělá u technickéjch služeb. Když je potřeba, tak pomůže. Třeba naposled mu takhle zavolali na Štědrej den, asi v jednu hodinu ráno, sněží, běž do práce. Musel.

Řešili s tebou rodiče tvoje známky ve škole? Chodil jsi na nějaké organizované aktivity po škole?

Když sem začal chodit do školy, tak máma zemřela. Táta známky vůbec nehrotil. Vždycky říkal, že to je moje vizitka, že jestli chci něčím bejt, tak se musím pořádně učit. A jestli chci dělat jakoby tu stejnou práci jako on, což věděl, že to by mě nebavilo, tak ať se tak učim a dopadnu ještě hůř, možná dopadnu úplně nejhůř.

Táta mi žádný kroužky neplatil. Jediný co mi babička platila, to bylo, že sem celej rok chodil na keramiku. Táta mě nechal chodit jen do družiny.

Ráno sem musel vstávat dvě hodiny před školou jenom proto, aby táta stihnul práci.

Jak bys popsal způsob výchovy, který používali tvoji rodiče? Přísná, benevolentní, podporující nebo žádná?

Taková spíš demokratická. Něco sem udělal – trest. Něco si udělal dobře – výhoda. Pokud sem udělal něco dobrýho v kuse, byly větší výhody. Pokud sem si to posral, celý výhody padly a akorát sem měl trest. Když sem třeba dostal trest, tak sem musel na celej papír napsat jednu a tu samou větu. Třeba nebudu lhát. To sem musel napsat i na čtyři papíry.

Mívali jste doma čisto a dostatek jídla?

Táta ten pracoval a když pracoval, tak máma doma uklízela. Akorát třeba nedošáhla na skříň, to dycky udělal pak táta. Ale bylo čisto. Bylo vyluxováno, čisto. Jídla bylo dost.

Používali tvoji rodiče fyzické tresty?

Pár facek od táty. Vždycky když sem něco proved. Někdy ale i když ten důvod nebyl, pak se to teprve ukázalo, že nebyl.

Měl nebo má někdo v rodině problém se závislostí?

Táta kouřil, to je jediný.

Druhý rozhovor, biografické vyprávění:

Mě přišla spíš taková retardovaná vzpomínka. Ta vzpomínka, to je, když byly Velikonoce, to mi tehdy byly snad čtyři nebo pět, to sem jako blbec si vzal tu čokoládu, sednul sem si na koberec a tam pražilo sluníčko. A já, aby sem si utřel ruce od tý roztekly čokolády, tak sem to utíral do toho koberce. Přišla máma, na vozejku tedy, tak na mě koukala, jak sem byl od čokolády, celej upatlaněj, a já sem se na ní podíval a řekl sem „dáš si taky?“ Už si nepamatuju co na to udělala, ale myslim, že mě vzala do sprchy.

Pak ještě druhá, to bylo, že ke snídani mi táta dal sádlo. Nenávidim ho dodneška, protože to bylo sádlo s obrovitánskejma hrudkama a chutnalo to jako kdbyste smíchala mouku s vodou. A já sem vždycky měl kapesníček, nabral sem kus toho chleba jako že to jím, jenže to ráno sem prakticky to nechtěl dělat, tak sem řekl, že nebudu snídat. A táta řekl, že nebudu za trest jíst gumídky, protože sem je miloval. Měl sem je vždycky za odměnu, ale vždycky, když sem nesnědl snídani, nebo nesnědl sem nějaký jídlo, tak sem je neměl. Tak sem teda začal trucovat a šel sem k televizi. Táta teda odešel do práce, máma za mnou přijela na tom vozíku a koukla se na mě a řekla „tobě to vadí, vid’?“. Já řekl, že jo. Tak šla do kuchyně, udělala mi chleba s máslem a se šunkou a řekla „tak to sněz a potom dostaneš gumídky“. Tady tu vzpomínku sem řekl tátovi, když mi bylo 15, von o ní do té doby nevěděl. Snídani většinou dělal táta, máma na tom vozejků nemohla moc vstát. Neměla uzpůsobenou kuchyň pro vozíčkáře.

To, jak se stalo, že mamka byla na vozíku znám z vyprávění. Stalo se to tak, že dělala práci, při které kontrolovala různé objekty, jestli jsou schopný provozu nebo na zbourání. A ona byla taková ta technička, která ráda lezla i na střechy, i v objektech s vysokýma stropama. A v jednom objektu říkali, že to je dobrý, nemělo by to spadnout a ono to spadlo. Z patnácti metrů spadla dolů, měla pohmožděnou míchu, ale taky se jí nějak zanítilo břicho. Ona chodila do nemocnice s tím, že jí to přelepěj a vydezinfikujou, ať se to dál nešíří. A poslední rok tam k nám chodila nějaká ženská, která to jenom přelepila, nevydezinfikovala to. A pak šla na kontrolu, jestli se to nějak hojí, jestli to zarůstá, a na kontrole se ukázalo, že přes tu díru můžete pomalu vidět až do mozku. Byly jí vidět skoro všechny orgány. Tu ránu měla už od toho úrazu. Ona tehdy byla taková bláznivá, alespoň podle fotek to tak vidím. Ona tehdy odmítla i elektrický vozík. Řekla, že ještě tak postižená prej není. Ten úraz se jí stal, když jí bylo nějak 27, adoptovala si mě ve 33. Pak šla do nemocnice, ať se to nějak zadělá, tam si jí nechali, na pozorování. Vim, že sem tam byl, v nemocnici, byl sem, hrál sem si ...

Pamatuju si jeden příběh, kterej vim asi částečně z vyprávění, seděl sem u televize a koukal sem se na takovou pohádku. Tam bylo takový matně zelená travička, modré nebe, krásný jakoby strom, kytičky a já sem se smál tomu, když byla kráva na stromě. Já nevím jestli sem byl normální nebo ne, ale takhle to se fakt stalo. Prostě to zvíře, kráva byla na stromě a smála se tam něčemu, já sem se tomu smál.

Moje dětství, když máma žila bylo nádherný. Byla to taková volnost, mohl sem si hrát. Babička a další co mě znaj mi vyprávějí, že **táta mě vždycky chválil**, že sem se něco nového naučil. Že jsem o něco chytřejší, lepší. A **jakmile máma umřela, tak začal říkat pravej opak.**

Ze školky si pamatuju jednoho kamaráda. Některý další děti pořád potkávám. Taky si pamatuju plyšáčka, kterýho sem tam měl hrozně rád. Byla to myška bílá, s růžovými ouškama, usměvavá, na sobě měla takový kytičkový monterky. A mě se hrozně líbila, já jí furt chtěl. A paní učitelka ho přede mnou vždycky schovávala. Nevim proč. Jestli když mi ho někdo vzal taky sem byl agresivní, já fakt nevím. A když sem odcházel, tak sem tu myšku schoval do botníku, aby jí nikdo nenašel. A tehdy mě vyzvedávala babička a ta jedna paní mě zavolala a zeptala se, kde mám tu myšku. Když sem pro ní doběh, tak mi řekla, že si jí můžu nechat. Já byl tak šťastnej. Dodneška jí mám myslim někde doma. Většinou mě vyzvedávala babička, máma hodně málo kdy. Bylo to pro ní na vozejků náročný. Přesto se furt usmívala. Neviděl sem žádnou fotku, na který by se neusmívala. Vim, že skoro na všech fotkách jí vidim s pitím a cigaretou. S vínem, většinou. A jednu jedinou fotku, kde není táta sem našel, ta je ještě černobílá, tam sedí v tureckym sedě, kouká někam do blba, v jedný ruce flaška, v druhý cigareta. Táta taky kouří, hodně. Skoro pořád. Tak 40 denně. Když ještě máma žila, tak jsem je měl rád. Vím, že máma mě měla ráda. Kdybych měl popsat, jakou měla máma povahu, tak takovou bláznivou, divokou. Ona se třeba jednou pokusila vyjít schody, i když neovládala nohy. Prostě se zachytila za zábradlí, táta jí zezadu přidržoval, já stál nahoře a fandil jí. Dala jeden schod. A měla z toho radost. Táta, když žila máma, byl jinej, než potom. Tehdy byl takovej milej. Třeba mě chválil, když se mi něco povedlo. Ted' když se mi něco povede, tak mě pochválí, ale hned začne vytahovat minulost.

Hodně sme chodili na oběd k babičce, když byla máma v nemocnici, protože táta nebyl moc schopnej jako vařit. A podle toho, co mi jako říkala babička, tak ona nás dva šatila. Že táta prostě nebyl dostatečně schopnej, aby koupil mě i sobě jídlo i oblečení. To i Romana. Taky měla. Romana se jmenovala máma. Nakonec to bylo takhle, že prostě je takhle šatila. Táta, když sem se ho na to zeptal, tak říkal „ne, nic takovýho bych si od babičky nevzal“. Já nevím, kde je prakticky pravda. Ale myslim, že spíš má pravdu babička, protože ta má úplně stejnou mikinu, jako má ted'ko táta.

Do školy sem se těšil. I jsem se dobře učil. Už v půlce prvního roku sem uměl plynule číst. Akorát paní učitelka po mě chtěla, abych četl slabikovaně i když sem to dovedl plynule. Chtěla abych místo „máma“ četl „má-ma“. Rád sem četl, třeba silný svazky od Boženy Němcové. Asi tak do 14 let, pak už mě to tolik bavit přestalo, pak spíš lítat po venku. Sedět doma a číst si knížku, když je léto, to mě fakt nebaví už.

*Ani ne měsíc po začátku první třídy mamka umřela. Cítil sem se tehdy nijak. Neměl sem prostě žádný pocit, jenom sem koukal. **Nic sem nedělal, jen sem koukal. Že umřela mi řekl táta. Ten brečel.** Já sem koukal na pračku a pak sem viděl, že táta brečí. **Připadal sem si divně, že já nebrečím.** Bylo to divný.*

***Moje dětství potom, co máma umřela, bylo hrozný, nedalo se to vydržet. Rychle se situace změnila.** Už v lednu se k nám nastěhovala nějaká ženská. Táta mi tehdy řekl, jestli chci bratříčka nebo sestřičku. Já sem řekl, že sestru, mladší. A ono to dopadlo tak, že se tam nastěhovala taková svině a ze začátku kvůli mně se furt stěhovala tam, zpátky, tam, zpátky, takhle třeba třicetkrát. **Když zjistila, že sem adoptovanéj, tak to všechno začalo. Ona má taky dvě adoptovaný děti, který dala taky do pastáku.** A k tomu vlastní holku. To měla bejt ta ségra, ta ze začátku taky byla taková svině, lhala a všechno házela na mě. Já sem třeba rád skákal z palandy dolů do polštáře. Já jí to ukázal, ona se ptala, jestli může taky, táta tam kolem prošel, ona spadla. Nedopadla na ten polštář, ale na hubu. A pak seděla a řekla, že sem jí strčil. Táta tam přišel, ta teta tam na mě řvala, a táta říkal, to není pravda, „Tomáš seděl v rohu, koukal na ní“. A teta na ní „že ty si lhala“ a ségra „hmm“. Tý tetě říkám paní Jandová. Nepamatuju si, jestli se mnou táta mluvil o tom, že se k nám nastěhuje předtím, než se nastěhovala, myslim, že jenom časem řekl, že u nás bude bydlet.*

No a pak to už bylo tak, že ve 2. třídě mi začaly mizet učebnice. Vždycky sem si večer kontroloval tašku, a pak sem si jí dával do takový cimry, aby mi to nestrašilo v pokoji. No a táta tehdy seděl u mě, já sem si tam připravoval ty věci na další den. OK, dal sem to tam. Pak sem si to ráno nekontroloval, přišel sem do školy a tam mi třeba chyběla učebnice angličtiny. Přitom sem si to den předtím připravoval. A takhle to bylo se všim. Taky se mi ztrácely průkazky na autobus. Vždycky sem jí ztratil, takže za rok se mi jich muselo vyrobit třeba 50. A pak se průběžně našly. Většinou když sem chodil do školy, tak někdo zůstával doma, buď táta nebo teta. A jednou jsme třeba přijeli ze školy a ta

průkazka byla doma roztrhaná na kousíčky a zadělaná dekou. Nemám žádný jistý vysvětlení pro to, proč se mi ty věci ztrácely. Doteď mi to hlava nebere.

*A potom, první incident, co se stal, tak bylo, že sem měl dát podepsat paní učitelce notýsek, kde to bylo napsaný, že sem to ztratil. A učitelka ten notýsek dala na stůl, že to potom podepíše, protože něco vykládala. Pak mi ho na konci hodiny podala, já sem si nekontroloval, jestli je to podepsaný, ona mi ho prostě podala. Přišel sem domů, dal sem ho tátovi. Ten se ptal, jestli jsem to nechal podepsat, já řekl, že sem to dal učitelce podepsat, a táta řekl „kde je podpis?“. Já sem na to koukal, a zjistil sem, že to podepsaný není. Říkal sem, že sem jí to fakt dával podepsat. Táta řek „nedal“ a **dal mi tři facky. Takový, že sem měl na obličej 3 dny obtisk.** Toho si už všimla družinářka. Tehdy si tátů zavolali do školy a ptali se, co mi doma dělaj, že jako neni normální, že mám na obličej šlic. Táta jim prostě říkal, že si to zasloužim a tak. Tehdy už byla první sociálka, to už to prej přišlo divný.*

Do první třídy sem chodil do jedny základky, ale do druhý jsem šel na jinou. Bylo to proto, že mi řekla ta Jandová, jestli nechci na jinou školu. Na tu chodila ta její dcera. Chtěli, abychom chodili na stejnou školu a on nechtěla přejít na tu, kam sem chodil já. Tam se mi stávalo to ztrácení průkazek. Nebavilo mě to tam, byl tam divnej kolektiv. Do třetí třídy sem se vrátil teda zase na tu školu, kam sem chodil do první. Táta to zařídil.

A pak začaly už mizet peníze z peněženky pani Jandový. Já sem přišel z venku, a ona mi řekla „kde mám stovku, měla jsem v peněžence stovku, kde je?“ Prostě zmizela. Nebo sem si dal na policičku telefon, tehdy sem měl takovej malej, tlačítkovej. Jednou to teda bylo mojí vinou, že jsem zapomněl, že sem si ho schoval do popelářskýho auta. Ale jindy jsem třeba šel ven, a když sem přišel domů, tak ten telefon na tý policičce nebyl. Ptal sem se táty, jestli mi ho sebral a ten mi řekl, že sem si ho s sebou bral ven. Já mu říkal, že nebral, že sem ho nechal na policičce, táta zase tvrdil, že sem ho bral ven. Tak zmizel telefon. Dodneška není vysvětlený kam.

No a potom mě sociálka dala, nebo spíš táta dal do asi SVP, asi na 3 měsíce. Pamatuju si tam odtud jen to, že mi ostatní říkali, ať hlídám, jestli jdou vychovatelé, že si jdou zakouřit. A taky, že tam byl počítač, na kterým jsem hrál dinosaura. Tam jsme chodili do místní školy. To bylo asi ve 3. třídě.

*Pak sem se vrátil domů. Pak mě sociálka dala do Klokánku, to byl první Klokánek. Tam mě dala sociálka. Nevím proč, z ničeho nic. Z něj sem se zase vrátil domů. A tehdy se stal ten největší incident, kterej se zatím stal. To bylo, že sem seděl na sedačce, byl sem na telefonu. Seděl sem, hrál sem si hry, táta za mnou přiběhl a ptal se „kde mám peněženku?“ Já mu řekl, že nevím, že tam jenom sedím. Táta se znovu ptal, kde jí má. A když sem znovu řekl, že nevím, tak mě **chytil pod krkem a začal tam se mnou cloumat**. Já sem jakože zahrál, že odpadávám, aby mě pustil, protože to se už nedalo vydržet. Tak mě pustil a pak se najednou ta peněženka našla. Nevím kde, ale najednou sem jí viděl na stole, koženou peněženku po pradědovi. Táta se mi za to neomluvil. To bylo zhruba po 4. třídě.*

To je stejný jako s tím prstýnkem, zlatým. To se stalo ještě o hodně později, když sem byl naposledy u táty na týden. To už sem byl v DDŠ. A on si dal k bytu kamery. Já sem se tam koukal na fotky a prej sem tam ukradl zlatej prsten. Tvrdil, že to má na videu. Nejdřív mi říkal, že mi to video klidně ukáže, a když sem ho chtěl vidět, tak mi ho ukázat nechtěl. A pak asi o rok později sem na facebooku viděl fotku na který je s tou jeho přítelkyní a na ruce má ten prsten, co sem měl ukrást. Ale mě obvinil, že sem zloděj.

***Bych ho nejradši chytil pod krkem, ty vole. Zakrslej, tlustej, ho nenávidim.** Hlavně to jeho mluvení do srdce. To trvá hodiny. To se nedá vydržet. To musím takhle stát na místě, přikyvovat „ano“. Mě to pak začalo vadit, tak sem místo „ano“ začal říkat „nevím“.*

Potom, co se stal ten incident s tou peněženkou mě odvezli zpátky do Klokánku. Zase. Tam sem byl tak 2 měsíce. A potom tam pro mě přijel nějaký pán s klukem a řekl mi „pojd', pojeděš k nám do děčáku“. Tak OK. Soukromej DD to byl. Tam sem byl. Tam to bylo hodně dobrý. Byl sem rád, že mě tam vzali. Tam sem se naučil lyžovat. Byl sem tam dva a půl roku. Do 6. třídy. Tam se pak stalo to, že sem tam nějak nemohl zapadnout mezi ty lidi ve škole, a tak sem chtěl se nějak prosadit. Tak sem si je začal kupovat. Já nevím, když sedíte ve třídě třeba rok, všichni se tam bavěj, a vy jenom sedíte a koukáte ... A tehdy si pamatuju, že sem poprvé něco ukrad. Jenom, abych si mohl koupit ty lidi ve škole. Taky sem začal bejt vulgární, napadl sem veřejnýho činitele – učitele. A pak nevím ... to jo.

Pak už mě tam prej nestrpěli, tak mě převezli do diagnostáku. A v diagnostáku sem byl nějaký tři, čtyři měsíce, a pak sem šel do DDŠ. Tam mě sice štváli nějaký vychovatelé, ale jinak to tam bylo dobré.

Od doby, kdy sem šel podruhé do Klokánku a později sem se s tátou nevidal. Ani s babičkou. Táta zakázal můj styk s babičkou. Nesměla mě babička ani navštívit. Až v DDŠ zařídili to, že když mě nechce táta, tak můžu jezdit aspoň k babičce. To jsem rád.

Nejšťastnější vzpomínka je, když sem poprvý sednul na čtyřkolku. To mi bylo dvanáct. Měl sem jí pučenou. My jsme byli za tkovým pánem, kterej to tam měl, když sem byl v tom děcáku. Nejdřív mi dal čtyřkolku a pak buginu. To sem se vyřádl. A dodneška to mám rád. Jezdit mě baví.

*Táta byl předtím dobrej, teď je to kokot. **Řekl mi, že by byl radši, kdyby mě tam při adopci nechal. Mě to tehdy říkal děda, když zemřela Romana. Táta tehdy řekl, že od státu mě dostal, tak státu mě vrátí. To si pamatuju.*** Děda se mu tehdy musel postavit, vlastní táta. Řek to teda ne, jednou sis ho vzal, tak ho měj. Tehdy sem cejtil celkem zmatenej. Pak sem se ptal táty a ten mi řekl, „já nic takovýho neřekl“. Já to nechápu, jeden řekne tohle, druhý tohle... Jak mám já prostě potom najít tu pravdu. Nedá se to.

Nevlastní máma, přítelkyně táty, vona si vlastně adoptovala dvě děti. Jedno skončilo v kriminále, teď už má jako rodinu. Druhá skončila ve stejným pastáku, kde sem byl předtím jako já. A najednou to má takovou vizi i babička, jako vidí v tom tu spojitost. Ta pani Jandová, jak, zjistila, že sem adoptovanej, tak najednou sem se ocitl taky v pastáku. Já nevím, jestli je tam ta stejná spojitost, jestli ty adoptovaní lidi sou nějak geneticky blbý, a že je to prostě táhne k pastáku, nebo jestli je tam někdo chce schválně dostat, že se jich chce zbavit.